

Janez Vogrinc
Janez Krek

Delovanje svetovalne službe

ANALIZA
KLJUČNIH
DEJAVNIKOV
ZAGOTAVLJANJA
KAKOVOSTI ZNANJA
V VZGOJNO-
IZOBRAŽEVALNEM
SISTEMU

Delovanje svetovalne službe

Janez Vogrinc in Janez Krek

Ljubljana 2012

Delovanje svetovalne službe

<i>Avtorja</i>	Janez Vogrinc in Janez Krek
<i>Recenzentki</i>	Tatjana Devjak in Martina Ozbič
<i>Jezikovni pregled</i>	Gregor Tasič
<i>Izdala in založila</i>	Pedagoška fakulteta Univerze v Ljubljani
<i>Za izdajatelja</i>	Janez Krek, dekan
<i>Oblikovanje naslovnice</i>	Roman Ražman
<i>Priprava</i>	Igor Cerar
<i>Tisk</i>	Tiskarna Littera picta d.o.o. Ljubljana
<i>Naklada</i>	200 izvodov (prva izdaja, prvi natis)

Publikacija ni plačljiva.

Izid publikacije sta sofinancirala Evropski socialni sklad Evropske unije in Ministrstvo za izobraževanje, znanost, kulturo in šport.

Univerza
v Ljubljani
Pedagoška
fakulteta

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA IZOBRAŽEVANJE,
ZNANOST, KULTURO IN ŠPORT

Naložba v vašo prihodnost
OPERACIJO DELNO FINANCIRA EVROPSKA UNIJA
Evropski socialni sklad

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

37.091.12

VOGRINC, Janez

Delovanje svetovalne službe / Janez Vogrinc in Janez Krek. -
1. izd., 1. natis. - Ljubljana : Pedagoška fakulteta, 2012

ISBN 978-961-253-077-8

1. Krek, Janez, 1963-
261833472

© Pedagoška fakulteta Univerze v Ljubljani, 2012

KAZALO VSEBINE

1	Uvod	5
2	Empirična raziskava	9
	2.1 Namen in cilji raziskave	9
	2.2 Osnovna raziskovalna metoda	10
	2.3 Vzorec	10
	2.4 Zbiranje podatkov	12
	2.5 Postopki obdelave	12
3	Rezultati	15
	3.1 Izobraževanje svetovalnih delavcev in vstop v poklic	15
	3.2 Naloge svetovalne službe	30
	3.3 Problematika nasilja, zlorab ali trpinčenja otrok	52
	3.4 Oblikovanje vzgojne zasnove	72
	3.5 Delo z otroki s posebnimi potrebami	84
4	Zaključek	103
5	Literatura	107
	Stvarno kazalo	111

1 UVOD

Svetovalno delo se je kot posebna oblika pomoči otrokom oz. učencem in vrtcu oz. šoli v Sloveniji pričelo razvijati v drugi polovici šestdesetih let prejšnjega stoletja, če štejemo za začetek uvajanja obdobje, ko so pričele šole zaradi nujenja pomoči učencem in staršem sistematično zaposlovati posamezne svetovalne strokovnjake (psihologe, socialne delavce in pedagoge) in so bili postavljeni temelji današnjega koncepta svetovalnega dela (Resman idr. 1999). Kljub dolgi tradiciji svetovalne službe v Sloveniji pa je bilo narejenih relativno malo empiričnih raziskav, ki bi proučevale njeno delovanje. Resman (Resman idr. 1999) navaja, da razen raziskave dr. F. Pedička (Delovanje šolske svetovalne službe v osnovni šoli, 1968), katere namen je bil »izoblikovanje in uvedba organizacijsko-operativnega modela šolske svetovalne službe v okvir vzgojno-izobraževalnega procesa osnovne šole« (Pediček 1972, str. 4), in raziskave B. Jurmana (1978) do leta 1996 (Koncept svetovalnega dela v vrtcih, osnovnih in srednjih šolah) ni bilo opravljene nobene resnejše strokovne raziskave o delovanju šolskih svetovalnih služb. Na osnovi projekta iz leta 1996, ki ga je financiralo Ministrstvo za šolstvo in šport, so nastale Programske smernice. V zadnjem času velja omeniti magistrsko delo T. Bezić (2002), v katerem se je avtorica ukvarjala s primerjalno analizo konceptov razvojnega in svetovalnega dela v osnovnem šolstvu, in evalvacijsko študijo Vloga svetovalne službe v vrtcih, osnovnih in srednjih šolah, ki jo je leta 2008 začel izvajati Pedagoški inštitut (Vršnik Perše idr. 2008).

Leta 1999 so bile na Strokovnem svetu RS za splošno izobraževanje potrjene Programske smernice za delo svetovalne službe, ki so nastale na podlagi projekta Koncept svetovalnega dela v vrtcih, osnovnih in srednjih šolah. Smernice so za vsak podsistem – vrtec, osnovna šola, srednje izobraževanje – oblikovane ločeno, vendar so splošna izhodišča za vse podsisteme enaka. V Zakonu o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanje (16/2007) je opredeljeno, da v javnem vrtcu in šoli svetovalna služba svetuje otrokom, učencem, vajencem, dijakom, učiteljem in staršem; sodeluje z vzgojitelji, učitelji in vodstvom šole pri načrtovanju, spremljanju in evalvaciji razvoja vrtca oziroma šole in opravljanju vzgojno-izobraževalnega dela ter opravlja poklicno svetovanje. Svetovalna služba sodeluje pri pripravi in izvedbi individualiziranih programov za otroke s posebnimi potrebami. V Programskih smernicah svetovalne službe (2008) so opredeljene osnovne vrste dejavnosti sve-

tovalne službe: dejavnosti pomoči, razvojne in preventivne dejavnosti ter dejavnosti načrtovanja in evalvacije.

Temeljno strokovno izhodišče za svetovalno službo v vrtcu oz. šoli je svetovalni odnos. Svetovalni odnos pomeni posebni strokovni pristop, ki bistveno opredeljuje vse različne oblike in metode dela svetovalne službe ter temelji na dogovoru z vsakim posameznim udeležencem. Svetovalna služba si s svetovalnim odnosom prizadeva vzpostaviti, razvijati in vzdrževati ustvarjalno soočanje in sodelovanje vseh udeležencev v projektu pomoči in/ali sodelovanja. S svetovalnim odnosom si prizadeva vzdrževati odprte možnosti za stalno vzpostavljanje in razvijanje mreže pomoči ter sodelovanja svetovalne službe z vsemi udeleženci. Svetovalna služba je odgovorna, da s svoje strani vedno znova strokovno korektno vzpostavlja in vzdržuje svetovalni odnos z vsemi udeleženci v vrtcu oz. šoli. (Programske smernice. Svetovalna služba v osnovni šoli 2008, str. 8).

Iz mednarodnih primerjav (Resman idr. 1999; Vršnik Perše idr. 2008; Valenčič Zuljan in Vogrinc 2011) je razvidno, da je malo držav, kjer so svetovalni delavci zaposleni na šoli oz. v vrtcu (identično ureditev kot Slovenija ima še Hrvaška); večina držav za svetovalno delo najame strokovnjake, ki so zaposleni v strokovnih centrih (npr. vzgojne, pedagoško-psihološke ali mentalno-higienske posvetovalnice, svetovalni centri itd.), ki so najpogosteje organizirani lokalno oz. v večjih mestih in so zadolženi za več šol. Tako je npr. na Švedskem vsaka občina zadolžena za organizacijo svetovalne pomoči. V regionalnih centrih so zaposleni svetovalci, ki nudijo pomoč šolam. Če so javne organizacije preveč zasedene, lahko ravnatelj poišče pomoč pri privatnih organizacijah. Podobno ureditev imajo tudi na Norveškem (v regionalnih centrih so zaposleni psihologi, socialni delavci in specialni pedagogi), v Avstriji (organizirano obliko pomoči predstavljajo t. i. »šolske psihološke službe«, ki so javne in obstajajo v vseh glavnih mestih okrajev; v njih so zaposleni izključno psihologi, ki s svojo dejavnostjo pokrivajo vrtce, osnovne šole in srednje ter višje poklicne in splošne šole), Belgiji (strokovnjaki v psihološko-medicinsko-socialnih centrih nudijo šolam pomoč na poklicnem, zdravstvenem in socialnem področju), Franciji (strokovnjaki iz informacijsko-usmerjevalnih centrov sodelujejo pri timskih posvetih o učencih), Nemčiji (šolsko svetovalno delo opravljajo predvsem socialni delavci, ki so zaposleni v državnih ustanovah), Estoniji (ustanavljajo regionalne centre za učence z učnimi težavami, v katerih so zaposleni psihologi, logopedi in socialni pedagogi, ki delajo s starši, učenci in učitelji in jim svetujejo oz. nudijo specialno pomoč), na

Poljskem (svetovalna pomoč je organizirana na Nacionalnem inštitutu za izobraževanje učiteljev in v regionalnih centrih, ki nudijo psihološko in pedagoško podporo ter poklicno svetovanje). V nekaterih državah (npr. Švedska, Norveška, Estonija, Poljska, Združeno kraljestvo) se v zadnjem času pojavlja ideja, da bi šolske svetovalne delavce začeli zaposlovati na šolah.

V nekaterih državah so šolski svetovalni delavci zaposleni le v večjih šolah (npr. na Poljskem, če ima šola več kot 2000 učencev, v Romuniji, če ima šola več kot 800 učencev; v Rusiji so psihologi zaposleni na srednjih šolah), ponekod pa šolsko svetovalno delo opravljajo učitelji, ki so pridobili dodatne kvalifikacije in svetovalno dejavnost opravljajo v okviru svoje delovne obveznosti (na Slovaškem se npr. učitelji lahko usposobijo za vzgojne svetovalce, svetovalno delo lahko opravljajo tudi učitelji v Nemčiji, v Avstriji je večina učiteljev vključena v svetovalno delo, pridobiti pa mora dodatne kvalifikacije s področja kariernega in šolskega svetovanja). Tudi v Združenem kraljestvu svetovalci prihajajo z različnih področij in imajo različne poklice (poučevanje, socialno delo, bolniška nega). Britansko združenje za svetovanje in psihoterapijo priporoča, da naj bi svetovalni delavec zaključil tečaj, ki traja tri leta (uvodno leto, ki je namenjeno pridobivanju teoretičnega znanja, in dve leti usposabljanja v praksi, kamor je vključena tudi supervizija).

M. Resman je že leta 1999 zapisal: »Pri nas danes gotovo ne gre za vprašanje svetovalne službe na šoli – da ali ne. Tega »inštituta« danes, vsaj brez velikih pretresov, ni mogoče preprosto ukiniti, ker so svetovalni delavci postali logičen, organski, sestavni del vsake šole.« (Resman idr. 1999, str. 6). Svetovalne službe so postale dejanska potreba vodstva šol in vrtcev, učiteljev, vzgojiteljev, otrok in njihovih staršev. Zato bo tudi v prihodnje svetovalno delo imelo svojo vlogo v vrtcu in šoli in bo pomembno prispevalo h kakovosti vzgojno-izobraževalnega dela.

V pričujoči monografiji so predstavljeni rezultati empirične raziskave, ki smo jo izvedli na reprezentativnem vzorcu svetovalnih delavcev, zaposlenih v slovenskih javnih vrtcih, osnovnih in srednjih šolah in s katero smo ugotavljali delovanje svetovalne službe. Ugotavljali smo, kaj svetovalni delavci menijo o svoji začetni izobrazbi, uvajanju v poklic, sistemu nadaljnega izobraževanja in usposabljanja, sistemu napredovanja v strokovne nazive, nalogah svetovalne službe, sodelovanju svetovalnih delavcev z zunanjimi ustanovami, materialnih in delovnih pogojih. Posebno pozornost smo namenili trem vsebinskim področjem

delovanja svetovalnih delavcev: problematiki zlorabljanja otrok, oblikovanju vzgojnega načrta in delu z otroki s posebnimi potrebami. Raziskava je bila izvedena v okviru projekta Analiza ključnih dejavnikov zagotavljanja kakovosti znanja v vzgojno-izobraževalnem sistemu.

Avtorja monografije se iskreno zahvaljujeva vsem ravnateljcem vrtcev, osnovnih in srednjih šol, ki so omogočili izvajanje empirične raziskave v njihovi instituciji, ter svetovalnim delavcem, ki so izpolnili vprašalnik in tako omogočili kakovostno izvedbo raziskave in nastanek pričujoče monografije.

2 EMPIRIČNA RAZISKAVA

2.1 Namen in cilji raziskave

V okviru empirične raziskave smo želeli analizirati delovanje svetovalne službe v vrtcu, osnovni šoli in srednji šoli. V nadaljevanju navajamo temeljne cilje raziskave.

V okviru empirične raziskave smo ugotavljali:

- mnenje svetovalnih delavcev o ustreznosti začetne izobrazbe za opravljanje poklica;
- mnenje svetovalnih delavcev o uvajanju v poklic svetovalnega delavca;
- mnenje svetovalnih delavcev o sistemu napredovanja zaposlenih v strokovne nazive;
- mnenje svetovalnih delavcev o sistemu nadaljnega izobraževanja in usposabljanja;
- mnenje svetovalnih delavcev o nalogah svetovalne službe;
- kako pogosto se svetovalni delavci, zaposleni v osnovni in srednji šoli, ukvarjajo s posameznimi nalogami;
- kako pogosto se svetovalni delavci, zaposleni v osnovni in srednji šoli, posvetujejo z učitelji o posameznih vsebinskih področjih;
- kako pogosto se svetovalni delavci, zaposleni v osnovni in srednji šoli, posvetujejo z učenci zaradi posameznih tem;
- s katero zunanjo ustanovo svetovalni delavci, zaposleni v osnovni in srednji šoli, najpogosteje sodelujejo;
- kako svetovalni delavci, zaposleni v vrtcu, osnovni in srednji šoli, ocenjujejo materialne in delovne pogoje, ki jih imajo v instituciji, kjer so zaposleni;
- kako dobro svetovalni delavci, zaposleni v vrtcu, osnovni in srednji šoli, poznajo znake specifičnih oblik zlorab oz. neprimernega ravnanja z otroki;
- kako dobro so svetovalni delavci, zaposleni v vrtcu, osnovni in srednji šoli, usposobljeni za ukrepanje v primeru suma, da imajo v instituciji otroka, ki je žrtev določene oblike zlorabe oz. neprimernega ravnanja;
- mnenje svetovalnih delavcev, zaposlenih v osnovni in srednji šoli, o vplivu posameznih razlogov na neukrepanje učiteljev, ko ti posumijo, da je učenec žrtev zlorab oz. nasilja;

- odgovore svetovalnih delavcev, zaposlenih v osnovni šoli, o podlagah za oblikovanje vzgojne zasnove šole in kaj ta vključuje;
- mnenje svetovalnih delavcev, zaposlenih v osnovni šoli, o seznanjenosti učiteljev, učencev in staršev učencev z vzgojno zasnovo;
- odgovore svetovalnih delavcev, zaposlenih v osnovni in srednji šoli, o skupinah učencev s posebnimi potrebami na njihovi šoli;
- mnenje svetovalnih delavcev, zaposlenih v osnovni in srednji šoli, o lastni usposobljenosti za delo z učenci, ki imajo različno vrsto oz. stopnjo posebne potrebe.

2.2 Osnovna raziskovalna metoda

Osnovni raziskovalni metodi sta deskriptivna in kavzalno-neeksperimentalna metoda pedagoškega raziskovanja (Sagadin 1993). Raziskava temelji na kvantitativni raziskovalni paradigmi.

2.3 Vzorec

Na vprašalnik o nalogah svetovalne službe je odgovorilo 248 anketirancev, in sicer 130 svetovalnih delavcev, zaposlenih v vrtcu, 87 svetovalnih delavcev, zaposlenih v osnovni šoli, in 31 svetovalnih delavcev, zaposlenih v srednji šoli. Vzorec je reprezentativen. V raziskavo so bile zajete vzgojno-izobraževalne institucije iz vseh območnih enot Zavoda RS za šolstvo. V nadaljevanju je vzorec natančneje opisan.

Vprašalnik za svetovalne delavce, zaposlene v vrtcu, je izpolnilo 99,2 % žensk in 0,8 % moških. Njihova povprečna starost je 39,39 leta (standardni odklon je 9,01 leta), v povprečju imajo 14,83 leta delovnih izkušenj (standardni odklon je 10,16 leta). Štiri petine anketirancev (79,7 %) ima univerzitetno izobrazbo, desetina anketirancev (9,4 %) je končala višjo šolo, slaba desetina (7,8 %) jih ima magisterij, trije (2,3 %) imajo specializacijo, en anketiranec (0,8 %) pa ima srednješolsko izobrazbo. V vrtcu sta zaposleni dve petini svetovalnih delavcev, ki so zaključili študij pedagogike (41,4 %), dobra petina je psihologov (21,9 %), dobra desetina socialnih delavcev (15,6 %) in socialnih pedagogov (13,3 %), šest anketirancev je zaključilo študij specialne in rehabilitacijske pedagogike (4,7 %), štirje anketiranci (3,1 %) pa niso podali odgovora glede smeri izobrazbe, ki so jo zaključili. Slaba tretjina svetovalnih delavcev ima naziv svetovalec (32,0 %) in mentor (32,0 %), slaba

desetina ima naziv svetnik (8,6 %), dobra četrtnina anketiranih svetovalnih delavcev pa je še brez strokovnega naziva (27,3 %). Slaba polovica anketirancev opravlja svoje delo samo v vrtcu (46,0 %), dobra polovica pa tudi v osnovni šoli (54,0 %).

Vprašalnik za svetovalne delavce, zaposlene v osnovni šoli, je izpolnilo 96,6 % žensk in 3,4 % moških. Njihova povprečna starost je 43,29 leta (standardni odklon je 8,94 leta), v povprečju imajo 18,98 leta delovnih izkušenj (standardni odklon je 9,79 leta). Štiri petine anketirancev (81,4 %) ima univerzitetno izobrazbo, desetina anketirancev (11,6 %) je končala višjo šolo, slaba desetina (5,8 %) jih ima magisterij, en anketiranec (1,2 %) pa ima specializacijo. V osnovni šoli sta zaposleni dobri dve petini svetovalnih delavcev, ki so zaključili študij pedagogike (45,9 %), dobra petina je psihologov (21,2 %) in socialnih delavcev (21,2 %), desetina je socialnih pedagogov (9,4 %), en anketiranec je zaključil študij specialne in rehabilitacijske pedagogike (1,2 %), en anketiranec (1,2 %) pa ni podal odgovora glede smeri izobrazbe, ki jo je zaključil. Dobri dve petini anketirancev imata strokovni naziv svetovallec (43,7 %), slaba tretjina svetovalnih delavcev ima naziv mentor (31,0 %), dobra desetina ima naziv svetnik (12,6 %) oz. je še brez strokovnega naziva (12,6 %).

Vprašalnik za svetovalne delavce, zaposlene v srednji šoli, je izpolnilo 87,1 % žensk in 12,9 % moških. Njihova povprečna starost je 44,03 leta (standardni odklon je 10,57 leta), v povprečju imajo 18,90 let delovnih izkušenj (standardni odklon je 10,91 leta). Skoraj vsi anketiranci imajo univerzitetno izobrazbo (96,8 %), en anketiranec (3,2 %) je opravil specializacijo. V srednji šoli sta zaposleni dobri dve petini svetovalnih delavcev, ki so zaključili študij psihologije (43,3 %), slaba tretjina je zaključila študij pedagogike (30,0 %), petina je socialnih delavcev (20,0 %), dva anketiranca (6,7 %) sta zaključila študij socialne pedagogike. Dobri dve petini anketirancev imata strokovni naziv svetovallec (41,9 %), slaba petina svetovalnih delavcev ima naziv mentor (16,1 %), slaba petina ima naziv svetnik (16,1 %); četrtnina anketirancev pa je še brez strokovnega naziva (25,8 %). Svetovalni delavci, ki smo jih zajeli v raziskavo, so zaposleni v institucijah, ki izvajajo različne izobraževalne programe: 83,9 % anketirancev dela v instituciji, ki izvaja program srednjega strokovnega izobraževanja, na slabih dveh tretjinah institucij izvajajo tudi program srednjega poklicnega izobraževanja (64,5 %), na dobri polovici institucij izvajajo program poklicno-tehniškega izobraževanja (54,8 %), na četrtnini institucij izvajajo gimnazijski program (25,8 %), na petini program strokovne gimnazije (19,4 %) in program nižjega

poklicnega izobraževanja (19,4 %), trije svetovalni delavci (9,7 %) pa so odgovorili, da so zaposleni v instituciji, ki izvaja tudi poklicne tečaje.

2.4 Zbiranje podatkov

Podatke smo zbirali z vprašalnikom, ki smo ga pripravili za svetovalne delavce, zaposlene v vrtcih, osnovnih in srednjih šolah. Pri sestavljanju vprašalnika smo se naslanjali na literaturo s področja izobraževanja svetovalnih delavcev in uvajanja svetovalnih delavcev v poklic, nalog svetovalne službe, problematike zlorabljanja otrok, vzgojne zasnove in izobraževanja otrok s posebnimi potrebami. Pri sestavljanju vprašanj, ki se nanašajo na sistem nadaljnjega izobraževanja in usposabljanja svetovalnih delavcev, smo si pomagali z vprašalnikom, ki je bil uporabljen v okviru projekta *Enhancing Professional Development of Education Practitioners and Teaching/Learning practices in SEE Countries – Spodbujanje profesionalnega razvoja pedagoških delavcev in poučevalnih/učnih praks v državah jugovzhodne Evrope* (nosilec raziskave je bila raziskovalna skupina v Sloveniji, Pedagoška fakulteta Univerze v Ljubljani, 2004–06). Pri sestavljanju vprašanj, ki se nanašajo na pripravništvo in strokovni izpit, smo si pomagali z vprašalnikom, ki je bil uporabljen v okviru empirične raziskave *Partnerstvo fakultet in šol v letih 2006 in 2007 – Model sistematičnega uvajanja pripravnikov in začetnikov v pedagoškem poklicu v vzgojno-izobraževalno delo II* (Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta). Pri sestavljanju vprašanj, ki se nanašajo na vzgojno zasnovo, smo izhajali iz vprašalnika, ki je bil uporabljen v projektu *Socialna klima na šoli – vzgojni koncept, preprečevanje nezaželenih pojavov (nasilje, droge) ter evalviranje preventivnih programov* (Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta).

Empirično raziskavo smo izvedli decembra leta 2011. V vrtce in šole smo poslali vprašalnik za svetovalnega delavca. Če imajo v instituciji zaposlenih več svetovalnih delavcev, smo ravnatelja prosili, da vprašalnik izpolni tisti z najdaljšo delovno dobo.

2.5 Postopki obdelave

Podatke smo statistično obdelali v skladu z namenom in predvidevanji raziskave s pomočjo statističnega programskega paketa SPSS za Windows na osebem računalniku.

Podatki vprašalnika so obdelani na nivoju deskriptivne in inferenčne statistike. Pri tem smo uporabili frekvenčno distribucijo (f , f %) atributivnih spremenljivk, osnovno deskriptivno statistiko numeričnih spremenljivk (mere srednje vrednosti, mere razpršenosti), χ^2 -preizkus hipoteze neodvisnosti, Kullbackov $2\hat{I}$ preizkus (kjer ni bil izpolnjen pogoj o teoretičnih frekvencah za hi-kvadrat preizkus), Levenov preizkus homogenosti varianc (F-preskus), t-preizkus za neodvisne vzorce. Podatki so prikazani tabelarično.

Odstotki pri posameznih vprašanjih so izračunani glede na število anketirancev, ki so na posamezno vprašanje odgovorili (tj. veljavni odgovori), in ne glede na število vseh anketirancev, zajetih v raziskavo.

3 REZULTATI

3.1 Izobraževanje svetovalnih delavcev in vstop v poklic

Zakon in drugi predpisi (npr. Pravilnik o pripravništvu strokovnih delavcev na področju vzgoje in izobraževanja, Pravilnik o strokovnem izpitu strokovnih delavcev na področju vzgoje in izobraževanja) določajo, da morajo biti strokovni delavci v javnih vrtcih in šolah v Republiki Sloveniji ustrezno usposobljeni; imeti morajo ustrezno izobrazbo in opravljen strokovni izpit. Predpisano usposobljenost si pridobijo s kombinacijo začetnega izobraževanja, praktičnega usposabljanja za samostojno delo ter z nadaljnjim izobraževanjem in usposabljanjem.

Svetovalni delavec v vrtcu, osnovni šoli, izobraževalnih programih gimnazije, nižjem in srednjem poklicnem izobraževanju, tehniškem in drugem strokovnem izobraževanju ter poklicno-tehniškem izobraževanju mora imeti univerzitetno izobrazbo študijskega programa (študijski program, sprejet pred 11. junijem 2004) defektologije, psihologije, pedagogike (smer pedagogika), socialne pedagogike, socialnega dela ali specialne in rehabilitacijske pedagogike. Konec leta 2011 pa je bil potrjen spremenjeni Pravilnik o izobrazbi učiteljev in drugih strokovnih delavcev v izobraževalnem programu osnovne šole (109/2011), ki določa, da lahko svetovalni delavec postane tudi oseba z zaključenim magistrskim študijskim programom druge stopnje (študijski program, sprejet po 11. junijem 2004) psihologije, pedagogike, socialnega dela z družino, socialnega vključevanja in pravičnosti na področju hendikepa, etničnosti in spola, duševnega zdravja v skupnosti, socialne pedagogike, specialne in rehabilitacijske pedagogike, supervizije, osebnega in organizacijskega svetovanja in inkluzivne pedagogike.

Po pridobljeni diplomi se svetovalni delavci praktično usposabljujejo za samostojno delo v času pripravnštva, ki ga opravljajo v vzgojno-izobraževalni instituciji. Za opravljanje pripravnštva na pripravniskem mestu je od leta 1996 uvedena specifična oblika opravljanja pripravnštva, podprta s finančno pomočjo države, možno pa je opravljati tudi volontersko pripravnštvo. Ministrstvo, pristojno za šolstvo, najmanj enkrat na leto razpiše pripraviška mesta. V skladu s predpisi, ki urejajo delovna razmerja, pripravnštvo ni obvezen institut, je pa idealen začetek

kariere, ki omogoča diplomantu, da z diplomo pridobljeno znanje postopoma aplicira v konkretno delovno okolje.

Pripravnništvo za svetovalne delavce traja 10 mesecev. V primeru posebno uspešnega dela pripravnika se lahko pripravništvo na obrazložen predlog mentorja skrajša do četrte pripravniške dobe. O skrajšanju pripravniške dobe odloča posebna komisija, ki jo v ta namen imenuje ravnatelj. Komisijo poleg ravnatelja sestavljata še mentor pripravnika in član pristojnega strokovnega aktiva vrtca ali šole.

Namen pripravništva (Pravilnik o pripravništvu strokovnih delavcev na področju vzgoje in izobraževanja 2006) je usposobiti diplomante za samostojno opravljanje dela. Naloge, ki jih pripravnik opravi samostojno, obsegajo v začetku najmanj dve uri tedensko, nato se obseg nalog povečuje, vendar tako, da skupni obseg samostojnega dela v času pripravništva ne presega polovice redne obremenitve.

Pripravnništvo se lahko opravlja tudi brez pogodbe o zaposlitvi v vrtcu ali šoli – prostovoljno ali volontersko pripravništvo. Pravice in obveznosti pripravnika volonterja izhajajo iz pogodbe o volonterskem opravljanju pripravništva. Volonterski pripravnik si s statusom, ki si ga uredi sam (status brezposelne osebe, podiplomskega študenta, zaposlenega izven vzgoje in izobraževanja in podobno) uredi tudi zdravstveno zavarovanje. Volonterski pripravnik je strokovni delavec, njegova neposredna delovna obveznost pa se določi s programom pripravništva. Delovna obveznost volonterskega pripravnika ne sme presegati obveznosti, ki bi jo imel, če bi imel sklenjeno pogodbo o zaposlitvi na pripravniškem mestu. Volonterskemu pripravniku mora biti zagotovljeno tudi varstvo pri delu, delodajalec ga je dolžan zavarovati za primer poškodbe pri delu in poklicne bolezni. Med opravljanjem pripravništva s sklenjenim delovnim razmerjem in opravljanjem volonterskega pripravništva ni vsebinskih razlik.

Pripravnništvo se zaključi s strokovnim izpitom. K strokovnemu izpitu lahko strokovni delavec pristopi, če:

- opravlja pripravništvo na področju vzgoje in izobraževanja oz. je opravljal vzgojno-izobraževalno delo najmanj šest mesecev,
- ima ustrezno stopnjo in smer izobrazbe za opravljanje vzgojno-izobraževalnega dela,
- izdelava pisno nalogo (v obliki seminarske naloge).

S pisno nalogo se preveri usposobljenost svetovalnega delavca za samostojno reševanje konkretnih problemov na strokovnem področju, za katero se svetovalni delavec usposablja. Svetovalni delavci vrtcev in šol z italijanskim učnim jezikom ter dvojezičnih vrtcev in šol se v prijavi odločijo, ali bodo strokovni izpit opravljali v slovenskem jeziku ali v jeziku narodne skupnosti. Strokovni delavci dvojezičnih vrtcev in šol v prijavi tudi navedejo, kateri učni jezik bodo opravljali na osnovni in kateri na višji ravni zahtevnosti.

Strokovni izpit svetovalnih delavcev vključuje:

- pisno nalogo,
- ustni del, ki vključuje:
 - ustavno ureditev Republike Slovenije, ureditev Evropske unije, njen pravni sistem in predpise, ki urejajo človekove ter otrokove pravice in temeljne svoboščine,
 - predpise, ki urejajo področje vzgoje in izobraževanja,
 - slovenski knjižni jezik oziroma za svetovalne delavce vrtcev in šol z italijanskim učnim jezikom ter dvojezičnih vrtcev in šol del izpita v skladu s predpisi, ki urejajo posebne pravice italijanske in madžarske narodne skupnosti na področju vzgoje in izobraževanja.

Uspeh svetovalnega delavca pri posameznem delu ustnega dela strokovnega izpita oceni komisija. Ocena posameznega dela strokovnega izpita in celotnega strokovnega izpita je: »opravil« ali »ni opravil«. Svetovalni delavec opravi strokovni izpit, če opravi vse dele ustnega dela strokovnega izpita. Z opravljenim strokovnim izpitom pridobi svetovalni delavec pravico do samostojnega opravljanja dela.

V družbi hitrih in nenehnih sprememb začetno izobraževanje in usposabljanje ne more dati vsega znanja in spretnosti, ki jih svetovalni delavci potrebujejo za odgovorno ter strokovno avtonomno obvladovanje različnih vidikov svojega poklica. Za uspešno prevzemanje vseh novih vlog mora biti svetovalni delavec odprt do sprememb in pripravljen na vseživljenjsko učenje oz. nadaljnje izobraževanje in usposabljanje ter profesionalni razvoj. Profesionalni razvoj razumemo kot proces »vseživljenjskega, izkustvenega učenja, pri katerem svetovalni delavci osmišljajo in razvijajo svoja pojmovanja o vzgoji in izobraževanju ter spreminjajo svojo prakso. Proces vključuje osebnostno, poklicno in socialno dimenzijo. Pomeni napredovanje v smeri kritičnega, neodvisnega in odgovornega odločanja ter ravnanja« (Valenčič Zuljan 1999). Poklicna dimenzija po Bellu (1993) pomeni osvetljevanje in razvijanje

pojmovanj in spretnosti ravnanj na področju vzgoje in izobraževanja, osebna dimenzija predstavlja razjasnjevanje misli in občutkov, razvoj razumevanja samega sebe in okvirnih poklicnih situacij, socialna dimenzija pa pomeni razvijanje sodelovanja med pedagoškimi delavci in interaktivni profesionalizem. Za napredek v profesionalnem razvoju je ključna pripravljenost svetovalnega delavca, da se seznanja z dosežki ved, ki so pomembne za njegovo poklicno delovanje, hkrati pa nova spoznanja kritično ovrednoti in premišljeno vključi v svoje strokovno delo (Marentič Požarnik 2006).

Nadaljnje izobraževanje in usposabljanje je v Sloveniji urejeno z različnimi zakonskimi in podzakonskimi akti, ki vplivajo na njegovo dostopnost (npr. Pravilnik o nadaljnjem izobraževanju in usposabljanju delavcev v vzgoji in izobraževanju, Pravilnik o napredovanju v vzgoji in izobraževanju v nazive, Kolektivna pogodba za dejavnost vzgoje in izobraževanja v RS).

V Sloveniji svetovalni delavci napredujejo v strokovne nazive, če izpolnjujejo določene pogoje: imajo predpisano delovno dobo, izkazujejo dobro pedagoško delo, imajo dodatna znanja, ki so si jih pridobili v okviru nadaljnega izobraževanja in usposabljanja ter opravljajo dodatno delo (npr. mentorstvo študentu na pedagoški praksi, mentorstvo pripravniku ipd). Strokovni delavci lahko napredujejo v tri nazive: mentor, svetovallec in svetnik (Pravilnik o napredovanju zaposlenih v vzgoji in izobraževanju v nazive 54/2002).

Poleg nadaljnega izobraževanja in usposabljanja ter uspešnosti pri delu so kriteriji za napredovanje v nazive tudi dolžina delovne dobe ter delovanje svetovalnega delavca na različnih strokovnih področjih. Natančni kriteriji za ovrednotenje pedagoškega dela (vrste in število točk, ki se jih pridobi) so navedeni v pravilniku. Npr. seminar strokovnega izpopolnjevanja, ki traja od 8 do 15 ur, se vrednoti z 0,5 točke, seminar, ki traja od 16 do 23 ur, z 1 točko, seminar, ki traja več kot 24 ur, pa z 1,5 točke. Za napredovanje v naziv mentor je npr. potrebno zbrati najmanj 4 točke s področja nadaljnega izobraževanja in usposabljanja ter 3 točke s področja strokovnega dela (mentorstvo študentom, vodenje izobraževanj za učiteljski zbor, organizacija različnih aktivnosti za učence, šolo, starše, raziskovanje, pisanje učbenikov ...). Ko strokovni delavec pridobi najvišji naziv, nima več možnosti napredovanja v strokovne nazive, ampak samo v plačne razrede. Naziv, ki ga strokovni delavec pridobi, je trajen in ga ni treba obnavljati.

V okviru empirične raziskave smo ugotavljali mnenje svetovalnih delavcev o ustreznosti znanja, spretnosti oz. kompetenc, ki so si jih pridobili v dodiplomskem izobraževanju, za kakovostno opravljanje poklica, o uvajanju svetovalnih delavcev v poklic, o sistemu nadaljnega izobraževanja in usposabljanja ter o sistemu napredovanja zaposlenih v vzgoji in izobraževanju v strokovne nazive.

Najprej predstavljamo mnenje svetovalnih delavcev o ustreznosti svoje začetne izobrazbe za poklic, ki so ga začeli opravljati.

Tabela 1: Mnenje svetovalnih delavcev o ustreznosti svoje začetne izobrazbe za opravljanje poklica

		Kako ocenjujete svojo začetno izobrazbo?					
		bila je ustrezna	imel sem veliko teoretičnega znanja, potreboval sem veliko prakse	bila je pomanjkljiva, potreboval sem veliko samostojnega izobraževanja in pomoči kolegov	bila je pomanjkljiva, potreboval sem veliko dodatnega znanja in stalnega strokovnega izpopolnjevanja	drugo	skupaj
vrtec	število	14	78	25	5	5	127
	%	11,0	61,4	19,7	3,9	3,9	100,0
osnovna šola	število	8	54	11	10	2	85
	%	9,4	63,5	12,9	11,8	2,4	100,0
srednja šola	število	4	15	7	3	0	29
	%	13,8	51,7	24,1	10,3	0,0	100,0
skupaj	število	26	147	43	18	7	241
	%	10,8	61,0	17,8	7,5	2,9	100,0

Med odgovori svetovalnih delavcev, zaposlenih v vrtcu, osnovni in srednji šoli, se ne pojavljajo statistično pomembne razlike glede ocenjevanja začetne izobrazbe: znanje, spretnosti, kompetence, ki so si jih pridobili v dodiplomskem izobraževanju ($\chi^2 = 9,826$, $g = 8$, $P = 0,277$). Približno desetina svetovalnih delavcev, zaposlenih v vrtcu (11,0

%), osnovni (9,4 %) in srednji šoli (13,8 %), ocenjuje, da je bila njihova začetna izobrazba ustrezna in je odgovarjala zahtevam njihovega delovnega mesta. Večina svetovalnih delavcev, zaposlenih v vrtcu (61,4 %), osnovni (63,5 %) in srednji šoli (51,7 %), ocenjuje, da so si v času dodiplomskega izobraževanja pridobili ustrezno teoretično znanje, potrebovali pa so veliko praktičnih izkušenj. Približno četrtnina svetovalnih delavcev, zaposlenih v srednji šoli (24,1 %), petina svetovalnih delavcev, zaposlenih v vrtcu (19,7 %), in dobra desetina svetovalnih delavcev, zaposlenih v osnovni šoli (12,9 %), ocenjuje, da je bila njihova začetna izobrazba pomanjkljiva in so potrebovali veliko samostojnega izobraževanja ter pomoči kolegov. Približno desetina svetovalnih delavcev, zaposlenih v osnovni šoli (11,8 %) in v srednji šoli (10,3 %), ter 5 svetovalnih delavcev (3,9 %), zaposlenih v vrtcu, ocenjuje, da je bila njihova začetna izobrazba pomanjkljiva in so potrebovali veliko dodatnega znanja, ki so ga pridobili v okviru stalnega strokovnega izpopolnjevanja.

Tabela 2: Odgovori svetovalnih delavcev o tem, kako naj bi potekalo uvajanje svetovalnih delavcev v poklic

		Kako naj bi potekalo uvajanje svetovalnih delavcev v poklic?			
		takoj naj prične s samostojnim delom ob pomoči mentorja	prek opazovanja in sodelovanja z mentorjem naj spoznava poklic	drugo	skupaj
vrtec	število	65	59	4	128
	%	50,8	46,1	3,1	100,0
osnovna šola	število	38	40	6	84
	%	45,2	47,6	7,1	100,0
srednja šola	število	13	17	1	31
	%	41,9	54,8	3,2	100,0
skupaj	število	116	116	11	243
	%	47,7	47,7	4,5	100,0

Mnenja svetovalnih delavcev, zaposlenih v vrtcu, osnovni in srednji šoli, glede uvajanja svetovalnih delavcev v poklic, se ne razlikujejo statistično pomembno ($2\hat{I} = 2,800$, $g = 4$, $P = 0,592$). Večina svetovalnih delavcev (50,8 %), zaposlenih v vrtcu, meni, da naj bi svetovalni delavec po zaključeni diplomi takoj začel s samostojnim delom ob pomoči

(svetovanju, podpori) izkušenega mentorja; enakega mnenja je več kot dve petini svetovalnih delavcev, zaposlenih v osnovni (45,2 %) in srednji šoli (41,9 %). Večina svetovalnih delavcev (54,8 %), zaposlenih v srednji šoli, pa meni, da naj svetovalni delavec po zaključeni diplomi še ne bi delal samostojno, temveč bi sprva prek opazovanja in sodelovanja z mentorjem spoznal poklic ter se vanj postopoma vpeljal; enakega mnenja je tudi skoraj polovica svetovalnih delavcev, zaposlenih v vrtcu (46,1 %) in v osnovni šoli (47,6 %). Anketiranci so še zapisali, da naj se uvajanje v poklic prične že med študijem (2 odgovora) in naj poteka kot opazovanje, prevzemanje manj zahtevnih nalog, nato pa samostojno izvajanje vseh nalog ob pomoči mentorja (2 odgovora).

Skoraj dve tretjini svetovalnih delavcev, zaposlenih v osnovni šoli (65,1 %), in več kot polovica svetovalnih delavcev, zaposlenih v srednji šoli (58,1 %), meni, da naj pripravništvo traja celo šolsko leto. Dobra četrtina svetovalnih delavcev v osnovni (25,6 %) in v srednji šoli (29,0 %) meni, da naj traja pripravništvo 6 mesecev. Redki so svetovalni delavci, ki menijo, da lahko pripravništvo traja 3 mesece (tako je odgovorilo 5 osnovnošolskih svetovalnih delavcev in 4 srednješolski). Večina, dve tretjini (66,4 %) svetovalnih delavcev, zaposlenih v vrtcu, meni, da naj pripravništvo oz. uvajanje začetnikov v pedagoški poklic traja celo šolsko leto. Dobra petina svetovalnih delavcev (22,7 %), zaposlenih v vrtcu, meni, da naj pripravništvo oz. uvajanje v pedagoški poklic traja 6 mesecev, manj kot desetina (7,0 %) pa, da naj traja 8 mesecev. Štirje svetovalni delavci, zaposleni v vrtcu, so odgovorili, da naj pripravništvo traja 3 mesece.

Tabela 3: Mnenje svetovalnih delavcev o sistemu nadaljnega izobraževanja in usposabljanja

		Kakšno je vaše mnenje o sistemu nadaljnega izobraževanja in usposabljanja?					
		zelo dobro je urejen	dobro je urejen	z njim sem srednje zadovoljen	nisem zadovoljen	sploh nisem zadovoljen	skupaj
vrtec	število	0	54	61	10	4	129
	%	0,0	41,9	47,3	7,8	3,1	100,0
osnovna šola	število	2	39	36	8	2	87
	%	2,3	44,8	41,4	9,2	2,3	100,0
srednja šola	število	0	12	13	5	1	31
	%	0,0	38,7	41,9	16,1	3,2	100,0
skupaj	število	2	105	110	23	7	247
	%	0,8	42,5	44,5	9,3	2,8	100,0

Med odgovori svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v vrtcu, osnovni in srednji šoli, se ne pojavljajo statistično pomembne razlike, ko ocenjujejo sistem nadaljnega izobraževanja in usposabljanja v naši državi ($2\hat{I} = 6,633$, $g = 8$, $P = 0,577$). Največ svetovalnih delavcev, zaposlenih v vrtcu (47,3 %) in v srednji šoli (41,9 %), je srednje zadovoljnih s sistemom nadaljnega izobraževanja in usposabljanja v naši državi; enako oceno je podalo tudi več kot dve petini svetovalnih delavcev, zaposlenih v osnovni šoli (41,4 %). Največ svetovalnih delavcev, zaposlenih v osnovni šoli (44,8 %), ocenjuje, da je sistem nadaljnega izobraževanja in usposabljanja v naši državi dobro urejen; enako oceno sta podali približno dve petini svetovalnih delavcev, zaposlenih v vrtcu (41,9 %) in v srednji šoli (38,7 %). Le dva svetovalna delavca, zaposlena v osnovni šoli, sta odgovorila, da je sistem nadaljnega izobraževanja in usposabljanja v naši državi zelo dobro urejen. Nekoliko več srednješolskih (19,3 %) kot osnovnošolskih svetovalnih delavcev (11,5 %) in svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v vrtcu (10,9 %), ocenjuje, da s sistemom nadaljnega izobraževanja in usposabljanja v naši državi niso zadovoljni oz. sploh niso zadovoljni.

Tabela 4: Odgovori svetovalnih delavcev na vprašanje, kako pogosto najdejo teme, ki si jih želijo, v dejanski ponudbi nadaljnega izobraževanja in usposabljanja

		Kako pogosto najdete teme, ki si jih želite v ponudbi nadaljnega izobraževanja in usposabljanja?				
		vedno	v večini primerov	včasih	v redkih primerih	skupaj
vrtec	število	4	68	48	9	129
	%	3,1	52,7	37,2	7,0	100,0
osnovna šola	število	5	53	21	6	85
	%	5,9	62,4	24,7	7,1	100,0
srednja šola	število	0	13	14	4	31
	%	0,0	41,9	45,2	12,9	100,0
skupaj	število	9	134	83	19	245
	%	3,7	54,7	33,9	7,8	100,0

Večina svetovalnih delavcev, zaposlenih v vrtcu (52,7 %) in v osnovni šoli (62,4 %), ter dve petini svetovalnih delavcev, zaposlenih v srednji šoli (41,9 %), ocenjuje, da v večini primerov v ponudbi nadaljnega izobraževanja in usposabljanja najdejo teme, ki si jih želijo. Največ

svetovalnih delavcev, zaposlenih v srednji šoli (45,2 %), dobra tretjina svetovalnih delavcev, zaposlenih v vrtcu (37,2 %), in četrtnina svetovalnih delavcev, zaposlenih v osnovni šoli (24,7 %) ocenjuje, da v ponudbi nadaljnega izobraževanja in usposabljanja včasih najdejo teme, ki si jih želijo. Približno desetina svetovalnih delavcev, zaposlenih v vrtcu (7,0 %), osnovni (7,1 %) in srednji šoli (12,9 %), ocenjuje, da v ponudbi nadaljnega izobraževanja in usposabljanja redko najdejo teme, ki si jih želijo. Redki so svetovalni delavci, ki ocenjujejo, da v dejanski ponudbi nadaljnega izobraževanja in usposabljanja vedno najdejo teme, ki si jih želijo. Med odgovori svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v vrtcu, osnovni in srednji šoli, se ne pojavljajo statistično pomembne razlike ($\chi^2 = 10,157$, $g = 6$, $P = 0,118$).

Ugotavljali smo, ali svetovalni delavci, ki so zaposleni v vrtcu, osnovni in srednji šoli, izvajajo programe stalnega strokovnega izpopolnjevanja za zaposlene v njihovi instituciji.

Tabela 5: Odgovori svetovalnih delavcev glede izvajanja programov stalnega strokovnega izpopolnjevanja za zaposlene v njihovi instituciji

		Ali tudi vi izvajate programe stalnega strokovnega izpopolnjevanja za zaposlene v vaši instituciji?		
		da	ne	skupaj
vrtec	število	54	73	127
	%	42,5	57,5	100,0
osnovna šola	število	36	49	85
	%	42,4	57,6	100,0
srednja šola	število	7	23	30
	%	23,3	76,7	100,0
skupaj	število	97	145	242
	%	40,1	59,9	100,0

Dobri dve petini svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v vrtcu (42,5 %) in osnovni šoli (42,4 %), ter slaba četrtnina svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v srednji šoli (23,3 %), izvaja programe stalnega strokovnega izpopolnjevanja za zaposlene v njihovi instituciji. Med odgovori svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v vrtcu, osnovni in srednji šoli, se ne pojavljajo statistično pomembne razlike ($\chi^2 = 4,001$, $g = 2$, $P = 0,135$).

Tabela 6: Mnenje svetovalnih delavcev o skrbi za profesionalni razvoj pedagoških delavcev v instituciji, v kateri so zaposleni

		Kako dobro imate v vaši instituciji poskrbljeno za profesionalni razvoj pedagoških delavcev?					
		zelo dobro	dobro	srednje dobro	slabo	zelo slabo	skupaj
vrtec	število	37	60	28	3	0	128
	%	28,9	46,9	21,9	2,3	0,0	100,0
osnovna šola	število	28	36	18	3	1	86
	%	32,6	41,9	20,9	3,5	1,2	100,0
srednja šola	število	5	21	4	1	0	31
	%	16,1	67,7	12,9	3,2	0,0	100,0
skupaj	število	70	117	50	7	1	245
	%	28,6	47,8	20,4	2,9	0,4	100,0

Med odgovori svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v vrtcu, osnovni in srednji šoli, se ne pojavljajo statistično pomembne razlike pri ocenjevanju tega, kako dobro je v njihovi instituciji poskrbljeno za profesionalni razvoj pedagoških delavcev, npr. spodbujanje profesionalnega razvoja zaposlenih, možnost udeležbe v programih stalnega strokovnega izpopolnjevanja ipd.) ($2\hat{I} = 8,900$, $g = 8$, $P = 0,351$). Več kot štiri petine svetovalnih delavcev, zaposlenih v srednji šoli (83,8 %), in tri četrtine svetovalnih delavcev, zaposlenih v vrtcu (75,8 %) in osnovni šoli (74,5 %), ocenjuje, da je v instituciji, v kateri so zaposleni, zelo dobro oz. dobro poskrbljeno za profesionalni razvoj pedagoških delavcev. Približno petina svetovalnih delavcev, zaposlenih v vrtcu (21,9 %) in osnovni šoli (20,9 %), ter dobra desetina svetovalnih delavcev, zaposlenih v srednji šoli (12,9 %), ocenjuje, da je pri njih srednje dobro poskrbljeno za profesionalni razvoj pedagoških delavcev. Redki so svetovalni delavci (3 v vrtcu, 4 v osnovni šoli in 1 v srednji šoli), ki ocenjujejo, da je v instituciji, kjer so zaposleni, slabo oz. zelo slabo poskrbljeno za profesionalni razvoj pedagoških delavcev.

Tabela 7: Mnenje svetovalnih delavcev o sistemu napredovanja zaposlenih v strokovne nazive

		Kakšno je vaše mnenje o sistemu napredovanja zaposlenih v strokovne nazive?				
		zelo dober	dober	srednje dober	slab	skupaj
vrtec	število	10	59	46	12	127
	%	7,9	46,5	36,2	9,4	100,0
osnovna šola	število	2	41	34	10	87
	%	2,3	47,1	39,1	11,5	100,0
srednja šola	število	1	13	13	4	31
	%	3,2	41,9	41,9	12,9	100,0
skupaj	število	13	113	93	26	245
	%	5,3	46,1	38,0	10,6	100,0

Mnenja svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v vrtcu, osnovni in srednji šoli, glede sistema napredovanja zaposlenih v strokovne nazive, se ne razlikujejo statistično pomembno ($\chi^2 = 4,326$, $g = 6$, $P = 0,633$). Dobra polovica svetovalnih delavcev, zaposlenih v vrtcu (54,4 %), in skoraj polovica svetovalnih delavcev, zaposlenih v osnovni (49,4 %) in srednji šoli (45,1 %), ocenjuje, da je sistem napredovanja svetovalnih delavcev zelo dobro oz. dobro urejen. Slabi dve petini anketiranih svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v vrtcu (36,2 %) in osnovni šoli (39,1 %), ter dobri dve petini svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v srednji šoli (41,9 %), ocenjuje sistem napredovanja kot srednje dober. Približno desetina anketiranih svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v vrtcu (9,4 %), osnovni (11,5 %) in srednji šoli (12,9 %), ocenjuje sistem napredovanja svetovalnih delavcev v strokovne nazive kot slab.

Tabela 8: Mnenje svetovalnih delavcev o številu strokovnih nazivov

		Kakšno je vaše mnenje o številu strokovnih nazivov?		
		tudi v prihodnje naj ostanejo trije	število naj se spremeni	skupaj
vrtec	število	103	13	116
	%	88,8	11,2	100,0
osnovna šola	število	71	10	81
	%	87,7	12,3	100,0
srednja šola	število	24	5	29
	%	82,8	17,2	100,0
skupaj	število	198	28	226
	%	87,6	12,4	100,0

Mnenja svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v vrtcu, osnovni in srednji šoli, o številu strokovnih nazivov se ne razlikujejo statistično pomembno ($\chi^2 = 0,779$, $g = 2$, $P = 0,678$). Več kot štiri petine svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v vrtcu (88,8 %), osnovni (87,7 %) in srednji šoli (82,8 %), meni, da naj bodo tudi v prihodnje strokovni nazivi trije. Približno desetina svetovalnih delavcev, zaposlenih v vrtcu (11,2 %) in osnovni šoli (12,3 %), ter skoraj petina svetovalnih delavcev, zaposlenih v srednji šoli (17,2 %), meni, da bi se moralo število strokovnih nazivov spremeniti.

Tabela 9: Mnenje svetovalnih delavcev o ustreznosti kriterijev za pridobitev naziva mentor

		Kakšno je vaše mnenje o kriterijih za pridobitev naziva mentor?			
		premalo zahtevni so	primerni so	prezahtevni so	skupaj
vrtec	število	16	107	1	124
	%	12,9	86,3	0,8	100,0
osnovna šola	število	8	69	3	80
	%	10,0	86,2	3,8	100,0
srednja šola	število	4	25	1	30
	%	13,3	83,3	3,3	100,0
skupaj	število	28	201	5	234
	%	12,0	85,9	2,1	100,0

Mnenja svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v vrtcu, osnovni in srednji šoli, o kriterijih za pridobitev naziva mentor, se ne razlikujejo statistično pomembno ($2\hat{I} = 2,750$, $g = 4$, $P = 0,601$). Več kot štiri petine svetovalnih delavcev, zaposlenih v vrtcu (86,3 %), osnovni (86,2 %) in srednji šoli (83,3 %), ocenjuje, da so kriteriji za pridobitev naziva mentor primerni. Približno desetina svetovalnih delavcev, zaposlenih v vrtcu (12,9 %), osnovni (10,0 %) in srednji šoli (13,3 %), ocenjuje, da so kriteriji za pridobitev naziva mentor premalo zahtevni. Trije osnovnošolski svetovalni delavci, en svetovalni delavec iz vrtca in en iz srednje šole menijo, da so kriteriji za pridobitev naziva mentor prezahtevni.

Tabela 10: Mnenje svetovalnih delavcev o ustreznosti kriterijev za pridobitev naziva svetovalec

		Kakšno je vaše mnenje o kriterijih za pridobitev naziva svetovalec?			
		premalo zahtevni so	primerni so	prezahtevni so	skupaj
vrtec	število	3	106	14	123
	%	2,4	86,2	11,4	100,0
osnovna šola	število	2	67	12	81
	%	2,5	82,7	14,8	100,0
srednja šola	število	1	25	4	30
	%	3,3	83,3	13,3	100,0
skupaj	število	6	198	30	234
	%	2,6	84,6	12,8	100,0

Mnenja svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v vrtcu, osnovni in srednji šoli, o kriterijih za pridobitev naziva svetovalec, se ne razlikujejo statistično pomembno ($2\hat{I} = 0,601$, $g = 4$, $P = 0,963$). Več kot štiri petine svetovalnih delavcev, zaposlenih v vrtcu (86,2 %), osnovni (82,7 %) in srednji šoli (83,3 %), ocenjuje, da so kriteriji za pridobitev naziva svetovalec primerni. Dobra desetina svetovalnih delavcev, zaposlenih v vrtcu (11,4 %), osnovni (14,8 %) in srednji šoli (13,3 %), ocenjuje, da so kriteriji za pridobitev naziva svetovalec prezahtevni. Le trije svetovalni delavci, ki so zaposleni v vrtcu, dva, ki sta zaposlena v osnovni šoli, in en srednješolski svetovalni delavec ocenjujejo, da so kriteriji za pridobitev naziva svetovalec premalo zahtevni.

Tabela 11: Mnenje svetovalnih delavcev o ustreznosti kriterijev za pridobitev naziva svetnik

		Kakšno je vaše mnenje o kriterijih za pridobitev naziva svetnik?			
		premalo zahtevni so	primerni so	prezahtevni so	skupaj
vrtec	število	6	59	56	121
	%	5,0	48,8	46,3	100,0
osnovna šola	število	2	36	42	80
	%	2,5	45,0	52,5	100,0
srednja šola	število	0	13	18	31
	%	0,0	41,9	58,1	100,0
skupaj	število	8	108	116	232
	%	3,4	46,6	50,0	100,0

Mnenja svetovalnih delavcev, zaposlenih v vrtcu, osnovni in srednji šoli, glede kriterijev za pridobitev naziva svetnik, se ne razlikujejo statistično pomembno ($2\bar{I} = 4,211$, $g = 4$, $P = 0,378$). Večina svetovalnih delavcev, zaposlenih v osnovni (52,5 %) in srednji šoli (58,1 %), ocenjuje, da so kriteriji za pridobitev naziva svetnik prezahtevni; enakega mnenja je tudi dobri dve petini svetovalnih delavcev, zaposlenih v vrtcu (46,3 %). Največ svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v vrtcu (48,8 %), ocenjuje, da so kriteriji za pridobitev naziva svetnik primerni; enakega mnenja sta tudi dobri dve petini svetovalnih delavcev, zaposlenih v osnovni (45,0 %) in srednji šoli (41,9 %). Šestim svetovalnim delavcem iz vrtca in dvema svetovalnima delavcema iz osnovne šole se zdijo kriteriji za pridobitev naziva svetnik premalo zahtevni.

Tabela 12: Mnenje svetovalnih delavcev o trajnosti strokovnih nazivov, ki jih pridobijo pedagoški delavci

		Kakšno je vaše mnenje o trajnosti strokovnih nazivov, ki jih pridobijo pedagoški delavci?			
		ostanejo naj trajni	strokovni naziv je treba obnoviti	nekateri naj bodo trajni, nekatere bi bilo treba obnavljati	skupaj
vrtec	število	85	26	14	125
	%	68,0	20,8	11,2	100,0
osnovna šola	število	63	10	12	85
	%	74,1	11,8	14,1	100,0
srednja šola	število	25	4	1	30
	%	83,3	13,3	3,3	100,0
skupaj	število	173	40	27	240
	%	72,1	16,7	11,2	100,0

Mnenja svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v vrtcu, osnovni in srednji šoli, o trajnosti strokovnih nazivov, ki jih pridobijo pedagoški delavci, se ne razlikujejo statistično pomembno ($\chi^2 = 5,864$, $g = 4$, $P = 0,210$). Kljub temu je iz predstavljenih rezultatov razvidno, da večji delež srednješolskih svetovalnih delavcev (83,3 %) v primerjavi s svetovalnimi delavci, ki so zaposleni v vrtcu (68,0 %) in osnovni šoli (74,1 %), meni, da naj bodo strokovni nazivi pedagoških delavcev trajni. Petina svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v vrtcu (20,8 %), in dobra desetina svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v osnovni (11,8 %) ter srednji šoli

(13,3 %), meni, da je treba strokovne nazive obnavljati. Dobra desetina svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v vrtcu (11,2 %) in osnovni šoli (14,1 %), ter le en srednješolski svetovalni delavec pa menijo, da bi bilo treba obnavljati le nekatere strokovne nazive.

Zaključki

Večina svetovalnih delavcev, zaposlenih v vrtcu (61,4 %), osnovni šoli (63,5 %) in srednji šoli (51,7 %), ocenjuje, da je v času dodiplomskega izobraževanja pridobila ustrezno teoretično znanje, za kakovostno opravljanje svojega poklica pa so rabili veliko praktičnih izkušenj. Skoraj enake rezultate je dala empirična raziskava, opravljena na reprezentativnem vzorcu učiteljev in ravnateljev v slovenskih osnovnih in srednjih šolah, ki je bila narejena v okviru priprave Bele knjige o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji: skoraj dve tretjini anketiranih učiteljev (63,9 %) in ravnateljev (64,6 %) sta namreč odgovorili, da so imeli ustrezno teoretično znanje, potrebovali pa so veliko praktičnih izkušenj (Valenčič Zuljan idr. 2011, str. 33).

Večina (50,8 %) svetovalnih delavcev, zaposlenih v vrtcu, meni, da naj bi svetovalni delavec po zaključeni diplomski takoj začel s samostojnim delom ob pomoči (svetovanju, podpori) izkušenega mentorja; večina (54,8 %) svetovalnih delavcev, zaposlenih v srednji šoli, pa je mnenja, da naj svetovalni delavec po zaključeni diplomski še ne bi delal samostojno, temveč bi sprva prek opazovanja in sodelovanja z mentorjem spoznal poklic ter se vanj postopoma vpeljal; enakega mnenja je tudi skoraj polovica svetovalnih delavcev v osnovni šoli (47,6 %). Pripravnštvo oz. uvajanje začetnikov v poklic naj bi po mnenju večine svetovalnih delavcev trajalo celo šolsko leto (tako meni 66,4 % svetovalnih delavcev, zaposlenih v vrtcu, 65,1 % svetovalnih delavcev, zaposlenih v osnovni šoli, in 58,1 % svetovalnih delavcev, zaposlenih v srednji šoli). Tudi večina anketiranih učiteljev (52,8 %) in ravnateljev (67,1 %) v slovenskih osnovnih in srednjih šolah je mnenja, da naj bi uvajanje pedagoških delavcev v poklic trajalo celo šolsko leto (Valenčič Zuljan idr. 2011, str. 54).

S sistemom nadaljnega izobraževanja in usposabljanja je največ svetovalnih delavcev, zaposlenih v vrtcu (47,3 %) in v srednji šoli (41,9 %) srednje zadovoljnih; največ svetovalnih delavcev, zaposlenih v osnovni šoli (44,8 %), pa ocenjuje, da je sistem nadaljnega izobraževanja in usposabljanja v naši državi dobro urejen. Večina svetovalnih delavcev, zaposlenih v vrtcu (52,7 %) in v osnovni šoli (62,4 %), ocenjuje, da v ponudbi nadaljnega izobraževanja in usposabljanja

največkrat najdejo teme, ki si jih želijo, največ svetovalnih delavcev, zaposlenih v srednji šoli (45,2 %), pa ocenjuje, da teme, ki si jih želijo, v ponudbi nadaljnjega izobraževanja in usposabljanja najdejo včasih. Svetovalni delavci so očitno nekoliko bolj zadovoljni s ponudbo nadaljnjega izobraževanja in usposabljanja kot učitelji in ravnatelji v osnovnih in srednjih šolah; dve petini (40,0 %) učiteljev in ravnateljev namreč ocenjujeta, da v dejanski ponudbi nadaljnjega izobraževanja in usposabljanja vedno ali v večini primerov najmeta teme, ki jih želita (Valenčič Zuljan idr. 2011, str. 85).

Anketirani svetovalni delavci so zadovoljni tudi s sistemom napredovanja svetovalnih delavcev v strokovne nazive. Dobra polovica svetovalnih delavcev, zaposlenih v vrtcu (54,4 %), in skoraj polovica svetovalnih delavcev, zaposlenih v osnovni (49,4 %) in srednji šoli (45,1 %), ocenjuje, da je sistem zelo dobro oz. dobro urejen. Več kot štiri petine svetovalnih delavcev, zaposlenih v vrtcu (88,8 %), osnovni (87,7 %) in srednji šoli (82,8 %), meni, da naj bodo tudi v prihodnje strokovni nazivi trije. Velika večina svetovalnih delavcev, zaposlenih v vrtcu, osnovni in srednji šoli, ocenjuje, da so obstoječi kriteriji za pridobitev naziva mentor in svetovalac primerni. Kriteriji za pridobitev naziva svetnik se večini svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v osnovni (52,5 %) in srednji šoli (58,1 %), zdijo preveč zahtevni; največ svetovalnih delavcev, zaposlenih v vrtcu (48,8 %), pa ocenjuje, da so kriteriji za pridobitev naziva svetnik primerni. Večina svetovalnih delavcev, zaposlenih v vrtcu (68,0 %), osnovni (74,1 %) in srednji šoli (83,3 %), si prizadeva, da bi bili strokovni nazivi, ki jih pridobijo pedagoški delavci, trajni.

3.2 Naloge svetovalne službe

Leta 1999 so bile na Strokovnem svetu RS za splošno izobraževanje potrjene Programske smernice za delo svetovalne službe. Smernice so oblikovane za vsak podsistem – vrtec, osnovno šolo in za srednje izobraževanje – ločeno, vendar imajo vsi podsistemi enaka splošna izhodišča. V njih je zapisano, da je temeljna naloga svetovalne službe, »da se na podlagi svojega posebnega strokovnega znanja preko svetovalnega odnosa na strokovno avtonomni način vključuje v kompleksno reševanje pedagoških, psiholoških in socialnih vprašanj vzgojno-izobraževalnega dela v vrtcu oziroma šoli s tem, da pomaga in sodeluje z vsemi udeleženci v vrtcu oziroma šoli in po potrebi tudi z ustreznimi zunanji ustanovami« (Programske smernice. Svetovalna služba v

osnovni šoli 2008, str. 5). Temeljni vzgojno-izobraževalni cilj vrtca oziroma šole ter v tem okviru tudi temeljni cilj svetovalne službe je »optimalni razvoj otroka ne glede na spol, socialno in kulturno poreklo, veroizpoved, narodno pripadnost ter telesno in duševno konstitucijo« (prav tam, str. 6). V Zakonu o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja (16/2007) je opredeljeno, da v javnem vrtcu in šoli svetovalna služba svetuje otrokom, učencem, vajencem, dijakom, učiteljem in staršem; sodeluje z vzgojitelji, učitelji in vodstvom šole pri načrtovanju, spremljanju in evalvaciji razvoja vrtca oziroma šole ter pri opravljanju vzgojno-izobraževalnega dela in opravlja poklicno svetovanje. Pri opravljanju poklicnega svetovanja sodeluje z Republiškim zavodom za zaposlovanje. Svetovalna služba sodeluje pri pripravi in izvedbi indivi-dualiziranih programov za otroke s posebnimi potrebami. Pretekle analize (prim. Bezić, Rupa in Škarič 2003) so ugotovile, da je zlasti načrtovanje, spremljanje in evalvacija dela svetovalne službe šibko področje dela svetovalnih delavcev, zato je razširjena programska skupina za svetovalno delo v vrtcih, šolah in domovih, ki je bila v šolskem letu 2001/02 oblikovana na Zavodu RS za šolstvo, to problematiko umestila v program dela vseh študijskih skupin svetovalnih delavcev in izdelala metodologijo spremljanja uresničevanja novih programskih smernic.

Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja (16/2007) določa, da se v vrtcu s 30 oddelki sistemizira eno delovno mesto svetovalnega delavca. Če svetovalni delavec opravlja delo na štirih do šestih lokacijah, se normativ zmanjša za dva oddelka; če opravlja delo na več kot šestih lokacijah, pa se normativ zmanjša za štiri oddelke. V osnovni šoli se sistemizira delovno mesto svetovalnega delavca na 20 oddelkov, v šoli z večjim oziroma manjšim številom oddelkov pa v ustreznem deležu, vendar ne manj kot 0,25 delovnega mesta. Tudi na srednji šoli se na 20 oddelkov sistemizira mesto svetovalnega delavca. Za vsak oddelek manj se število strokovnih delavcev na delovnem mestu svetovalnega delavca zmanjša za 0,05 normativnega delavca, vendar ne na manj kot 0,2 normativnega delavca; za vsak več se število strokovnih delavcev na delovnem mestu svetovalnega delavca poveča za 0,05 normativnega delavca.

V Programskih smernicah svetovalne službe (2008) so opredeljene osnovne vrste dejavnosti svetovalne službe: dejavnosti pomoči, razvojne in preventivne dejavnosti ter dejavnosti načrtovanja in evalvacije. Dejavnosti pomoči zajemajo vse naloge in projekte svetovalne službe, ki so odgovor na potrebo po pomoči kogarkoli od možnih udeležencev v vzgojno-izobraževalnem delu v vrtcu oz. šoli. Obsegajo tako

najrazličnejše neposredne oblike dajanja pomoči posamezniku ali skupini kakor tudi vrsto posrednih strokovnih aktivnosti, ki so potrebne znotraj ali zunaj vrtca oz. šole. V okviru razvojnih in preventivnih dejavnosti svetovalna služba sodeluje pri načrtovanju raznih sprememb in izboljšav v vzgojno-izobraževalnem procesu, vodi ali koordinira razvojne, inovativne in preventivne projekte, ki niso usmerjeni le neposredno na posameznika ali skupino, temveč se praviloma usmerjajo tudi na odstranjevanje ovir in vzpostavljanje ustreznih pogojev v vzgojno-izobraževalnem okolju. Dejavnosti načrtovanja in evalvacije so pomembne za operacionalizacijo, vrednotenje ter zagotavljanje celostnosti in kontinuiranosti prispevka svetovalne službe pri reševanju individualnih, skupinskih in drugih kompleksnih problemov vrtca oz. šole. Vse osnovne vrste dejavnosti so za svetovalno službo enako pomembne in se prepletajo med seboj. Svetovalna služba nagovarja otroke in njihove starše, učitelje, vzgojitelje in vodstvo vzgojno-izobraževalne institucije ter strokovne delavce zunaj šole oz. vrtca. Pomembno je, da je svetovalna služba dostopna vsem in da je ta dostopnost dobro razvita. Svetovalni delavci morajo pogosto sami najti pot do tistih posameznikov, ki potrebujejo njihovo pomoč, a sami ne zaprosijo zanj.

Svetovalna služba v vrtcu (o tem več: Programske smernice. Svetovalna služba v vrtcu 2008) se tako ukvarja s svetovanjem otrokom oz. njihovim staršem (npr. pomoč otrokom pri uvajanju v vrtec, pomoč otrokom s težavami v prilagajanju in sodelovanju v skupini, pomoč otrokom s posebnimi potrebami ipd.), izvaja svetovanje in posvetovanje z vzgojitelji in njihovimi pomočniki pri načrtovanju in izvajanju programa predšolske vzgoje v oddelku, pri ugotavljanju stanja in pri evalvaciji vzgojno-izobraževalnega dela v oddelku ter sodeluje pri strokovnem izobraževanju in usposabljanju vzgojiteljev ter njihovih pomočnikov. Ena najpomembnejših nalog svetovalne službe v vrtcu je pomoč pri iskanju in vzpostavljanju novih oblik sodelovanja vrtca s starši (npr. pomoč staršem pri njihovem vključevanju v vzgojno-izobraževalno delo v oddelku, pomoč staršem pri razumevanju in spodbujanju otrokovega razvoja in učenja v predšolskem obdobju). Svetovalna služba sodeluje z vodstvom vrtca pri načrtovanju, spremljanju in evalvaciji vsakdanjega življenja in dela v vrtcu ter opravlja posvetovalno delo z vodstvom vrtca (npr. glede zagotavljanja ustreznih kadrovskih in materialnih pogojev za integracijo otrok s posebnimi potrebami, glede vključevanja vrtca v razne razvojne, inovativne in preventivne projekte, glede strokovnega izobraževanja in izpopolnjevanja strokovnih delavcev v vrtcu ipd.), sodeluje pa tudi z

zunanjsimi ustanovami (npr. s svetovalnimi centri, vzgojnimi posvetovalnicami, zdravstvenimi ustanovami, fakultetami ipd.).

Osnovna področja dela svetovalne službe v osnovni šoli (o tem več: Programske smernice. Svetovalna služba v osnovni šoli 2008) so izboljšanje kvalitete učenja in poučevanja, vsakdanje življenje in delo v šoli (šolska klima in red), vzgojna in disciplinska problematika, telesni, osebni (spoznavni in čustveni) ter socialni razvoj učencev, vpis in sprejem otrok v šolo ter druga vprašanja, povezana s šolanjem, svetovanje glede nadaljnje izobraževalne in poklicne poti učencev (poklicna vzgoja) ter podpora in pomoč družinam, kadar je zaradi njihovih socialno-ekonomskih stisk ogrožen učencev telesni, osebni in socialni razvoj.

Osnovna področja dejavnosti šolske svetovalne službe v gimnazijah, nižjih in srednjih poklicnih ter strokovnih šolah in v dijaških domovih (o tem več: Programske smernice. Svetovalna služba v srednji šoli 2008) so načrtovanje, spremljanje in evalvacija dela šole (npr. sodelovanje pri oblikovanju letnega delovnega načrta šole in pri načrtih posameznih dejavnosti šole, sodelovanje pri evalvaciji dela šole, posvetovalno delo z vodstvom šole) in šolskega svetovalnega dela (npr. letni delovni načrt šolske svetovalne službe, letno poročilo o delu svetovalne službe), razvojno-analitične naloge (npr. analiza potreb po svetovalni pomoči, analiza učne uspešnosti dijakov in napredovanja dijakov, šolska klima, disciplina, problematika ipd.), svetovalno delo z dijaki (npr. spremljanje in svetovanje novincem, ponavljavcem, svetovanje za osebni in socialni razvoj, skupinske oblike za boljše učenje, poklicna orientacija, pogovorne ure za dijake, preventivni programi ipd.), svetovalno delo z učitelji (npr. proučevanje potreb po strokovnem izpopolnjevanju učiteljev, sodelovanje na sejah učiteljskega zbora), svetovalno delo s starši (npr. predavanja, delavnice in druge oblike skupinskega dela s starši, pogovorne ure za starše, svetovanje staršem), strokovno izpopolnjevanje (npr. udeležba na seminarjih, študij literature) in druge naloge (npr. priprava na svetovalno delo, dokumentiranje svetovalnega dela).

Za kakovostno opravljanje dela morajo imeti svetovalni delavci zagotovljene ustrezne materialne in delovne pogoje: pisarno za individualne pogovore in pogovore v manjših skupinah, ustrezno opremo, stalni prostor za delo v manjših skupinah in pogoje za stalni profesionalni razvoj (spodbudo vodstva, podporo in pomoč pedagoških delavcev, ustrezno strokovno literaturo ipd.).

Z empirično raziskavo smo ugotavljali, kako pogosto se v svojem delovnem času svetovalni delavci ukvarjajo s posameznimi nalogami, kako pomembne se jim zdijo posamezne naloge svetovalne službe, kako pogosto se posvetujejo s pedagoškimi delavci glede posameznih področij dela, kako pogosto se srečujejo z učenci zaradi posameznih tem, s katero zunanjo ustanovo najpogosteje strokovno sodelujejo in kakšne materialne in delovne pogoje imajo v instituciji, kjer so zaposleni.

Svetovalni delavci, zaposleni v vrtcu, so ocenjevali, kako pomembne so po njihovem mnenju posamezne naloge svetovalne službe. Naloge so ocenjevali na petstopenjski ocenjevalni lestvici; ocena 5 je pomenila, da je naloga zelo pomembna, ocena 1 pa, da je naloga povsem nepomembna.

Tabela 13: Mnenje svetovalnih delavcev, zaposlenih v vrtcu, o pomembnosti posameznih nalog svetovalne službe

	povprečna ocena	standardni odklon
Ugotavljanje in upoštevanje posebnosti v telesnem, osebem in socialnem razvoju otrok, ki so vključeni v vrtec	4,54	0,637
Oblikovanje in evalvacija individualiziranih programov za integrirane otroke s posebnimi potrebami	4,52	0,574
Razvijanje različnih oblik sodelovanja vrtca s starši	4,39	0,679
Oblikovanje programov pomoči otrokom, ki izhajajo iz socialno ogroženih in deprivilegiranih družin	4,37	0,662
Načrtovanje oz. izvajanje različnih preventivnih oblik dela	4,33	0,675
Skrb pri prehodu otroka iz vrtca v šolo	4,26	0,691
Skrb pri sprejemu in uvajanju otrok v vrtec	4,24	0,855
Oblikovanje ustrezne kulture in klime v vrtcu	4,23	0,724
Načrtovanje raznih sprememb in izboljšav v vzgojno-izobraževalnem procesu	4,20	0,680
Spremljanje razvoja posameznega otroka v oddelku	4,18	0,795
Razvijanje različnih oblik sodelovanja vrtca s šolo	4,05	0,721
Spremljanje razvoja skupine	4,01	0,758
Oblikovanje razvojnega programa vrtca	3,94	0,749
Sodelovanje pri oblikovanju letnega delovnega načrta	3,88	0,729
Evalvacija vsakdanjega življenja in dela v vrtcu	3,82	0,824
Koordiniranje različnih razvojnih in inovativnih projektov	3,72	0,823

Iz predstavljenih povprečnih ocen je razvidno, da so po mnenju svetovalnih delavcev, zaposlenih v vrtcu, vse našteje naloge zelo pomembne (povprečna ocena naloge, ki so jo svetovalni delavci ocenili z najnižjo povprečno oceno, namreč zavzema vrednost 74. centila). Najpomembnejše naloge svetovalne službe v vrtcu so: (1) ugotavljanje in upoštevanje posebnosti v telesnem, osebni in socialnem razvoju otrok, vključenih v vrtec, (2) oblikovanje in evalvacija individualiziranih programov za integrirane otroke s posebnimi potrebami ter (3) razvijanje različnih oblik sodelovanja vrtca s starši. Visoko na lestvico so svetovalni delavci uvrstili še: oblikovanje programov pomoči otrokom, ki izhajajo iz socialno ogroženih in deprivilegiranih družin, ter načrtovanje oz. izvajanje različnih preventivnih oblik dela. Po mnenju anketiranih svetovalnih delavcev so v vrtcu med manj pomembnimi nalogami svetovalne službe: (1) koordiniranje različnih razvojnih in inovativnih projektov, (2) evalvacija vsakdanjega življenja in dela v vrtcu ter (3) sodelovanje pri oblikovanju letnega delovnega načrta.

Svetovalni delavci, ki so zaposleni v osnovni šoli, so ocenjevali pomembnost posameznih nalog šolske svetovalne službe. Naloge so ocenjevali na petstopenjski ocenjevalni lestvici; ocena 5 je pomenila, da je naloga zelo pomembna, ocena 1 pa, da je naloga povsem nepomembna.

Tabela 14: Mnenje svetovalnih delavcev, zaposlenih v osnovni šoli, o pomembnosti posameznih nalog šolske svetovalne službe

	povprečna ocena	standardni odklon
Skrb za zanemarjene in/ali zlorabljene otroke	4,81	0,457
Poklicna vzgoja (posredovanje informacij o nadaljnjem šolanju, možnostih zaposlitve)	4,72	0,475
Načrtovanje oz. izvajanje različnih preventivnih oblik dela	4,49	0,609
Oblikovanje programov pomoči učencem, ki izhajajo iz socialno ogroženih in deprivilegiranih družin	4,48	0,568
Razvijanje učinkovitih strategij, metod in tehnik učenja, učnih navad	4,46	0,679
Oblikovanje ustreznih kulture in klime na šoli	4,45	0,660
Ugotavljanje in upoštevanje posebnosti v telesnem, osebni in socialnem razvoju	4,36	0,628
Skrb pri sprejemu in uvajanju otrok v šolo	4,35	0,751
Načrtovanje raznih sprememb in izboljšav v vzgojno-izobraževalnem procesu	4,29	0,663
Oblikovanje vzgojnega koncepta	4,15	0,708

Tabela 14: Nadaljevanje

Oblikovanje in evalvacija individualiziranih programov	4,05	0,796
Sodelovanje pri oblikovanju letnega delovnega načrta	4,00	0,719
Oblikovanje šolskega reda	3,98	0,807
Evalvacija vzgojno-izobraževalnega dela (analiza učne uspešnosti)	3,87	0,728
Koordiniranje različnih razvojnih in inovativnih projektov	3,77	0,803
Svetovanje in usmerjanje učencev v različne zahtevnostne ravni (diferenciacija)	3,66	0,849

Iz predstavljenih povprečnih ocen je razvidno, da so po mnenju osnovnošolskih svetovalnih delavcev vse naštetе naloge zelo pomembne (povprečna ocena naloge, ki so jo svetovalni delavci ocenili z najnižjo oceno namreč zavzema vrednost 73. centila). Najpomembnejše naloge svetovalne službe v osnovni šoli so: (1) skrb za zanemarjene ali zlorabljenе otroke, (2) poklicna vzgoja (posredovanje informacij o nadaljnjem šolanju, možnostih zaposlitve) in (3) načrtovanje oz. izvajanje različnih preventivnih oblik dela. Visoko na lestvico so svetovalni delavci uvrstili še oblikovanje programov pomoči učencem, ki izhajajo iz socialno ogroženih in deprivilegiranih družin, razvijanje učinkovitih strategij, metod in tehnik učenja, učnih navad ter oblikovanje ustrezne kulture in klime na šoli. Po mnenju anketiranih svetovalnih delavcev so v osnovni šoli med manj pomembnimi nalogami šolske svetovalne službe: (1) svetovanje in usmerjanje učencev v različne zahtevnostne ravni (diferenciacija), (2) koordiniranje različnih razvojnih in inovativnih projektov in (3) evalvacija vzgojno-izobraževalnega dela (analiza učne uspešnosti).

Tudi svetovalni delavci, zaposleni v srednji šoli, so ocenjevali pomembnost posameznih nalog šolske svetovalne službe. Naloge so ocenjevali na petstopenjski ocenjevalni lestvici; ocena 5 je pomenila, da je naloga zelo pomembna, ocena 1 pa, da je naloga povsem nepomembna.

Tabela 15: Mnenje svetovalnih delavcev, zaposlenih v srednji šoli, o pomembnosti posameznih nalog šolske svetovalne službe

	povprečna ocena	standardni odklon
Oblikovanje ustrezne kulture in klime na šoli	4,58	0,564
Razvijanje učinkovitih strategij, metod in tehnik učenja, učnih navad	4,52	0,570
Ugotavljanje in upoštevanje posebnosti v telesnem, osebnem in socialnem razvoju	4,48	0,626
Sprejem in uvajanje dijakov v šolo	4,48	0,626
Poklicna vzgoja (posredovanje informacij o nadaljnjem šolanju, možnostih zaposlitve)	4,45	0,506
Načrtovanje oz. izvajanje različnih preventivnih oblik dela	4,41	0,682
Oblikovanje programov pomoči dijakom, ki izhajajo iz socialno ogroženih in deprivilegiranih družin	4,29	0,824
Načrtovanje raznih sprememb in izboljšav v vzgojno-izobraževalnem procesu	4,29	0,643
Sodelovanje pri oblikovanju letnega delovnega načrta	4,00	0,775
Oblikovanje in evalvacija individualiziranih programov	3,90	0,712
Evalvacija vzgojno-izobraževalnega dela (analiza učne uspešnosti)	3,81	0,654
Informiranje in pomoč pri pridobivanju štipendij	3,48	0,724
Koordiniranje različnih razvojnih in inovativnih projektov	3,48	0,926

Iz predstavljenih povprečnih ocen je razvidno, da so po mnenju srednješolskih svetovalnih delavcev vse naštetе naloge zelo pomembne (povprečna ocena naloge, ki so jo svetovalni delavci ocenili z najnižjo oceno namreč zavzema vrednost 70. centila). Najpomembnejše naloge svetovalne službe v srednji šoli so: (1) oblikovanje ustrezne kulture in klime na šoli, (2) razvijanje učinkovitih strategij, metod in tehnik učenja, učnih navad, (3) ugotavljanje in upoštevanje posebnosti v telesnem, osebnem in socialnem razvoju ter (4) sprejem in uvajanje dijakov v šolo. Z najnižjo povprečno oceno so srednješolski svetovalni delavci ocenili informiranje in pomoč pri pridobivanju štipendij ter koordiniranje različnih razvojnih in inovativnih projektov.

Ugotavljali smo, kako pogosto se svetovalni delavci, zaposleni v osnovni in srednji šoli, ukvarjajo s posameznimi nalogami.

Tabela 16: Kako pogosto svetovalni delavci, zaposleni v osnovni in srednji šoli, delajo z nadarjenimi učenci

		Delo z nadarjenimi učenci						skupaj
		vsak dan ali skoraj vsak dan	večkrat na teden	enkrat na teden	nekajkrat na mesec	enkrat na mesec	nekajkrat na leto	
osnovna šola	število	3	18	20	19	5	16	81
	%	3,7	22,2	24,7	23,5	6,2	19,8	100,0
srednja šola	število	0	4	3	4	5	13	29
	%	0,0	13,8	10,3	13,8	17,2	44,8	100,0
skupaj	število	3	22	23	23	10	29	110
	%	2,7	20,0	20,9	20,9	9,1	26,4	100,0

Med odgovori svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v osnovni šoli, in svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v srednji šoli, se pojavljajo statistično pomembne razlike glede pogostnosti dela z nadarjenimi učenci v njihovem delovnem času ($\chi^2 = 13,220$, $g = 5$, $P = 0,021$). Medtem ko je petina osnovnošolskih svetovalnih delavcev (19,8 %) odgovorila, da se le nekajkrat na leto ukvarja z nadarjenimi učenci, je takšen odgovor podala skoraj polovica svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v srednji šoli (44,8 %). Približno enak delež svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v osnovni šoli, je odgovorilo, da se ukvarjajo z nadarjenimi večkrat na teden (22,2 %), enkrat na mesec (24,7 %) in nekajkrat na mesec (23,5 %).

Tabela 17: Kako pogosto svetovalni delavci, zaposleni v osnovni in srednji šoli, delajo z učenci, ki imajo učne težave

		Delo z učenci z učnimi težavami				skupaj
		vsak dan ali skoraj vsak dan	večkrat na teden	enkrat na teden	nekajkrat na mesec	
osnovna šola	število	39	34	8	5	86
	%	45,3	39,5	9,3	5,8	100,0
srednja šola	število	10	16	3	2	31
	%	32,3	51,6	9,7	6,5	100,0
skupaj	število	49	50	11	7	117
	%	41,9	42,7	9,4	6,0	100,0

Med odgovori svetovalnih delavcev, zaposlenih v osnovni šoli, in svetovalnih delavcev, zaposlenih v srednji šoli, se ne pojavljajo statistično pomembne razlike glede pogostnosti dela z učenci z učnimi težavami v njihovem delovnem času ($2\hat{I} = 1,751$, $g = 3$, $P = 0,626$). Skoraj polovica svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v osnovni šoli (45,3 %), in skoraj tretjina svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v srednji šoli (32,3 %), se ukvarja z učenci z učnimi težavami vsak dan ali skoraj vsak dan. Polovica svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v srednji šoli (51,6 %), in dve petini svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v osnovni šoli (39,5 %), se ukvarja z učenci z učnimi težavami večkrat na teden. Svetovalni delavci, ki se ukvarjajo z učenci z učnimi težavami enkrat na teden ali nekajkrat na mesec, so v osnovni (15,1 %) in srednji šoli (pet svetovalnih delavcev oz. 16,2 %) redki.

Tabela 18: Kako pogosto svetovalni delavci, zaposleni v osnovni in srednji šoli, delajo z učenci s posebnimi potrebami, ki imajo odločbo o usmeritvi

		Delo z učenci s posebnimi potrebami, ki imajo odločbo o usmeritvi						skupaj
		vsak dan ali skoraj vsak dan	večkrat na teden	enkrat na teden	nekajkrat na mesec	enkrat na mesec	nekajkrat na leto	
osnovna šola	število	31	38	8	8	0	2	87
	%	35,6	43,7	9,2	9,2	0,0	2,3	100,0
srednja šola	število	10	11	5	3	1	1	31
	%	32,3	35,5	16,1	9,7	3,2	3,2	100,0
skupaj	število	41	49	13	11	1	3	118
	%	34,7	41,5	11,0	9,3	0,8	2,5	100,0

Med odgovori svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v osnovni šoli, in svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v srednji šoli, se ne pojavljajo statistično pomembne razlike glede pogostnosti dela z učenci s posebnimi potrebami, ki imajo odločbo o usmeritvi, v njihovem delovnem času ($2\hat{I} = 4,131$, $g = 5$, $P = 0,531$). Kar štiri petine svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v osnovni šoli (79,3 %), in dve tretjini svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v srednji šoli (67,8 %), se z učenci s posebnimi potrebami, ki imajo odločbo o usmeritvi, ukvarja vsak dan ali skoraj vsak dan oz. večkrat na teden. Približno desetina svetovalnih delavcev v osnovni (9,2 %) in srednji šoli (16,1 %) se enkrat na teden ukvarja z učenci s posebnimi potrebami, ki imajo odločbo o usmeritvi. Redki so svetovalni delavci, ki se z učenci, ki imajo odločbo o usmeritvi,

ukvarjajo manj kot enkrat na teden (11,5 % osnovnošolskih in 16,1 % srednješolskih svetovalnih delavcev).

Tabela 19: Kako pogosto svetovalni delavci, zaposleni v osnovni in srednji šoli, delajo z učenci, ki imajo vzgojne in disciplinske težave

		Delo z učenci z vzgojnimi in disciplinskimi težavami						
		vsak dan ali skoraj vsak dan	večkrat na teden	enkrat na teden	nekajkrat na mesec	enkrat na mesec	nekajkrat na leto	skupaj
osnovna šola	število	36	33	9	7	1	1	87
	%	41,4	37,9	10,3	8,0	1,1	1,1	100,0
srednja šola	število	12	13	2	4	0	0	31
	%	38,7	41,9	6,5	12,9	0,0	0,0	100,0
skupaj	število	48	46	11	11	1	1	118
	%	40,7	39,0	9,3	9,3	0,8	0,8	100,0

Med odgovori svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v osnovni šoli, in svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v srednji šoli, se ne pojavljajo statistično pomembne razlike glede pogostosti dela z učenci z vzgojnimi in disciplinskimi težavami v njihovem delovnem času ($2\hat{I} = 2,294$, $g = 5$, $P = 0,807$). Kar štiri petine svetovalnih delavcev, zaposlenih v osnovni šoli (79,3 %), in svetovalnih delavcev, zaposlenih v srednji šoli (80,6 %), se z učenci z vzgojnimi in disciplinskimi težavami ukvarja vsak dan, skoraj vsak dan ali večkrat na teden. Desetina svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v osnovni šoli (10,3 %), je odgovorila, da se z učenci z vzgojnimi in disciplinskimi težavami ukvarja enkrat na teden, enak odgovor sta dala dva svetovalna delavca, ki sta zaposlena v srednji šoli.

Tabela 20: Kako pogosto svetovalni delavci, zaposleni v osnovni in srednji šoli, delajo z učenci, ki imajo težave v telesnem, osebem in socialnem razvoju

		Delo z učenci s težavami v telesnem, osebem in socialnem razvoju						
		vsak dan ali skoraj vsak dan	večkrat na teden	enkrat na teden	nekajkrat na mesec	enkrat na mesec	nekajkrat na leto	skupaj
osnovna šola	število	19	30	14	15	2	7	87
	%	21,8	34,5	16,1	17,2	2,3	8,0	100,0

Tabela 20: Nadaljevanje

srednja šola	število	3	13	7	4	0	4	31
	%	9,7	41,9	22,6	12,9	0,0	12,9	100,0
skupaj	število	22	43	21	19	2	11	118
	%	18,6	36,4	17,8	16,1	1,7	9,3	100,0

Med odgovori svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v osnovni šoli, in svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v srednji šoli, se ne pojavljajo statistično pomembne razlike glede pogostnosti dela z učenci s težavami v telesnem, osebnem in socialnem razvoju v njihovem delovnem času ($2\hat{I} = 4,967$, $g = 5$, $P = 0,420$). Več kot polovica svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v osnovni šoli (56,3 %), in polovica svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v srednji šoli (51,6 %), je odgovorila, da se z učenci s težavami v telesnem, osebnem in socialnem razvoju ukvarja vsaj večkrat na teden. Približno petina osnovnošolskih (16,1 %) in srednješolskih (22,6 %) svetovalnih delavcev se z učenci s težavami v telesnem, osebnem in socialnem razvoju ukvarja enkrat na teden. Petina svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v osnovni šoli (17,2 %), in štirje svetovalni delavci, ki so zaposleni v srednji šoli (12,9 %), se z učenci s težavami v telesnem, osebnem in socialnem razvoju ukvarjajo nekajkrat na mesec.

Tabela 21: Kako pogosto svetovalni delavci, zaposleni v osnovni in srednji šoli, individualno svetujejo učencem

		Individualno svetovanje učencem						
		vsak dan ali skoraj vsak dan	večkrat na teden	enkrat na teden	nekajkrat na mesec	enkrat na mesec	nekajkrat na leto	skupaj
osnovna šola	število	33	38	7	7	1	1	87
	%	37,9	43,7	8,0	8,0	1,1	1,1	100,0
srednja šola	število	19	7	2	3	0	0	31
	%	61,3	22,6	6,5	9,7	0,0	0,0	100,0
skupaj	število	52	45	9	10	1	1	118
	%	44,1	38,1	7,6	8,5	0,8	0,8	100,0

Med odgovori svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v osnovni šoli, in svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v srednji šoli, se ne pojavljajo statistično pomembne razlike glede pogostnosti individualnega svetovanja učencem v njihovem delovnem času ($2\hat{I} = 6,983$, $g = 5$, $P = 0,222$). Več kot štiri petine svetovalnih delavcev, zaposlenih v osnovni šoli (81,6

%), in svetovalnih delavcev, zaposlenih v srednji šoli (83,9 %), izvaja individualno svetovanje učencem vsak dan, skoraj vsak dan ali večkrat na teden. Manj kot desetina svetovalnih delavcev je odgovorila, da izvaja individualno svetovanje učencem enkrat na teden (7 osnovnošolskih in 2 srednješolska svetovalna delavca) in nekajkrat na mesec (7 osnovnošolskih in 3 srednješolski svetovalni delavci).

Tabela 22: Kako pogosto svetovalni delavci, zaposleni v osnovni in srednji šoli, individualno svetujejo staršem

		Individualno svetovanje staršem						
		vsak dan ali skoraj vsak dan	večkrat na teden	enkrat na teden	nekajkrat na mesec	enkrat na mesec	nekajkrat na leto	skupaj
osnovna šola	število	7	26	20	20	5	4	82
	%	8,5	31,7	24,4	24,4	6,1	4,9	100,0
srednja šola	število	6	9	6	8	2	0	31
	%	19,4	29,0	19,4	25,8	6,5	0,0	100,0
skupaj	število	13	35	26	28	7	4	113
	%	11,5	31,0	23,0	24,8	6,2	3,5	100,0

Med odgovori svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v osnovni šoli, in svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v srednji šoli, se ne pojavljajo statistično pomembne razlike glede pogostnosti individualnega svetovanja staršem v njihovem delovnem času ($2\hat{I} = 4,963$, $g = 5$, $P = 0,420$). Največ svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v osnovni šoli (31,7 %), in svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v srednji šoli (29,0 %), je odgovorilo, da staršem individualno svetujejo večkrat na teden. Četrtnina svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v osnovni šoli, staršem individualno svetuje enkrat na teden (24,4 %) in nekajkrat na mesec (24,4 %). Četrtnina svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v srednji šoli (25,8 %), individualno svetuje staršem nekajkrat na mesec, petina pa enkrat na teden (19,4 %) in vsak dan ali skoraj vsak dan (19,4 %).

Ugotavljali smo, kako pogosto se svetovalni delavci, ki so zaposleni v osnovnih in srednjih šolah, posvetujejo z učitelji glede različnih področij. Svetovalni delavci so pogostnost posvetovanja glede posameznih področij ocenjevali na petstopenjski ocenjevalni lestvici; ocena 5 je pomenila, da se o tem področju zelo pogosto posvetujejo, ocena 1 pa, da se o tem področju z učitelji ne posvetujejo.

Tabela 23: Kako pogosto se svetovalni delavci, zaposleni v osnovni in srednji šoli, posvetujejo z učitelji o različnih področjih dela

	<i>Osnovna šola</i>			<i>Srednja šola</i>		
	povprečna ocena	standardni odklon	rang	povprečna ocena	standardni odklon	rang
O vzgojno-izobraževalnih ravnanjih	4,41	0,726	4	4,19	0,749	4
O delu z oddelčno skupnostjo (npr. program razrednih ur, reševanje konfliktov ipd.)	4,14	0,685	6	4,10	0,700	5
O delu s starši (npr. program roditeljskih sestankov)	3,87	0,760	8	3,48	0,677	7
O delu z učenci, ki imajo vzgojne/disciplinske težave	4,68	0,560	1	4,77	0,425	1
O delu z nadarjenimi učenci	3,88	0,846	7	3,27	0,980	8
O delu z učenci z učnimi težavami	4,52	0,568	3	4,55	0,568	3
O delu z učenci, ki imajo odločbo o usmeritvi	4,53	0,645	2	4,61	0,495	2
O pomoči učencem, ki izhajajo iz socialno ogroženih in deprivilegiranih družin	4,32	0,739	5	3,94	0,854	6

Iz predstavljenih podatkov je razvidno, da se anketirani svetovalni delavci pogosto posvetujejo z učitelji glede vseh področij, ki so predstavljena v tabeli (najnižja povprečna ocena, s katero so osnovnošolski svetovalni delavci ocenili pogostnost sodelovanja z učitelji, zavzema vrednost 77. centila, najnižja povprečna ocena, s katero so srednješolski svetovalni delavci ocenili pogostnost sodelovanja z učitelji, pa zavzema vrednost 65. centila).

Osnovnošolski in srednješolski svetovalni delavci se z učitelji najpogosteje posvetujejo glede (1) dela z učenci, ki imajo vzgojne/disciplinske težave, (2) dela z učenci, ki imajo odločbo o usmeritvi, (3) dela z učenci z učnimi težavami in glede (4) vzgojno-izobraževalnih ravnanj. Svetovalni delavci, ki so zaposleni v osnovni šoli, se z učitelji najredkeje posvetujejo glede dela s starši (npr. program roditeljskih sestankov), svetovalni delavci, ki so zaposleni v srednjih šolah, pa glede dela z nadarjenimi učenci.

V nadaljevanju smo preverili, ali se med svetovalnimi delavci v osnovni in srednji šoli pojavljajo statistično pomembne razlike glede tega, kako pogosto se posvetujejo z učitelji glede posameznih področij dela.

Tabela 24: Ali se med svetovalnimi delavci, zaposlenimi v osnovni in srednji šoli, pojavljajo razlike v ocenjevanju pogostnosti posvetovanja z učitelji o posameznih področjih dela (vrednost Levenovega preizkusa in t-preizkusa)

	Levenov preizkus	stopnja pomembnosti	t-preizkus	stopnja pomembnosti
O vzgojno-izobraževalnih ravnanjih	0,334	0,565	1,392	0,167
O delu z oddelčno skupnostjo (npr. program razrednih ur, reševanje konfliktov ipd.)	0,010	0,922	0,286	0,776
O delu s starši (npr. program roditeljskih sestankov)	0,010	0,921	2,521	0,013
O delu z učenci, ki imajo vzgojne/disciplinske težave	3,702	0,057	-0,869	0,387
O delu z nadarjenimi učenci	3,185	0,077	3,299	0,001
O delu z učenci z učnimi težavami	0,043	0,836	-0,262	0,794
O delu z učenci, ki imajo odločbo o usmeritvi	3,406	0,068	-0,611	0,543
O pomoči učencem, ki izhajajo iz socialno ogroženih in deprivilegiranih družin	0,091	0,763	2,397	0,018

Z upoštevanjem predpostavke o homogenosti varianc je t-preizkus za neodvisne vzorce med svetovalnimi delavci, ki so zaposleni v osnovni šoli, in tistimi, ki so zaposleni v srednji šoli, pokazal statistično pomembne razlike glede pogostnosti posvetovanja z učitelji na področju dela s starši (npr. program roditeljskih sestankov), dela z nadarjenimi učenci in na področju pomoči učencem, ki izhajajo iz socialno ogroženih in deprivilegiranih družin. Glede vseh navedenih področij se z učitelji večkrat posvetujejo osnovnošolski kot srednješolski svetovalni delavci. Kljub temu, da razlike niso statistično pomembne, velja omeniti, da se svetovalni delavci, ki so zaposleni v srednji šoli, v primerjavi s svetovalnimi delavci, ki so zaposleni v osnovni šoli, večkrat posvetujejo z učitelji glede dela z učenci, ki imajo vzgojne/disciplinske težave, glede dela z učenci z učnimi težavami in glede dela z učenci, ki imajo odločbo o usmeritvi. Svetovalni delavci, ki so zaposleni v osnovni šoli, pa se v primerjavi s svetovalnimi delavci na srednjih šolah z učitelji večkrat posvetujejo tudi glede vzgojno-izobraževalnih ravnanj in glede dela z oddelčno skupnostjo (npr. program razrednih ur, reševanje konfliktov ipd.).

Ugotavljali smo, kako pogosto se svetovalni delavci v osnovni in srednji šoli srečujejo z učenci zaradi tem, predstavljenih v tabeli. Svetovalni

delavci so pogostnost srečevanja zaradi navedene teme ocenili na petstopenjski ocenjevalni lestvici; ocena 5 je pomenila, da se srečujejo zelo pogosto, ocena 1 pa, da se zaradi navedene teme z učenci ne srečujejo.

Tabela 25: Kako pogosto se svetovalni delavci, zaposleni v osnovni in srednji šoli, srečujejo z učenci zaradi posameznih tem

	Osnovna šola			Srednja šola		
	povprečna ocena	standardni odklon	rang	povprečna ocena	standardni odklon	rang
Učenje in učni uspeh	4,14	0,706	3	4,48	0,626	1
Disciplinska problematika	4,44	0,677	1	4,32	0,832	2
Nadaljnje šolanje in poklici	4,22	0,788	2	4,00	0,730	3
Učencevi interesi in sposobnosti	3,52	0,793	6	3,35	0,798	6
Nesoglasja s sošolci	4,05	0,834	4	3,65	0,915	4
Nesoglasja s starši oz. doma	3,18	0,909	8	3,16	1,003	9
Nesoglasja z učitelji	3,20	0,918	7	3,52	0,890	5
Nezadovoljstvo s samim seboj (osebni problemi)	2,95	0,880	9	3,23	0,728	8
Alkohol	1,98	0,751	12	2,65	0,755	10
Droge	1,74	0,706	13	2,48	0,677	12
Depresija	2,05	0,779	11	2,55	0,810	11
Nasilje, agresivno obnašanje	3,63	0,946	5	3,26	0,893	7
Zlorabe	2,08	0,764	10	2,10	0,597	13

Svetovalni delavci, ki so zaposleni v osnovni šoli, se z učenci najpogosteje srečujejo zaradi (1) disciplinske problematike, (2) nadaljnega šolanja in poklica, (3) učenja in učnega uspeha ter zaradi (4) nesoglasja s sošolci. Najmanj pogosto pa zaradi (1) drog, (2) alkohola in (3) depresije.

Svetovalni delavci, ki so zaposleni v srednji šoli, se z učenci najpogosteje srečujejo zaradi (1) učenja in učnega uspeha, (2) disciplinske problematike, (3) nadaljnega šolanja in poklica ter zaradi (4) nesoglasja s sošolci. Najmanj pogosto pa se z učenci srečujejo zaradi (1) zlorab, (2) drog, (3) depresije in (4) alkohola.

V nadaljevanju smo ugotavljali, ali se med svetovalnimi delavci, ki so zaposleni v osnovni šoli, in tistimi, ki so zaposleni v srednji šoli, pojavljajo statistično pomembne razlike glede pogostosti srečevanj z učenci zaradi posameznih tem.

Tabela 26: Ali se med svetovalnimi delavci, zaposlenimi v osnovni in srednji šoli, pojavljajo razlike v ocenjevanju pogostosti srečevanj z učenci zaradi posameznih tem (vrednost Levenovega preizkusa in t-preizkusa)

	Levenov preizkus	stopnja pomembnosti	t-preizkus	stopnja pomembnosti
Učenje in učni uspeh	0,005	0,943	-2,397	0,018
Disciplinska problematika	2,013	0,159	0,758	0,450
Nadaljnje šolanje in poklici	1,405	0,238	1,363	0,175
Učenčevi interesi in sposobnosti	0,207	0,650	1,012	0,314
Nesoglasja s sošolci	2,669	0,105	2,240	0,027
Nesoglasja s starši oz. doma	0,143	0,706	0,116	0,908
Nesoglasja z učitelji	0,017	0,897	-1,669	0,098
Nezadovoljstvo s samim seboj (osebni problemi)	0,326	0,569	-1,564	0,121
Alkohol	1,427	0,235	-4,242	0,000
Droge	0,013	0,908	-5,055	0,000
Depresija	1,735	0,190	-3,017	0,003
Nasilje, agresivno obnašanje	0,919	0,340	1,893	0,061
Zlorabe	1,820	0,180	-0,088	0,930

Z upoštevanjem predpostavke o homogenosti varianc je neodvisni t-preizkus med svetovalnimi delavci, ki so zaposleni v osnovni šoli, in tistimi, ki so zaposleni v srednji šoli, pokazal statistično pomembne razlike glede pogostosti srečevanj z učenci zaradi naslednjih tem: učenje in učni uspeh, alkohol, droge in depresija (zaradi navedenih tem se z učenci pogosteje srečujejo svetovalni delavci, ki so zaposleni v srednji šoli) ter nesoglasja s sošolci (zaradi te teme se z učenci pogosteje srečujejo svetovalni delavci, ki so zaposleni v osnovni šoli).

Svetovalni delavci, ki so zaposleni v osnovni šoli, se pogosteje kot njihovi kolegi, ki so zaposleni v srednji šoli, srečujejo z učenci zaradi disciplinske problematike, nadaljnjega šolanja in poklica, učenčevih interesov in sposobnosti, nesoglasja s starši in zaradi nasilja oz. agresivnega obnašanja. Svetovalni delavci, ki so zaposleni v srednji šoli, pa se pogosteje kot njihovi kolegi, ki so zaposleni v osnovni šoli, z učenci srečujejo zaradi nesoglasja z učitelji, nezadovoljstva s samim seboj oz. osebnih problemov in zlorab.

Zanimalo nas je, s katero zunanjo institucijo svetovalni delavci, ki so zaposleni v osnovni in srednji šoli, najpogosteje sodelujejo.

Tabela 27: Odgovori svetovalnih delavcev, zaposlenih v osnovni in srednji šoli, o tem, s katero zunanjo institucijo najpogosteje sodelujejo

	Osnovna šola		Srednja šola	
	število	%	število	%
Svetovalni centri	33	37,9	10	32,3
Centri za socialno delo	66	75,9	22	71,0
Vzgojne posvetovalnice	14	16,1	1	3,2
Zdravstveni domovi	41	47,1	14	45,2
Zavod RS za šolstvo	42	48,3	17	54,8
Zavod RS za zaposlovanje	28	32,2	12	38,7
Fakultete	4	4,6	6	19,4
Pedagoški inštitut	2	2,3	1	3,2

Svetovalni delavci, ki so zaposleni v osnovnih (75,9 %) in srednjih šolah (71,0 %), najpogosteje sodelujejo s centri za socialno delo. Približno polovica svetovalnih delavcev iz osnovne (48,3 %) in srednje (54,8 %) šole sodelujejo z Zavodom RS za šolstvo. Nekaj manj kot polovica svetovalnih delavcev iz osnovne (47,1 %) in srednje šole (45,2 %) sodeluje z zdravstvenimi domovi. Približno tretjina svetovalnih delavcev sodeluje s svetovalnimi centri (37,9 % osnovnošolskih in 32,3 % srednješolskih svetovalnih delavcev) in z Zavodom RS za zaposlovanje (32,2 % osnovnošolskih in 38,7 % srednješolskih svetovalnih delavcev). Redkeje svetovalni delavci sodelujejo s fakultetami, vzgojnimi posvetovalnicami in Pedagoškim inštitutom.

Anketirani svetovalni delavci so ocenjevali materialne in delovne pogoje, ki jih imajo v instituciji, kjer so zaposleni.

Tabela 28: Odgovori svetovalnih delavcev o dostopnosti sodobne strokovne literature

		Dostopnost sodobne strokovne literature					
		zelo slabo	slabo	srednje dobro	dobro	zelo dobro	skupaj
vrtec	število	1	11	31	45	39	127
	%	0,8	8,7	24,4	35,4	30,7	100,0
osnovna šola	število	1	8	20	29	29	87
	%	1,1	9,2	23,0	33,3	33,3	100,0
srednja šola	število	0	1	3	16	11	31
	%	0,0	3,2	9,7	51,6	35,5	100,0
skupaj	število	2	20	54	90	79	245
	%	0,8	8,2	22,0	36,7	32,2	100,0

Med svetovalnimi delavci, ki so zaposleni v vrtcu, osnovni in srednji šoli, se ne pojavljajo statistično pomembne razlike v ocenjevanju dostopnosti sodobne strokovne literature na delovnem mestu ($2\hat{I} = 7,260$, $g = 8$, $P = 0,509$). Več kot štiri petine svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v srednji šoli (87,1 %), in dve tretjini svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v vrtcu (66,1 %) in osnovni šoli (66,6), ocenjuje, da imajo zelo dober oz. dober dostop do sodobne strokovne literature. Približno četrtnina svetovalnih delavcev, zaposlenih v vrtcu (24,4 %) in osnovni šoli (23,0 %), ter trije svetovalni delavci, zaposleni v srednji šoli (9,7 %), ocenjujejo dostop do sodobne strokovne literature kot srednje dober. Desetina svetovalnih delavcev, zaposlenih v vrtcu (9,5 %) in osnovni šoli (10,3 %), in en svetovalni delavec, zaposlen v srednji šoli, ocenjujejo, da imajo zelo slab oz. slab dostop do sodobne strokovne literature.

Tabela 29: Odgovori svetovalnih delavcev o možnostih stalnega strokovnega izpopolnjevanja

		Možnosti stalnega strokovnega izpopolnjevanja					
		zelo slabo	slabo	srednje dobro	dobro	zelo dobro	skupaj
vrtec	število	4	5	37	46	36	128
	%	3,1	3,9	28,9	35,9	28,1	100,0
osnovna šola	število	2	4	24	26	30	86
	%	2,3	4,7	27,9	30,2	34,9	100,0
srednja šola	število	0	1	7	13	10	31
	%	0,0	3,2	22,6	41,9	32,3	100,0
skupaj	število	6	10	68	85	76	245
	%	2,4	4,1	27,8	34,7	31,0	100,0

Med svetovalnimi delavci, ki so zaposleni v vrtcu, osnovni in srednji šoli, se ne pojavljajo statistično pomembne razlike v ocenjevanju možnosti stalnega strokovnega izpopolnjevanja ($2\hat{I} = 4,040$, $g = 8$, $P = 0,853$). Tri četrtine svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v srednji šoli (74,2 %), in približno dve tretjini svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v vrtcu (64,0 %) in osnovni šoli (65,1 %), ocenjuje, da imajo zelo dobre oz. dobre možnosti stalnega strokovnega izpopolnjevanja. Približno četrtnina svetovalnih delavcev, zaposlenih v vrtcu (28,9 %), osnovni (27,9 %) in srednji šoli (22,6 %), ocenjuje možnosti stalnega strokovnega izpopolnjevanja kot srednje dobre. Svetovalni delavci v vrtcu (7,0 %), osnovni (7,0 %) in srednji šoli (3,2 %), ki ocenjujejo, da so njihove možnosti stalnega strokovnega izpopolnjevanja slabe oz. zelo slabe, so redki.

Tabela 30: Odgovori svetovalnih delavcev o tem, ali imajo v instituciji, kjer so zaposleni, na razpolago stalni prostor za delo v manjši skupini

		Stalni prostor za delo v manjši skupini		
		da	ne	skupaj
vrtec	število	66	62	128
	%	51,6	48,4	100,0
osnovna šola	število	64	22	86
	%	74,4	25,6	100,0
srednja šola	število	17	14	31
	%	54,8	45,2	100,0
skupaj	število	147	98	245
	%	60,0	40,0	100,0

Med svetovalnimi delavci, ki so zaposleni v vrtcu, osnovni in srednji šoli, se pojavljajo statistično pomembne razlike glede tega, ali imajo v instituciji, kjer so zaposleni, stalni prostor za delo v manjši skupini ($\chi^2=11,591$, $g = 2$, $P = 0,003$). Medtem ko ima kar tri četrtine svetovalnih delavcev, zaposlenih v osnovni šoli (74,4 %), stalni prostor za delo v manjši skupini, ima tak prostor le dobra polovica svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v vrtcu (51,6 %) in srednji šoli (54,8 %).

Tabela 31: Odgovori svetovalnih delavcev o tem, ali imajo v instituciji, kjer so zaposleni, na razpolago pisarno za individualne pogovore

		Pisarna za individualne pogovore		
		da	ne	skupaj
vrtec	število	99	30	129
	%	76,7	23,3	100,0
osnovna šola	število	81	6	87
	%	93,1	6,9	100,0
srednja šola	število	30	1	31
	%	96,8	3,2	100,0
skupaj	število	210	37	247
	%	85,0	15,0	100,0

Med svetovalnimi delavci, ki so zaposleni v vrtcu, osnovni in srednji šoli, se pojavljajo statistično pomembne razlike glede tega, ali imajo v instituciji, kjer so zaposleni, pisarno za individualne pogovore ($\chi^2=14,764$, $g = 2$, $P = 0,001$). Medtem ko imajo skoraj vsi svetovalni delavci, ki so zaposleni v osnovni (93,1 %) in srednji šoli (96,8 %), pisarno za individualne pogovore, ima tak prostor tri četrtine svetovalnih delavcev, zaposlenih v vrtcu (76,7 %).

Tabela 32: Mnenje svetovalnih delavcev glede ustreznosti trenutnega normativa za sistemizacijo delovnega mesta svetovalnega delavca

		Normativ za sistemizacijo delovnega mesta svetovalnega delavca		
		ustrezen	neustrezen	skupaj
vrtec	število	54	67	121
	%	44,6	55,4	100,0
osnovna šola	število	24	61	85
	%	28,2	71,8	100,0
srednja šola	število	8	20	28
	%	28,6	71,4	100,0
skupaj	število	86	148	234
	%	36,8	63,2	100,0

Med svetovalnimi delavci, ki so zaposleni v vrtcu, osnovni in srednji šoli, se pojavljajo statistično pomembne razlike pri ocenjevanju normativa za sistemizacijo delovnega mesta svetovalnega delavca ($\chi^2 = 6,688$, $g = 2$, $P = 0,035$). Medtem ko le dobra četrtina svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v srednji (28,6 %) in osnovni šoli (28,2 %), ocenjuje, da je normativ za sistemizacijo delovnega mesta svetovalnega delavca ustrezen, sta takšnega mnenja dobri dve petini svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v vrtcu (44,6 %).

Zaključki

Iz predstavljenih podatkov je razvidno, da so najpomembnejše naloge svetovalne službe v vrtcu: (1) ugotavljanje in upoštevanje posebnosti v telesnem, osebni in socialnem razvoju otrok, ki so vključeni v vrtec, (2) oblikovanje in evalvacija individualiziranih programov za integrirane otroke s posebnimi potrebami ter (3) razvijanje različnih oblik sodelovanja vrtca s starši.

Najpomembnejše naloge svetovalne službe v osnovni šoli so: (1) skrb za zanemarjene ali zlorabljene otroke, (2) poklicna vzgoja (posredovanje informacij o nadaljnjem šolanju, možnostih zaposlitve) ter (3) načrtovanje oz. izvajanje različnih preventivnih oblik dela. Najpomembnejše naloge svetovalne službe v srednji šoli pa so: (1) oblikovanje ustrezne kulture in klime na šoli, (2) razvijanje učinkovitih strategij, metod in tehnik učenja ter učnih navad, (3) ugotavljanje in upoštevanje posebnosti v telesnem, osebni in socialnem razvoju ter (4) sprejem in uvajanje dijakov v šolo.

Ugotavljali smo, kako pogosto se svetovalni delavci, zaposleni v osnovni in srednji šoli, ukvarjajo s posameznimi nalogami. Svetovalni delavci v osnovni šoli najpogosteje delajo z učenci, ki imajo učne težave (kar 45,3 % jih je odgovorilo, da z njimi delajo vsak ali skoraj vsak dan), in z učenci, ki imajo vzgojne in disciplinske težave (41,4 % jih je odgovorilo, da z njimi delajo vsak ali skoraj vsak dan). Svetovalni delavci, zaposleni v srednji šoli, pa se najpogosteje ukvarjajo z individualnim svetovanjem učencem (kar 61,3 % jih je odgovorilo, da to delajo vsak ali skoraj vsak dan) in z učenci, ki imajo vzgojne in disciplinske težave (38,7 % jih je odgovorilo, da z njimi delajo vsak ali skoraj vsak dan).

Glede katerih tem se svetovalni delavci najpogosteje posvetujejo z učitelji in zaradi katerih tem se najpogosteje dobijo z učenci? Osnovnošolski in srednješolski svetovalni delavci se z učitelji najpogosteje posvetujejo glede (1) dela z učenci, ki imajo vzgojne/disciplinske težave, (2) dela z učenci, ki imajo odločbo o usmeritvi, (3) dela z učenci z učnimi težavami in glede (4) vzgojno-izobraževalnih ravnanj. Svetovalni delavci v osnovni šoli se z učenci najpogosteje srečujejo zaradi (1) disciplinske problematike, (2) nadaljnjega šolanja in poklica, (3) učenja in učnega uspeha in zaradi (4) nesoglasja s sošolci. Svetovalni delavci v srednji šoli, se z učenci najbolj pogosto srečujejo zaradi (1) učenja in učnega uspeha, (2) disciplinske problematike, (3) nadaljnjega šolanja in poklica ter zaradi (4) nesoglasja s sošolci.

Svetovalni delavci, zaposleni v osnovnih (75,9 %) in srednjih šolah (71,0 %), najpogosteje sodelujejo s centri za socialno delo. Približno polovica svetovalnih delavcev iz osnovnih (48,3 %) in srednjih (54,8 %) šol sodelujejo z Zavodom RS za šolstvo.

Iz predstavljenih podatkov je razvidno, da imajo svetovalni delavci relativno dobre pogoje za delo; nekoliko manj so s pogoji za delo zadovoljni svetovalni delavci v vrtcu. Več kot štiri petine svetovalnih delavcev, zaposlenih v srednji šoli (87,1 %), in dve tretjini svetovalnih delavcev, zaposlenih v vrtcu (66,1 %) in osnovni šoli (66,6), ocenjuje, da imajo zelo dober oz. dober dostop do sodobne strokovne literature. Tri četrtine svetovalnih delavcev, zaposlenih v srednji šoli (74,2 %), in približno dve tretjini svetovalnih delavcev, zaposlenih v vrtcu (64,0 %) in osnovni šoli (65,1 %), ocenjuje, da imajo zelo dobre oz. dobre možnosti stalnega strokovnega izpopolnjevanja. Skoraj vsi svetovalni delavci, zaposleni v osnovni (93,1 %) in srednji šoli (96,8 %), imajo pisarno za individualne pogovore; tak prostor ima le tri četrtine svetovalnih delavcev, zaposlenih v vrtcu (76,7 %). Kar tri četrtine

svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v osnovni šoli (74,4 %), ima tudi stalni prostor za delo v manjši skupini; tak prostor ima le dobra polovica svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v vrtcu (51,6 %) in v srednji šoli (54,8 %).

Večina svetovalnih delavcev, zaposlenih v vrtcu (55,4 %), osnovni šoli (71,8 %) in srednji šoli (71,4 %), ocenjuje, da obstoječi normativ za sistemizacijo delovnega mesta svetovalnega delavca ni ustrezen.

3.3 Problematika nasilja, zlorab ali trpinčenja otrok

V zadnjih desetletjih se razvite zahodne družbe razvijajo v smeri večjega prepoznavanja različnih oblik nasilja, zlorab ali trpinčenja otrok, zato so ta vprašanja vstopila v javni diskurz. Je to zato, ker danes slabše ravnamo z otroki in obstaja več trpinčenja kot pred sto ali dvesto leti? A. Mikuž Kos (1997) odgovarja, da verjetno ne: »Današnja pozornost do slabega ravnanja z otroki izhaja predvsem iz drugačnih meril glede kakovosti življenja, da katerega imajo otroci pravico in so zapisana v mednarodni Konvenciji o otrokovih pravicah. Večja občutljivost za ravnanje z otroki, boljša informiranost o pojavnih oblikah, znakih in posledicah trpinčenja otrok, ... imajo za posledico tudi porast v zaznavanju pojava...« (str. 52). Kar se spreminja, so torej predvsem kulturne definicije, »simbolna realnost«, ki preoblikuje realnost našega razumevanja, prek tega pa se postopoma spreminja družbena realnost in življenje posameznika. Najbolj univerzalen poskus z globalnim dometom, ki postavlja v ospredje zaščito pravic otrok, označuje sprejetje Konvencije o otrokovih pravicah v Organizaciji združenih narodov (OZN). Sprejela jo je Generalna skupščina Združenih narodov 20. novembra 1989, veljati pa je začela 2. septembra 1990. Vendar vprašanja nasilja, zlorab in trpinčenja otrok ostajajo občutljiva in sporna.

Te spremembe so deloma tudi posledica dejstva, da so se v prejšnjem stoletju v zahodnih družbah vzpostavili različni psihoanalitični oziroma terapevtski pristopi, ki so omogočili profesionalno obravnavo psihičnih posledic nasilja in zlorab. Pomembno vlogo ima tudi razvoj teorij jezika, ki omogočajo boljše razumevanje govorice, govora in njegovega delovanja. Kot zapiše E. Benveniste (1988 [1966], str. 87–88), »subjekt uporablja govor in diskurz zato, da bi 'predstavil' samega sebe takšnega, kot se želi videti in kot želi, da ga prepozna 'drugi'. Njegov diskurz je poziv in priziv, včasih silovit poziv drugemu prek diskurza, v katerem si obupano išče mesto, pogosto lažen priziv drugemu, da bi se indivi-

dualiziral v njegovih očeh.« Avtor opredeli razlike med jezikom, govorico in govorom in *jezik* razume kot vsem skupen kod pravil uporabe jezikovnih struktur, *govorica* je vsem skupna družbeno socializirana uporaba teh pravil in *pomenov*, *govor* pa služi individualnim in intersubjektivnim ciljem in jim tako dodaja nov, kot pravi Benveniste, »čisto osebni namen« (prav tam, str. 88). Govorica – v smislu družbeno vzpostavljenega koda pomenov – je subjektivno uporabljena kot individualni in konkretni govor. Ko subjekt nagovarja drugega, »tisti, ki govori o sebi, drugega umešča vase in prek njega dojema samega sebe, se konfrontira, se vzpostavlja kot tak, kakršen bi želel biti« (prav tam), na določenem položaju in v določeni podobi itd. Torej je tudi tisto, kar v govoru in ravnanjih otroka »vidimo« oziroma *prepoznamo*, po eni strani učinek pomenov, ki so določeni v govorici (diskurzu) kot družbeno določenih pomenih – ti pa so vedno tudi kulturno specifični in odvisni od teorij in konceptov, ki jih uporabljamo –, po drugi strani pa od ustreznega znanja vzgojitelja, učitelja oziroma svetovalnega delavca, da zna in zmore v tem, kar otrok »govori«, prepoznati njegova (prikrita) sporočila. Ta »govor« ne uporablja le jezika, pač pa tudi nejezikovne oblike sporočil, kar vključuje tudi otrokovo vedenje in njegova ravnanja.

Ker dejansko vselej uporabljamo jezik v pomenu diskurza – družbeno socializirane strukture, kaže poudariti, da definicij, kaj je nasilje, trpinčenje, kaj zloraba, zanemarjanje otroka itd., ni *zunaj* družbeno določenih pomenov. Lahko celo rečemo, da ni našega mišljenja izven diskurza, čeprav te pomene, ta diskurz, individualno uporabljamo. Zato je seveda pomembno, kakšne »pomene« uveljavljamo v javnem diskurzu in kako jih uporabljamo v družbi, del tega pa je tudi vprašanje, kakšne teorije oziroma koncepte v stroki razvijamo in uporabljamo pri razumevanju položaja otrok v razmerju do nasilja, zlorab in zanemarjanja.

Na orisane družbene spremembe vrtcev ali šola nimata vpliva, vendar jima nalagajo nov premislek ustreznosti delovanja. Družbeni in normativni kontekst, v katerem vrtci in šole delujejo, se radikalno razlikuje od tistega izpred štirih ali petih desetletij, ko je koncept otrokovih pravic šele pričel pridobivati na veljavi. Družbena pričakovanja, pravni okvir in pravice, ki jih mora vsakemu otroku zagotavljati država in njen šolski sistem, pričakovanja otrok in staršev – vse to je danes drugačno. Zahteva premislek nalog vrtca oziroma šole ter strokovnih delavcev, ko gre za prepoznavanje in odpravljanje nasilja in zlorab otrok. Kako naj ravnajo strokovni delavci v vrtcih in šolah, da bi zadostili tem zahtevam in pričakovanjem?

Za namene raziskave je najpomembnejši 19. člen omenjene konvencije, ki države pogodbenice zavezuje, da »bodo z vsemi ustreznimi zakonodajnimi, upravnimi, družbenimi in vzgojnimi ukrepi varovale otroka pred vsemi oblikami telesnega ali duševnega nasilja, poškodb ali zlorab, zanemarjanja ali malomarnega ravnanja, trpinčenja ali izkoriščanja, v številni spolne zlorabe, medtem ko je pod skrbništvom staršev, zakonitih skrbnikov ali katerikoli druge osebe, ki skrbi zanj« (Konvencija o otrokovih pravicah 1989). Konvencija torej razlikuje naslednje vrste nedopustnih ravnanj, v razmerju do katerih je otroka potrebno zaščititi: 1) oblike telesnega ali duševnega nasilja, 2) poškodbe ali zlorabe (sem so vključene tudi spolne zlorabe), 3) zanemarjanje ali malomarno ravnanje ter 4) trpinčenje ali izkoriščanje.

Pri tem naloge vrtca ali šole niso omejene preprosto na preprečevanje nasilja med ali nad otroki oziroma učenci v instituciji, marveč je potrebno otroka zaščititi pred nasiljem, četudi se dogaja drugod, vključno z nasiljem v družini. Po *Zakonu o preprečevanju nasilja v družini* (ZPND 2008, 3. člen) je *nasilje v družini* »vsaka uporaba fizičnega, spolnega, psihičnega ali ekonomskega nasilja enega družinskega člana proti drugemu družinskemu članu oziroma zanemarjanje družinskega člana (žrtve) ne glede na starost, spol ali katerikoli drugo osebno okoliščino žrtve ali povzročiteljice oziroma povzročitelja nasilja.« Po tem zakonu je *fizično nasilje* »vsaka uporaba fizične sile, ki pri družinskem članu povzroči bolečino, strah ali ponižanje, ne glede na to, ali so nastale poškodbe« (prav tam). Primeri fizičnega nasilja so denimo udarci, klofute, brce, pretepanje itd. *Zakon spolno nasilje* opredeli kot »ravnanja s spolno vsebino, ki jim družinski član nasprotuje, je vanje prisiljen ali zaradi svoje stopnje razvoja ne razume njihovega pomena« (prav tam). Če naj naštejemo nekaj primerov, so to lahko tudi pripombe, namigovanja, otipavanje, pri čemer je osebi ob tem neprijetno, posilstvo. *Psihično nasilje* so po zakonu »ravnanja, s katerimi povzročitelj nasilja pri družinskem članu povzroči strah, ponižanje, občutek manjvrednosti, ogroženosti in druge duševne stiske« (prav tam). Psihološka literatura (prim. Mikuš Kos 1997; Rus Makovec 2003; Buljan-Flander in Kocijan-Hercigonja 2003) kot primere psihičnega nasilja omenja zmerjanje, zaničevanje, izsiljevanje, grožnje, izsiljevanje z molkom, ignoriranje, izolacija. *Ekonomsko nasilje* zakon opredeli kot »neupravičeno nadzorovanje ali omejevanje družinskega člana pri razpolaganju z dohodki oziroma upravljanju s premoženjem, s katerim družinski član samostojno razpolaga oziroma upravlja, ali neupravičeno omejevanje razpolaganja oziroma upravljanja s skupnim premoženjem družinskih članov« (ZPND 2008, 3. člen). Ekonomsko nasilje torej

pomeni neenak nadzor nad pristopom k skupnem premoženju ali onemogočanje oziroma nemožnost dostopa do denarja, zaposlitve, izobraževanja. *Zanemarjanje* pa je po tem zakonu »oblika nasilja, kadar oseba opušča dolžno skrb za družinskega člana, ki jo potrebuje zaradi bolezni, invalidnosti, starosti, razvojnih ali drugih osebnih okoliščin« (prav tam). Primeri zanemarjanja lahko zadevajo neustrezno prehranjevanje, pomanjkanje skrbi za otrokovo zdravje, nezadovoljene čustvene potrebe, onemogočanje, da se otrok izobražuje ipd.

Kljub temu da Konvencija o otrokovih pravicah izhaja iz univerzalnosti in enakosti pravic, saj države podpisnice s Konvencijo priznane pravice »jamčijo brez kakršnegakoli razlikovanja, ne glede na raso, barvo kože, spol, jezik, veroizpoved, politično ali drugo prepričanje, narodno, etnično ali družbeno poreklo, premoženje, invalidnost, rojstvo ali kakršenkoli drug položaj otroka, njegovih staršev ali zakonitega skrbnika« (Konvencija o otrokovih pravicah 1989, člen 2), podobno pa tudi slovenska ustava in zakonodaja, je treba opozoriti, da je v konkretni družbi razumevanje teh pojavov oblik nasilja vselej *kulturno specifično*, pogojeno s specifičnimi vzorci in normami, ki veljajo kot večinska norma v določeni kulturi, kot že dolgo opozarja kulturna antropologija (prim. Benedict 1934). Na predstave o tem, kaj v neki državi velja za nasilje ali kakšne so denimo večinske norme zanemarjanja otroka, pa ne vplivajo le kulturni vzorci, marveč tudi splošni socialni ter ekonomski pogoji življenja v posamezni državi. To pa pomeni, da imajo strokovni delavci v javnem vrtcu in v javni šoli, ki vključujejo vse otroke ne glede na kakršnekoli razlike, toliko težjo nalogo, saj tudi zaradi teh kulturnih, socialnih in drugih razlik ni enoznačnih oziroma preprostih odgovorov, ali oziroma kdaj nek otrok potrebuje pomoč oziroma zaščito pred zlorabo. Kljub temu, da je to lahko težavno, pa morata vrtec in šola vsem otrokom v državi zagotavljati enake pravice in ravnati v skladu z njeno veljavno zakonodajo.

Ne glede na relativnost družbenih norm (zaradi njihove kulturne in socialno-ekonomske pogojenosti) pa je za otroka tudi v primeru, ko se strokovni delavci zavedajo, katere so zakonsko določene oblike nasilja, ključno, kako dobro jih znajo prepoznati v praksi. Težava je v tem, da je vsaka realnost za človeka *subjektivirana* realnost. Realnost je nekaj, čemur je človek *sam* pripisal pomen, razumel na določene načine in ovrednotil. Govor pa je istočasno nosilec sporočila in instrument delovanja (prim. Austin 1990 [1962, 1975]). Strokovnjaki lahko le s postavljanjem simbolnih kategorij v praktične situacije in različne kontekste, v katerih delujejo, dosežejo status reflektiranosti – položaj, v

katerem lahko rečemo, da preko njih reflektirano mislimo in se strokovno odločamo. Kaj nam otrok sporoča, ko govori, in kaj govori s svojimi ravnanji? Za pedagoško prakso je torej vsaj tako kot formalno poznavanje oblik nasilja pomembno, kako dobro strokovni delavci poznajo *znake* specifičnih oblik nasilja oz. neprimerne ravnanja z otroki, ali drugače rečeno, kako dobro so usposobljeni za prepoznavanje konkretnih znakov vseh vrst nasilja.

Nadaljnje vprašanje, ki je za vrtec ali za šolo ključno pri zaščiti pravic otroka pred oblikami nasilja, pa je, kako dobro so strokovni delavci *usposobljeni za ukrepanje* v primeru suma, da je otrok ali učenec žrtev zlorabe oz. kakršnega koli drugega neprimerne ravnanja. Če sploh ne vedo, kako ukrepati, ali če denimo ne verjamejo, da je ukrepanje lahko uspešno, bo to verjetno vplivalo na njihova ravnanja, kljub temu, da niso »slepi« in so prepoznali znake nasilja oz. neprimerne ravnanja z otroki.

Če problem zlorab otrok postavimo v šolski kontekst in se vprašamo, kako specifično se problem postavlja v šoli, lahko najprej ugotovimo, da položaji svetovalnega delavca v šoli, terapevta in socialnega delavca, ki deluje v sistemu socialnega varstva, niso enaki položaju, v katerem je učitelj. Tako za terapevta, h kateremu oseba pride po pomoč, kot za socialnega delavca v socialnih službah, na katerega se je denimo šola obrnila po pomoč, in tudi za svetovalnega delavca v šoli, je položaj otroka, ki pride v obravnavo, opredeljen: oseba (ali nekdo drug v njenem imenu) se je na terapevta, svetovalnega ali socialnega delavca obrnila zato, ker je že bila opravljena presoja in odločitev, da potrebuje pomoč. Druga bistvena razlika, če primerjamo razmerje med učiteljem in učencem ter razmerje med otrokom in svetovalnim delavcem, terapevtom ali socialnim delavcem (ki deluje v socialnih ustanovah izven šole), je v tem, da ima učitelj vsak dan stik z otrokom, njuno razmerje pa je pedagoške narave. Ker v svoji običajni vlogi učitelj ni otrokov »terapevt«, marveč tisti, ki ga izobražuje in vzgaja, je v specifičnem položaju, ko gre za vprašanja trpinčenja ali zlorabe otroka. Ni tako izobražen oziroma usposobljen kot so psiholog, pedagog, socialni pedagog, socialni delavec ali (psiho)terapevt, niti ni njegova osnovna naloga zagotavljanje pomoči otroku takrat, ko gre za resne pojave različnih oblik nasilja. Zato eno od osnovnih vprašanj zaščite otrok pred nasiljem ni le zmožnost prepoznavanja znakov nasilja, marveč tudi pripravljenost na ukrepanje takrat, ko se pri vzgojitelju ali učitelju pojavi sum, da je učenec žrtev zlorab oz. nasilja.

V raziskavi, ki zajema svetovalne delavce v vrtcih in šolah, izhajamo iz predpostavke, da so vsi profili svetovalnih delavcev v položaju, ko bi v načelu morali biti usposobljeni za prepoznavanje znakov nasilja in za vodenje ustreznih postopkov in ravnanj. Če prepoznamo znake nasilja, trpinčenje, zanemarjanje, zlorabo, je temeljno vprašanje, ali oziroma kakšno pomoč potrebuje otrok. Kolikokrat torej v vrtcu in šoli pride do odkritja primera, da je bil otrok podvržen nasilju oziroma zlorabi s strani odraslih? Ali pri tem delujeta sistematično – imata denimo vrtec oz. šola postavljene smernice, kako ravnati v primeru, da se pojavi sum zlorabe otroka? Vrtec in šola morata pri težjih primerih vključiti druge institucije, predvsem socialne službe in pravosodni sistem, sta torej tudi »odvisna« od ustreznosti delovanja teh institucij. Zato nas zanima, kolikokrat je prišlo do primerov, ki jih vrtec oz. šola nista reševala sama, ampak sta vključila center za socialno delo ali drugo zunanjo institucijo.

V raziskavi smo oblike nasilja oziroma zlorab razdelili v štiri sklope, za katere menimo, da so razpoznavni in ustrezni za vse starosti otrok oziroma mladostnikov. Medtem ko Konvencija ZN združuje telesno in duševno nasilje, mi ločujemo oblike telesne zlorabe in psihične (čustvene) zlorabe ter posebej sprašujemo o spolnih zlorabah. Izraz »zloraba« uporabljamo zato, ker nedvoumno sporoča, da je ravnanje, ki ga proučujemo, nesprejemljivo. Kategorija zanemarjanja otroka pa povzema pojave, ki so lahko posledica objektivnih ekonomskih ali socialnih okoliščin družine, posledica kulturnih oziroma kakršnihkoli drugih specifičnih oblik življenja, v katere otroke postavlja družina in vodijo v zanemarjanje ali izkoriščanje otroka, lahko pa so tudi posledica subjektivnih dejavnikov, kot sta denimo zavestno malomarno ravnanje ali namerno izkoriščanje otroka (vključno z ekonomskim izkoriščanjem).

Ugotavljali smo, kako dobro svetovalni delavci, ki so zaposleni v vrtcu, osnovni in srednji šoli, poznajo znake specifičnih oblik zlorab oz. neprimerne ravnanja z otroki. Anketiranci so svoje poznavanje znakov specifičnih oblik zlorab ocenjevali na petstopenjski lestvici.

Tabela 33: Odgovori svetovalnih delavcev o tem, kako dobro poznajo znake psihične (čustvene) zlorabe otroka

		Psihična (čustvena) zloraba					skupaj
		zelo dobro	dobro	srednje dobro	slabo	ne poznam	
vrtec	število	8	61	48	10	1	128
	%	6,2	47,7	37,5	7,8	0,8	100,0
osnovna šola	število	11	44	27	4	0	86
	%	12,8	51,2	31,4	4,7	0,0	100,0
srednja šola	število	4	14	9	4	0	31
	%	12,9	45,2	29,0	12,9	0,0	100,0
skupaj	število	23	119	84	18	1	245
	%	9,4	48,6	34,3	7,3	0,4	100,0

Med svetovalnimi delavci, ki so zaposleni v vrtcu, osnovni in srednji šoli, se ne pojavljajo statistično pomembne razlike v samooceni poznavanja znakov psihične (čustvene) zlorabe otrok ($2\hat{I} = 7,284$, $g = 8$, $P = 0,506$). Dobra polovica svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v vrtcu (53,9 %) in srednji šoli (58,1 %), ter skoraj dve tretjini svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v osnovni šoli (64,0 %), ocenjuje, da zelo dobro oz. dobro poznajo znake psihične (čustvene) zlorabe. Približno tretjina svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v vrtcu (37,5 %), osnovni (31,4 %) in srednji šoli (29,0 %), ocenjuje, da srednje dobro poznajo znake psihične (čustvene) zlorabe. Manj kot desetina svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v vrtcu (8,6 %), štirje svetovalni delavci, ki so zaposleni v osnovni šoli (4,7 %), in štirje svetovalni delavci, ki so zaposleni v srednji šoli (12,9 %), ocenjujejo, da slabo oz. zelo slabo poznajo znake psihične (čustvene) zlorabe otrok.

Tabela 34: Odgovori svetovalnih delavcev o tem, kako dobro poznajo znake telesne zlorabe otroka

		Telesna zloraba					skupaj
		zelo dobro	dobro	srednje dobro	slabo	ne poznam	
vrtec	število	22	77	27	1	1	128
	%	17,2	60,2	21,1	0,8	0,8	100,0
osnovna šola	število	17	48	13	7	0	85
	%	20,0	56,5	15,3	8,2	0,0	100,0
srednja šola	število	5	11	12	3	0	31
	%	16,1	35,5	38,7	9,7	0,0	100,0
skupaj	število	44	136	52	11	1	244
	%	18,0	55,7	21,3	4,5	0,4	100,0

Med svetovalnimi delavci, ki so zaposleni v vrtcu, osnovni in srednji šoli, se pojavljajo statistično pomembne razlike v samooceni poznavanja znakov telesne zlorabe otrok ($2\hat{I} = 19,307$, $g = 8$, $P = 0,013$). Medtem ko dobre tri četrtine svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v vrtcu (77,4 %) in osnovni šoli (76,5 %), ocenjuje, da zelo dobro oz. dobro poznajo znake telesne zlorabe otrok, je takšni oceni podala le polovica svetovalnih delavcev (51,6 %), ki so zaposleni v srednji šoli. Svetovalni delavci, ki so zaposleni v srednji šoli (38,7 %), pogosteje ocenjujejo svoje poznavanje znakov telesne zlorabe otrok kot srednje dobro, kot svetovalni delavci, ki so zaposleni v vrtcu (21,1 %) in osnovni šoli (15,3 %). Dva svetovalna delavca, ki sta zaposlena v vrtcu, sedem svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v osnovni šoli, in trije svetovalni delavci, ki so zaposleni v srednji šoli, ocenjujejo svoje poznavanje znakov telesne zlorabe otrok kot slabo oz. zelo slabo.

Tabela 35: Odgovori svetovalnih delavcev o tem, kako dobro poznajo znake spolne zlorabe otroka

		Spolna zloraba					skupaj
		zelo dobro	dobro	srednje dobro	slabo	ne poznam	
vrtec	število	4	46	43	31	5	129
	%	3,1	35,7	33,3	24,0	3,9	100,0
osnovna šola	število	7	36	24	17	0	84
	%	8,3	42,9	28,6	20,2	0,0	100,0
srednja šola	število	3	7	11	10	0	31
	%	9,7	22,6	35,5	32,3	0,0	100,0
skupaj	število	14	89	78	58	5	244
	%	5,7	36,5	32,0	23,8	2,0	100,0

Med svetovalnimi delavci, ki so zaposleni v vrtcu, osnovni in srednji šoli, se ne pojavljajo statistično pomembne razlike v samooceni poznavanja znakov spolne zlorabe otrok ($2\hat{I} = 14,441$, $g = 8$, $P = 0,071$). Medtem ko polovica svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v osnovni šoli (51,2 %), ocenjuje svoje poznavanje znakov spolne zlorabe otrok kot zelo dobro oz. dobro, je takšni oceni podala približno tretjina svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v vrtcu (38,8 %) in srednji šoli (32,3 %). Približno tretjina svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v vrtcu (33,3 %) in srednji šoli (35,5 %), ter dobra četrtina svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v osnovni šoli (28,6 %), ocenjuje svoje poznavanje znakov spolne zlorabe otrok kot srednje dobro. Dobra četrtina svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v vrtcu (27,9 %), petina svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v osnovni šoli (20,2 %), in tretjina svetovalnih delavcev,

zaposlenih v srednji šoli (32,3 %), ocenjuje svoje poznavanje znakov spolne zlorabe otrok kot slabo oz. zelo slabo.

Tabela 36: Odgovori svetovalnih delavcev o tem, kako dobro poznajo znake zanemarjanja otroka

		Zanemarjanje				
		zelo dobro	dobro	srednje dobro	slabo	skupaj
vrtec	število	28	64	32	4	128
	%	21,9	50,0	25,0	3,1	100,0
osnovna šola	število	20	45	19	2	86
	%	23,3	52,3	22,1	2,3	100,0
srednja šola	število	4	12	10	5	31
	%	12,9	38,7	32,3	16,1	100,0
skupaj	število	52	121	61	11	245
	%	21,2	49,4	24,9	4,5	100,0

Med svetovalnimi delavci, ki so zaposleni v vrtcu, osnovni in srednji šoli, se pojavljajo statistično pomembne razlike v samooceni poznavanja znakov zanemarjanja ($\chi^2 = 13,808$, $g = 6$, $P = 0,032$). Medtem ko približno tri četrtine svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v vrtcu (71,9 %) in v osnovni šoli (75,6 %), ocenjuje, da zelo dobro oz. dobro poznajo znake zanemarjanja, je takšni oceni podala le dobra polovica svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v srednji šoli (51,6 %). Svetovalni delavci, ki so zaposleni v srednji šoli (16,1 %), pogosteje kot svetovalni delavci, ki so zaposleni v vrtcu (3,1 %) in v osnovni šoli (2,3 %), ocenjujejo, da slabo poznajo znake zanemarjanja oz. da jih poznajo srednje dobro (tako je odgovorilo 32,3 % svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v srednji šoli, 25,0 % svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v vrtcu, in 22,1 % svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v osnovni šoli).

Svetovalne delavce smo prosili, da ocenijo, kako dobro so usposobljeni za ukrepanje v primeru suma, da imajo v instituciji, kjer so zaposleni, učenca, ki je žrtev različnih oblik zlorabe oz. neprimerne ravnanja.

Tabela 37: Odgovori svetovalnih delavcev o tem, kako dobro so usposobljeni za ukrepanje v primeru suma, da imajo otroka, ki je žrtev psihične (čustvene) zlorabe

		Psihična (čustvena) zloraba				
		zelo dobro	dobro	srednje dobro	slabo	skupaj
vrtec	število	9	59	40	21	129
	%	7,0	45,7	31,0	16,3	100,0
osnovna šola	število	11	48	22	6	87
	%	12,6	55,2	25,3	6,9	100,0
srednja šola	število	4	9	14	4	31
	%	12,9	29,0	45,2	12,9	100,0
skupaj	število	24	116	76	31	247
	%	9,7	47,0	30,8	12,6	100,0

Med svetovalnimi delavci, ki so zaposleni v vrtcu, osnovni in srednji šoli, se ne pojavljajo statistično pomembne razlike v njihovem mnenju glede tega, kako dobro so usposobljeni za ukrepanje v primeru, da bi posumili, da imajo v instituciji, v kateri so zaposleni, učenca, ki je žrtev psihične (čustvene) zlorabe ($\chi^2 = 12,087$, $g = 6$, $P = 0,060$). Medtem ko dve tretjini svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v osnovni šoli (67,8 %) ocenjuje, da so zelo dobro oz. dobro usposobljeni za ukrepanje v primeru suma psihične (čustvene) zlorabe pri učencu, je takšni oceni podala dobra polovica svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v vrtcu (52,7 %), in dobri dve petini svetovalnih delavcev, zaposlenih v srednji šoli (41,9 %). Skoraj polovica srednješolskih svetovalnih delavcev (45,2 %) ocenjuje, da so srednje dobro usposobljeni za ukrepanje v primeru suma, da imajo učenca, ki je žrtev psihične (čustvene) zlorabe; enako oceno je podala slaba tretjina svetovalnih delavcev, zaposlenih v vrtcu (31,0 %), in četrtnina svetovalnih delavcev, zaposlenih v osnovni šoli (25,3 %). Približno desetina svetovalnih delavcev, zaposlenih v vrtcu (16,3 %), osnovni (6,9 %) in srednji šoli (12,9 %), ocenjuje svojo usposobljenost za ukrepanje v primeru, da bi posumili, da imajo učenca, ki je žrtev psihične (čustvene) zlorabe, kot slabo.

Tabela 38: Odgovori svetovalnih delavcev o tem, kako dobro so usposobljeni za ukrepanje v primeru suma, da imajo otroka, ki je žrtev telesne zlorabe

		Telesna zloraba					
		zelo dobro	dobro	srednje dobro	slabo	ne vem, kako ravnati	skupaj
vrtec	število	17	69	35	7	1	129
	%	13,2	53,5	27,1	5,4	0,8	100,0
osnovna šola	število	17	48	15	6	0	86
	%	19,8	55,8	17,4	7,0	0,0	100,0
srednja šola	število	5	12	11	2	0	30
	%	16,7	40,0	36,7	6,7	0,0	100,0
skupaj	število	39	129	61	15	1	245
	%	15,9	52,7	24,9	6,1	0,4	100,0

Med svetovalnimi delavci, ki so zaposleni v vrtcu, osnovni in srednji šoli, se ne pojavljajo statistično pomembne razlike v njihovem mnenju glede tega, kako dobro so usposobljeni za ukrepanje v primeru, da bi posumili, da imajo v instituciji, kjer so zaposleni, učenca, ki je žrtev telesne zlorabe ($\chi^2 = 7,926$, $g = 8$, $P = 0,441$). Tri četrtine svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v osnovni šoli (75,6 %), dve tretjini svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v vrtcu (66,7 %), in dobra polovica svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v srednji šoli (56,7 %), ocenjuje, da so zelo dobro oz. dobro usposobljeni za ukrepanje v primeru, da bi posumili, da imajo v instituciji, v kateri so zaposleni, učenca, ki je žrtev telesne zlorabe. Dobra tretjina svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v srednji šoli (36,7 %), dobra četrtina svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v vrtcu (27,1 %), in slaba petina svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v osnovni šoli (17,4 %), ocenjuje svojo usposobljenost za ukrepanje v primeru suma telesne zlorabe pri učencu kot srednje dobro. Zelo redki so svetovalni delavci (8 v vrtcu, 6 v osnovni šoli, 2 v srednji šoli), ki ocenjujejo, da so slabo usposobljeni za ukrepanje v primeru, da bi imeli učenca, ki je žrtev telesne zlorabe, oziroma ne vedo, kako ravnati v takšnem primeru.

Tabela 39: Odgovori svetovalnih delavcev o lastni usposobljenosti za ukrepanje v primeru suma, da imajo v instituciji otroka, ki je žrtev spolne zlorabe

		Spolna zloraba					
		zelo dobro	dobro	srednje dobro	slabo	ne vem, kako ravnati	skupaj
vrtec	število	13	48	42	25	1	129
	%	10,1	37,2	32,6	19,4	0,8	100,0
osnovna šola	število	13	36	28	10	0	87
	%	14,9	41,4	32,2	11,5	0,0	100,0
srednja šola	število	4	8	13	6	0	31
	%	12,9	25,8	41,9	19,4	0,0	100,0
skupaj	število	30	92	83	41	1	247
	%	12,1	37,2	33,6	16,6	0,4	100,0

Med svetovalnimi delavci, ki so zaposleni v vrtcu, osnovni in srednji šoli, se ne pojavljajo statistično pomembne razlike v njihovem mnenju glede tega, kako dobro so usposobljeni za ukrepanje v primeru suma, da imajo v instituciji, kjer so zaposleni, učenca, ki je žrtev spolne zlorabe ($2\hat{I} = 6,850$, $g = 8$, $P = 0,553$). Približno polovica svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v vrtcu (47,3 %) in osnovni šoli (56,3 %), ter slabi dve petini svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v srednji šoli (38,7 %), ocenjuje, da so zelo dobro oz. dobro usposobljeni za ukrepanje v primeru suma spolne zlorabe pri učencu. Dobri dve petini svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v srednji šoli (41,9 %), in tretjina svetovalnih delavcev, ki je zaposlena v vrtcu (32,6 %) in osnovni šoli (32,2 %), ocenjuje svojo usposobljenost za ukrepanje v primeru, da imajo v instituciji, v kateri so zaposleni, učenca, ki je žrtev spolne zlorabe, kot srednje dobro. Petina anketiranih svetovalnih delavcev v vrtcu (20,2 %) in srednji šoli (19,4 %) ter desetina svetovalnih delavcev v osnovni šoli (11,5 %) ocenjuje svojo usposobljenost za ukrepanje v primeru suma spolne zlorabe pri učencu kot slabo oz. odgovarja, da ne ve, kako ravnati v takšnem primeru.

Tabela 40: Odgovori svetovalnih delavcev o lastni usposobljenosti za ukrepanje v primeru suma, da imajo v instituciji otroka, ki je žrtev zanemarjanja

		Zanemarjanje					
		zelo dobro	dobro	srednje dobro	slabo	ne vem, kako ravnati	skupaj
vrtec	število	18	66	36	8	1	129
	%	14,0	51,2	27,9	6,2	0,8	100,0
osnovna šola	število	16	48	20	3	0	87
	%	18,4	55,2	23,0	3,4	0,0	100,0
srednja šola	število	4	12	9	5	1	31
	%	12,9	38,7	29,0	16,1	3,2	100,0
skupaj	število	38	126	65	16	2	247
	%	15,4	51,0	26,3	6,5	0,8	100,0

Med svetovalnimi delavci, ki so zaposleni v vrtcu, osnovni in srednji šoli, se ne pojavljajo statistično pomembne razlike v njihovem mnenju glede tega, kako dobro so usposobljeni za ukrepanje v primeru, da bi posumili, da imajo v instituciji, kjer so zaposleni, učenca, ki je žrtev zanemarjanja ($\chi^2 = 9,990$, $g = 8$, $P = 0,266$). Približno tri četrtine svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v osnovni šoli (73,6 %), dve tretjini svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v vrtcu (65,2 %), in polovica svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v srednji šoli (51,6 %), ocenjuje svojo usposobljenost za ukrepanje v primeru suma, da imajo v instituciji, v kateri so zaposleni, učenca, ki je žrtev zanemarjanja, kot zelo dobro oz. dobro. Približno četrtina svetovalnih delavcev (27,9 % v vrtcu, 23,0 % v osnovni šoli in 29,0 % v srednji šoli) ocenjuje svojo usposobljenost za ukrepanje v primeru, da imajo učenca, ki je žrtev zanemarjanja, kot srednje dobro. Da so slabo usposobljeni za ukrepanje v primeru, da imajo učenca, ki je žrtev zanemarjanja oz. da ne vedo, kako bi v takšnem primeru ravnali, meni 9 svetovalnih delavcev, zaposlenih v vrtcu, 3 svetovalni delavci, zaposleni v osnovni šoli, in 6 svetovalnih delavcev, zaposlenih v srednji šoli.

Anketirance smo vprašali, ali je v preteklih treh letih v instituciji, v kateri so zaposleni, prišlo do odkritja primera, da je bil otrok podvržen zlorabi s strani odraslih.

Tabela 41: Odgovori svetovalnih delavcev na vprašanje, ali je v preteklih treh letih v instituciji, kjer so zaposleni, prišlo do odkritja primera zlorabe otroka s strani odraslih

		Ali je v preteklih treh letih v instituciji, v kateri ste zaposleni, prišlo do odkritja zlorabe otroka s strani odraslih?			
		da	ne	ne vem	skupaj
vrtec	število	65	51	12	128
	%	50,8	39,8	9,4	100,0
osnovna šola	število	57	27	1	85
	%	67,1	31,8	1,2	100,0
skupaj	število	122	78	13	213
	%	57,3	36,6	6,1	100,0

Odgovori svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v osnovni šoli, in svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v vrtcu, glede tega, ali je v preteklih treh letih v instituciji, v kateri so zaposleni, prišlo do odkritja primera, da je bil otrok podvržen zlorabi s strani odraslih, se statistično pomembno razlikujejo ($\chi^2 = 8,899$, $g = 2$, $P = 0,012$). Kar dve tretjini svetovalnih delavcev, zaposlenih v osnovni šoli (67,1 %), je odgovorilo, da je v preteklih treh letih v instituciji, v kateri so zaposleni, prišlo do odkritja primera, da je bil otrok podvržen zlorabi s strani odraslih; enak odgovor je podala polovica svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v vrtcu (50,8 %). Dve petini svetovalnih delavcev, zaposlenih v vrtcu (39,8 %), in slaba tretjina svetovalnih delavcev, zaposlenih v osnovni šoli (31,8 %), je odgovorilo, da v preteklih treh letih v instituciji, v kateri so zaposleni, ni prišlo do odkritja primera zlorabe otroka s strani odraslih. V primerjavi s svetovalnimi delavci, ki so zaposleni v osnovni šoli (1 oz. 1,2 %), je več svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v vrtcu (9,4 %), odgovorilo, da ne vedo, ali je v preteklih treh letih v instituciji, v kateri so zaposleni, prišlo do odkritja primera, da je bil otrok podvržen zlorabi s strani odraslih.

Zanimalo nas je tudi, ali je prišlo do primera, ki ga institucija ni reševala sama, ampak je v reševanje vključila center za socialno delo ali drugo zunanjo institucijo.

Tabela 42: Odgovori svetovalnih delavcev na vprašanje, ali je v preteklih treh letih v instituciji, v kateri so zaposleni, prišlo do odkritja primera zlorabe otroka s strani odraslih, ki ga institucija ni reševala sama, ampak je v reševanje vključila zunanjo institucijo

		Ali je prišlo do primera, ki ga institucija ni reševala sama, ampak je vključila center za socialno delo ali drugo zunanjo institucijo?			
		da	ne	ne vem	skupaj
vrtec	število	57	60	11	128
	%	44,5	46,9	8,6	100,0
osnovna šola	število	63	23	0	86
	%	73,3	26,7	0,0	100,0
skupaj	število	120	83	11	214
	%	56,1	38,8	5,1	100,0

Skoraj tri četrtine svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v osnovni šoli (73,3 %), in dobri dve petini svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v vrtcu (44,5 %), odgovarja, da je v instituciji, v kateri so zaposleni, že prišlo do primera, ki ga institucija ni reševala sama, ampak je v reševanje vključila center za socialno delo ali drugo zunanjo institucijo. Manj kot polovica svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v vrtcu (46,9 %), in le dobra četrtina svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v osnovni šoli (26,7 %), je odgovorilo, da v instituciji, v kateri so zaposleni, še ni prišlo do primera, ki ga institucija ni reševala sama, ampak je vključila v reševanje center za socialno delo ali drugo zunanjo institucijo. Slaba desetina svetovalnih delavcev, zaposlenih v vrtcu (8,6 %), je odgovorila, da ne ve, ali je prišlo do primera, ki ga institucija, v kateri so zaposleni, ni reševala sama. Odgovori svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v osnovni šoli, in svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v vrtcu, se statistično pomembno razlikujejo ($\chi^2 = 20,334$, $g = 2$, $P = 0,000$).

Zanimalo nas je, koliko je bilo takšnih primerov. Med svetovalnimi delavci, zaposlenimi v vrtcu, jih je 24 napisalo, da so imeli 1 takšen primer, 19 jih je napisalo, da so imeli 2 takšna primera, 8 jih je napisalo, da so imeli 3 takšne primere, 3 so napisali, da so imeli 4 takšne primere, 2 sta napisala, da je bilo takšnih primerov 5, eden pa je napisal, da je bilo takšnih primerov 6.

Med svetovalnimi delavci, zaposlenimi v osnovni šoli, jih je 17 napisalo, da so imeli 1 takšen primer, 12 jih je napisalo, da so imeli 2 takšna primera, 14 jih je napisalo, da so imeli 3 takšne primere, 3 so napisali, da so imeli 4 takšne primere, 6 jih je napisalo, da je bilo takšnih primerov 5,

2 sta napisala, da je bilo takšnih primerov 6, eden pa je napisal, da je bilo takšnih primerov osem.

Zanimalo nas je, ali imajo v instituciji, v kateri so anketirani svetovalni delavci zaposleni, postavljene smernice, kako ravnati v primeru, da se pojavi sum zlorabe otroka.

Tabela 43: Odgovori svetovalnih delavcev, zaposlenih v vrtcu in osnovni šoli, na vprašanje, ali imajo v instituciji, kjer so zaposleni, postavljene smernice, kako ravnati v primeru, da se pojavi sum zlorabe otroka

		Ali imate postavljene smernice, kako ravnati v primeru, da se pojavi sum zlorabe otroka?		
		da	ne	skupaj
vrtec	število	96	30	126
	%	76,2	23,8	100,0
osnovna šola	število	77	9	86
	%	89,5	10,5	100,0
skupaj	število	173	39	212
	%	81,6	18,4	100,0

Smernice, kako ravnati v primeru, da se pojavi sum zlorabe otroka, imajo pogosteje postavljene osnovne šole kot vrtci. Med odgovori svetovalnih delavcev, zaposlenih v osnovni šoli, in svetovalnih delavcev, zaposlenih v vrtcu, se pojavljajo statistično pomembne razlike ($\chi^2 = 6,063$, $g = 1$, $P = 0,014$). Dobre tri četrtine svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v vrtcu (76,2 %), in več kot štiri petine svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v osnovni šoli (89,5 %), odgovarja, da imajo v instituciji, v kateri so zaposleni, postavljene smernice, kako ravnati v primeru, da se pojavi sum zlorabe otroka.

Svetovalne delavce, zaposlene v vrtcu in osnovni šoli, smo vprašali, kako pogosto se po njihovem mnenju zgodi, da učitelji oz. vzgojitelji sumijo, da je bil otrok žrtev zlorab oz. nasilja, pa ne ukrepajo.

Tabela 44: Odgovori svetovalnih delavcev, zaposlenih v vrtcu in osnovni šoli, na vprašanje, kako pogosto se zgodi, da vzgojitelji/učitelji ne ukrepajo ob sumu zlorabe otroka/učenca

		Kako pogosto se po vašem mnenju zgodi, da učitelji sumijo, da je učenec žrtev zlorab oz. nasilja, pa ne ukrepajo?					
		zelo pogosto	pogosto	včasih	redko	nikoli	skupaj
vrtec	število	4	13	36	58	14	125
	%	3,2	10,4	28,8	46,4	11,2	100,0
osnovna šola	število	0	7	24	43	11	85
	%	0,0	8,2	28,2	50,6	12,9	100,0
skupaj	število	4	20	60	101	25	210
	%	1,9	9,5	28,6	48,1	11,9	100,0

Med odgovori svetovalnih delavcev, zaposlenih v osnovni šoli, in svetovalnih delavcev, zaposlenih v vrtcu, se ne pojavljajo statistično pomembne razlike v njihovem mnenju glede tega, kako pogosto se zgodi, da učitelji oz. vzgojitelji sumijo, da je otrok žrtev zlorab oz. nasilja, pa ne ukrepajo ($\chi^2 = 3,288$, $g = 4$, $P = 0,511$). Dobra polovica svetovalnih delavcev, zaposlenih v vrtcu (57,6 %) in osnovni šoli (63,5 %), je odgovorila, da se redko zgodi, da učitelji oz. vzgojitelji sumijo, da je otrok žrtev zlorab oz. nasilja, pa ne ukrepajo, oz. da se to sploh ne zgodi. Dobra četrtina svetovalnih delavcev, zaposlenih v vrtcu (28,8 %) in osnovni šoli (28,2 %), je odgovorila, da se včasih zgodi, da učitelji oz. vzgojitelji sumijo, da je otrok žrtev zlorab oz. nasilja, pa ne ukrepajo. Približno desetina svetovalnih delavcev, zaposlenih v vrtcu (13,6 %) in v osnovni šoli (8,2 %), ocenjuje, da zelo pogosto oz. pogosto prihaja do primerov, ko učitelji oz. vzgojitelji sumijo, da je otrok žrtev zlorab oz. nasilja, pa ne ukrepajo.

Svetovalne delavce, ki so zaposleni v osnovnih šolah, smo vprašali, v kolikšni meri posamezni razlogi, ki so predstavljeni v tabeli, vplivajo na to, da učitelji ne ukrepajo, čeprav posumijo, da je učenec žrtev zlorabe oz. nasilja. Pomen razloga so ocenjevali na petstopenjski ocenjevalni lestvici; ocena 5 pomeni, da je razlog zelo pomemben, ocena 1 pa, da je razlog povsem nepomemben. V spodnji tabeli so razvrščeni posamezni razlogi po pomembnosti.

Tabela 45: Mnenje svetovalnih delavcev, zaposlenih v osnovni šoli, o vplivu posameznih razlogov na to, da učitelji kljub sumu zlorabe otroka/učenca ne ukrepajo

	povprečna ocena	standardni odklon
Ker se bojijo reakcije staršev.	4,06	0,94
Ker se bojijo, da bodo učencu, ki je žrtev nasilja oz. zlorabe, na ta način škodovali.	3,79	0,99
Ker ne zaupajo svoji presoji (niso prepričani, če imajo prav).	3,76	0,94
Zaradi zahtevnih birokratskih postopkov.	3,65	1,10
Ker dvomijo, da bi socialne službe in pravosodni sistem lahko rešile problem tako, da bi bilo dobro za otroka.	3,62	1,17
Ker ne vedo, kako ravnati.	3,31	1,06
Ker se bojijo nerazumevanja vodstva šole in drugih učiteljev.	2,27	1,01

Iz predstavljenih povprečnih ocen je razvidno, da učitelji najpogosteje ne ukrepajo, ko posumijo, da je učenec žrtev zlorab oz. nasilja, zaradi tega, ker se bojijo reakcij staršev ($\bar{x} = 4,06$), ker se bojijo, da bodo učencu, ki je žrtev nasilja oz. zlorab, na ta način še škodovali ($\bar{x} = 3,79$), in ker ne zaupajo svoji presoji oz. niso prepričani, če imajo prav ($\bar{x} = 3,76$). Najmanjši vpliv na to, da učitelji ne ukrepajo, ko posumijo, da je učenec žrtev zlorabe oz. nasilja, ima po mnenju anketiranih svetovalnih delavcev razlog »strah učiteljev pred nerazumevanjem s strani vodstva šole in drugih učiteljev« ($\bar{x} = 2,27$).

Zaključki

Svetovalni delavci ocenjujejo, da najboljše poznajo znake telesne zlorabe otrok in zanemarjanja: telesne zlorabe otrok zelo dobro oz. dobro pozna dobre tri četrtine svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v vrtcu (77,4 %) in osnovni šoli (76,5 %), zanemarjanje pa približno tri četrtine svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v vrtcu (71,9 %) in osnovni šoli (75,6 %).

Pri teh dveh kategorijah se pojavljajo statistično pomembne razlike v odgovorih svetovalnih delavcev v vrtcih, osnovni in srednji šoli, pri čemer ocene svetovalnih delavcev v srednji šoli odstopajo navzdol, saj jih v obeh primerih le polovica (51,6 %) ocenjuje, da zelo dobro oz. dobro poznajo znake telesne zlorabe otrok in znake njihovega zane-

marjanja. Ti odgovori ne pomenijo nujno slabšega poznavanja znakov telesne zlorabe in zanemarjanja. Možno je, da se svetovalni delavci v srednjih šolah s problematikama iz različnih razlogov manj pogosto oziroma manj poglobljeno ukvarjajo.

Nekoliko manj kot znake telesnih zlorab in zanemarjanja svetovalni delavci v vseh treh institucijah poznajo znake psihične (čustvene) zlorabe, saj deleži zelo dobrega oz. dobrega poznavanja znakov psihične (čustvene) zlorabe segajo od dobre polovice svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v vrtcu (53,9 %) in srednji šoli (58,1 %), do skoraj dveh tretjin svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v osnovni šoli (64,0 %). Najmanj pa poznajo znake spolne zlorabe, saj deleži zelo dobrega oz. dobrega poznavanja znakov spolne zlorabe segajo od polovice svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v osnovni šoli (51,2 %), do le približno tretjine svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v vrtcu (38,8 %) in v srednji šoli (32,3 %). Pri teh dveh problematikah ni statistično pomembnih razlik pri odgovorih svetovalnih delavcev v različnih institucijah. Opazimo pa lahko, da je delež zelo dobrega oz. dobrega poznavanja znakov psihične (čustvene) in še bolj spolne zlorabe pri svetovalnih delavcih v vrtcih in srednji šoli manjši kot pri svetovalnih delavcev v osnovni šoli. Videti je, da imajo v primerjavi z osnovno šolo več težav pri prepoznavanju znakov psihične (čustvene) in spolne zlorabe svetovalni delavci v vrtcih in srednji šoli, razlogi pa so lahko različni.

Odgovori svetovalnih delavcev se tudi pri oceni usposobljenosti za ukrepanje v primeru suma zlorabljanja ali zanemarjanja učenca, ki obiskuje njihovo institucijo, razporedijo tako, da so po lastni oceni najbolj usposobljeni za ukrepanje v primeru telesnih zlorab in v podobno visokih deležih tudi v primerih zanemarjanja.

Tri četrtine svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v osnovni šoli (75,6 %), dve tretjini svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v vrtcu (66,7 %), in dobra polovica svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v srednji šoli (56,7 %), ocenjuje, da so zelo dobro oz. dobro usposobljeni za ukrepanje v primeru suma, da imajo v instituciji, kjer so zaposleni, učenca, ki je žrtev telesne zlorabe. Podobno ocenjujejo svojo usposobljenost za ukrepanje v primeru suma, da imajo v instituciji, kjer so zaposleni, učenca, ki je žrtev zanemarjanja: približno tri četrtine svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v osnovni šoli (73,6 %), dve tretjini svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v vrtcu (65,2 %), in polovica svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v srednji šoli (51,6 %), ocenjuje svojo usposobljenost kot zelo dobro oz. dobro.

V primerjavi z usposobljenostjo za ukrepanje v primeru telesnih zlorab in zanemarjanja so deleži usposobljenosti za ukrepanje v primeru suma zlorabe pri žrtvah psihičnih (čustvene) zlorab manjši; še manjši pa so pri žrtvah spolnih zlorab.

Medtem ko dve tretjini svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v osnovni šoli (67,8 %), ocenjuje, da so zelo dobro oz. dobro usposobljeni za ukrepanje v primeru suma, da imajo učenca, ki je žrtev psihične (čustvene) zlorabe, je takšni oceni podala dobra polovica svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v vrtcu (52,7 %), in dobri dve petini svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v srednji šoli (41,9 %).

Da so zelo dobro oz. dobro usposobljeni za ukrepanje v primeru suma, da imajo učenca, ki je žrtev spolne zlorabe, pa ocenjuje le še približno polovica svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v vrtcu (47,3 %) in osnovni šoli (56,3 %), tako pa menita le slabi dve petini svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v srednji šoli (38,7 %). Pri tem kaže opozoriti, da približno vsak peti svetovalni delavec v vrtcu in v srednji šoli ter vsak deseti v osnovni šoli ocenjuje svojo usposobljenost za ukrepanje v primeru žrtev spolne zlorabe kot slabo oz. odgovarja, da ne ve, kako ravnati v takšnem primeru; podobno velja tudi za ukrepanje v primeru zanemarjanja pri svetovalnih delavcih v srednjih šolah, saj približno vsak peti ocenjuje, da je slabo usposobljen oz. ne ve, kako ravnati v tem primeru.

Čeprav pri odgovorih ni pomembnih statističnih razlik, lahko opazimo, da je pri vseh štirih kategorijah zlorab oziroma zanemarjanja otrok največji delež svetovalnih delavcev iz osnovne šole odgovoril, da so zelo dobro oz. dobro usposobljeni za ukrepanje; sledijo jim svetovalni delavci v vrtcih, najnižje pa so lastno usposobljenost za ukrepanje pri vseh štirih kategorijah kot zelo dobro oz. dobro ocenili svetovalni delavci v srednji šoli.

Približno desetina svetovalnih delavcev, zaposlenih v vrtcu (13,6 %) in osnovni šoli (8,2 %), ocenjuje, da zelo pogosto oz. pogosto prihaja do primerov, ko učitelji oz. vzgojitelji sumijo, da je otrok žrtev zlorab oz. nasilja, pa ne ukrepajo; dobra četrtina pa jih v obeh institucijah ocenjuje, da do tega prihaja včasih. Prvi razlog za neukrepanje je po oceni šolskih svetovalnih delavcev strah učiteljev pred reakcijami staršev, tretji pa, da učitelji ne zaupajo svoji presoji (ker niso prepričani, če imajo prav). Če izhajamo iz predpostavke, da bi vrtec in šola morala pred zlorabo zaščititi vsakega otroka, rezultati pokažejo, da bi bilo potrebno v državi

izobraževanju vzgojiteljev, učiteljev in drugih strokovnih delavcev o teh pojavih in o reševanju teh primerov nameniti veliko več pozornosti in sredstev.

3.4 Oblikovanje vzgojne zasnove

Slovenija je kot samostojna država vse od svojega začetka pred dvema desetletjema utemeljena na vrednotah človekovih pravic, ta skupni vrednotni in konceptualni temelj pa je prinesel tudi nova vprašanja vzgoje v javnih vrtcih in šolah. V devetdesetih letih je potekala polemika o tem, ali oziroma kako takšna šola sploh vzgaja (prim. Kovač Šebart 2002, str. 85–95). Že tedaj so potekale razprave o tem, kako bi bilo potrebno delovati na področju vzgoje v javni šoli, debata pa se je sukala tudi okrog vprašanja vzgoje kot načrtne dejavnosti v javni šoli. Kroflič je tako v drugi polovici devetdesetih let prejšnjega stoletja zapisal, da je »... odgovor na vprašanje, ali je mogoča šola brez vzgojno-izobraževalnega koncepta ... nedvoumen: če koncept šole ni jasno in natančno načrtovan, še ne pomeni, da šola kot institucija ne sledi sebi imanentnim ciljem, ki nadomestijo konceptualno praznino.« (Kroflič 1997, str. 278–279; prim. tudi Kroflič idr. 2009). V drugi polovici prejšnjega desetletja je država spremenila osnovnošolsko zakonodajo (ZOSn-F 2007) tako, da je osnovne šole zavezala k pripravi t. i. vzgojnega načrta. Kovač-Šebart in Krek (2009) sta ob tem zapisala, da bi bilo pri konceptualizaciji vzgoje v javni šoli namesto izraza vzgojni načrt bolje uporabljati izraz vzgojna zasnova. Pravita, da je *vzgojna zasnova* »lahko opora vsem, ki so vpleteni v vzgojno-izobraževalni proces, v medosebne odnose in formalna razmerja v javni šoli. Ključ vzgojne zasnove javne šole je v tem, da šola z njo reflektira vzgojna ravnanja in poišče načela, pravila in norme, ki bodo opora konkretnim ravnanjem učiteljev, učencev, vodstva šole in staršev« (prav tam, str. 8). Vprašanja, ki se ob tem postavljajo, so vsebinske narave (npr. kaj in katere elemente naj vzgojni načrt vsebuje), hkrati pa je mogoče predvidevati, da se eno ključnih vprašanj vzgoje artikulira kot razlika med tem, kar šole načrtujejo, in tem, kako načrtovano tudi dejansko izvajajo.

Država je z zakonom okvirno določila, kaj mora vsebovati »vzgojni načrt šole«. Z vzgojnim načrtom »šola določi načine doseganja in uresničevanja ciljev in vrednot (...) tega zakona, ob upoštevanju potreb in interesov učencev ter posebnosti širšega okolja. Vzgojni načrt vsebuje vzgojne dejavnosti in oblike vzajemnega sodelovanja šole s starši ter njihovo vključevanje v uresničevanje vzgojnega načrta. Vzgojne

dejavnosti so proaktivne in preventivne dejavnosti, svetovanje, usmerjanje ter druge dejavnosti (pohvale, priznanja, nagrade, vrste vzgojnih ukrepov in podobno), s katerimi šola razvija varno in spodbudno okolje za doseganje ciljev (...) tega zakona« (ZOSn-F 2007, 60.d člen). Zakon tudi določa, da morajo pri pripravi vzgojnega načrta sodelovati »strokovni delavci šole ter učenci in starši. Vzgojni načrt sprejme svet šole na predlog ravnatelja po postopku, kot je določen za letni delovni načrt« (prav tam). O uresničevanju vzgojnega načrta mora ravnatelj »najmanj enkrat letno poročati svetu staršev in svetu šole« (prav tam), to poročilo pa je »sestavni del letne samoevalvacije šole« (prav tam). Zakon tudi določa, da mora šola sama oblikovati pravila šolskega reda. Na podlagi »vzgojnega načrta šola v pravilih šolskega reda natančneje opredeli dolžnosti in odgovornosti učencev, načine zagotavljanja varnosti, pravila obnašanja in ravnanja, določi vzgojne ukrepe za posamezne kršitve pravil, organiziranost učencev, opravičevanje odsotnosti ter sodelovanje pri zagotavljanju zdravstvenega varstva učencev. Pri pripravi pravil šolskega reda sodelujejo strokovni delavci šole ter učenci in starši« (prav tam, 60.e člen). V skladu s tem je bil spremenjen tudi 32. člen Zakona o osnovni šoli, po novem določba, ki govori o predstavitvi šole, zahteva, da osnovna šola »v posebni publikaciji predstavi podatke o šoli, značilnosti programa šole, organizacijo dela šole v skladu z letnim delovnim načrtom, pravice in dolžnosti učencev, vsebino vzgojnega načrta, hišni red in druge podatke. V publikaciji se objavijo tudi pravila šolskega reda« (ZOSn-F 2007, 13. člen).

Zato so za raziskavo zanimiva vprašanja, na kaj so se v šolah opirali pri oblikovanju vzgojnega načrta. V vprašalniku smo uporabili izraz vzgojna zasnova, ker pa zakon šole zavezuje k postavljanju vzgojnih načrtov, so svetovalni delavci seveda odgovarjali o njihovem delovanju na področju vzgojnega načrta šole. V primerjavi z ureditvijo, ki je bila v veljavi pred letom 2008, je nov formalni (predpisani) okvir vzgojnega delovanja v javnih šolah posamezni šoli omogočil nekaj več avtonomije pri tem, ko na področju vzgojnih ravnanj postavlja šolska pravila, po drugi strani pa je vendarle ohranil in tudi spremenil nekatere njene z zakonom določene pristojnosti. Spremenil se je denimo 54. člen Zakona o osnovni šoli, ki je po novem določal, da »šola lahko iz vzgojnih razlogov prešola učenca na drugo šolo brez soglasja staršev« (ZOSn-F 2007, 25. člen). Zakon je določil tudi, da se »učencu lahko izreče vzgojni opomin, kadar krši dolžnosti in odgovornosti, določene z zakonom, drugimi predpisi, akti šole in ko vzgojne dejavnosti oziroma vzgojni ukrepi ob predhodnih kršitvah niso dosegli namena« (prav tam, 60.f člen); pristojnost, da

določi »vrste in določanje vzgojnih opominov«, pa je ohranil na ravni države, saj jih s podzakonskim aktom podrobneje predpiše minister, pristojen za šolstvo (prim. prav tam). Tudi zato je – kljub povečanju avtonomije, ki naj bi jo šole pridobile s spremembo Zakona o osnovni šoli iz leta 2007 (ZOsn-F) – smiselno vprašanje, v kolikšni meri se šole pri oblikovanju vzgojnega načrta opirajo na predpisano zakonodajo in pravilnike.

Vzgoja v javni šoli mora izhajati iz človekovih pravic kot skupnih vrednot, ki so zapisane tako v Ustavi Republike Slovenije in v različnih mednarodnih aktih, zavezujočih za Slovenijo. Ker spoštovanje pravic zahteva spoštovanje dolžnosti do pravic drugih, ne govorimo le o pravicah, marveč tudi dolžnostih, povezanih z njimi.

Koncept človekovih in otrokovih pravic je kompleksna struktura pravic in dolžnosti, vendar mora vzgoja, ki otroka socializira tako, da mu privzgoji funkcionalne rekvizite za delovanje v družbi, vključevati tudi družbene vzorce vedenja, večinske ali splošne norme ter družbeno pričakovana ravnanja. Povedano drugače, eno od vprašanj vzgojne zasnove je tudi, v kolikšni meri se šola opira na pravila obnašanja, ki so v družbi splošno sprejeta, kar pomeni, da se ne more opirati le na okvir človekovih oziroma otrokovih pravic in dolžnosti.

Kot smo navedli, zakon vzgojne dejavnosti opredeli »kot proaktivne in preventivne dejavnosti, svetovanje, usmerjanje ter druge dejavnosti (pohvale, priznanja, nagrade, vrste vzgojnih ukrepov in podobno)« (ZOsn-F, 60.d člen). Zato nas zanima, ali se šole pri vzgojni zasnovi opirajo tudi na različne preventivne programe, pa tudi na različne uveljavljene in razširjene pedagoške pristope (npr. Glasser, Gordon, Montessori itd.), saj je od takšnih konceptualnih temeljev odvisen koncept vzgojnih dejavnosti, kot so denimo pohvale, priznanja, nagrade, vrste vzgojnih ukrepov itd. Ker zakon tudi šolam nalaga izvajanje letne samoevalvacije, nas zanima, ali se šole v vzgojni zasnovi opirajo na spoznanja empiričnih raziskav, ki so jih naredili na šoli.

V času pred uvedbo prej navedenih zakonskih sprememb smo izvedli empirično raziskavo (Kovač Šebart, Krek in Vogrinc 2006; prim. tudi Krek, Kovač Šebart, Vogrinc in Podgornik 2007), v kateri smo pridobili mnenja učiteljev in ravnateljcev o tem, kaj vključuje vzgojna zasnova njihove šole. Vprašanja, ki smo jih tedaj zastavili učiteljem in ravnateljcem, smo sedaj postavili šolskim svetovalnim delavcem. Odgovori omogočajo vpogled v možne razlike med tem, kaj so učitelji in ravnatelji

povedali o sestavi vzgojne zasnove, preden je zakon šole zavezal k načrtnemu razmisleku in postavljanju t. i. vzgojnih načrtov šol, ter kaj so o tem povedali svetovalni delavci po sprejetju zakona. Svetovalne delavce tako sprašujemo, ali vzgojna zasnova vsebuje naslednje elemente vzgojne zasnove: hišni red, ki so ga oblikovali na šoli; skupni dogovor učiteljskega zbora o vzgojnem delovanju; okvir pravic in dolžnosti ter vzgojnih ukrepov; dogovor o skupnih vrednotah, ki veljajo za vse učence in učitelje; poudarek na strpnosti in demokratičnih odnosih v šoli; dogovor o ukrepih, ki preprečujejo nasilje, in doslednem odzivanju učiteljev na nasilne oblike vedenja; dogovor učiteljskega zbora o doslednem izrekanju vzgojnih ukrepov; dogovor o enotnem vzgojnem delovanju učiteljev in staršev; dogovor med učitelji in učenci o dopustnem vedenju v vsakem oddelku; dogovor oddelčnega učiteljskega zbora o enotnem vzgojnem delovanju v posameznem oddelku; področja, ki jih na šoli še posebej razvijajo in ki ji dajejo identiteto (npr. jezikovno, športno, glasbeno ... področje) in specifične vzgojne strategije za posebne skupine učencev. Med temi elementi vzgojne zasnove je nekaj takšnih, za katere je mogoče predpostavljati, da naj bi jih vzgojna zasnova šole vsebovala že zato, ker so kot vsebina, ki naj bi jo vseboval »vzgojni načrt šole«, navedena že v zakonu. Pomembno konceptualno vprašanje je, koliko načrtovanje vzgojne zasnove prispeva k temu, da sedaj z zakonom spodbujene načrtno vzgojne aktivnosti spodbujajo usklajenost vzgojnega delovanja. Razmislek o tem omogočajo odgovori svetovalnih delavcev o prisotnosti naslednjih elementov vzgojne zasnove: ali ima šola dogovor o ukrepih, ki preprečujejo nasilje, in o doslednem odzivanju učiteljev na nasilne oblike vedenja; ali je del vzgojne zasnove dogovor učiteljskega zbora o doslednem izrekanju vzgojnih ukrepov; ali imajo dogovor o enotnem vzgojnem delovanju učiteljev in staršev in tudi dogovor med učitelji in učenci o dopustnem vedenju v vsakem oddelku; ali vzgojna zasnova vsebuje dogovor oddelčnega učiteljskega zbora o enotnem vzgojnem delovanju v posameznem oddelku.

Ker naj bi bili svetovalni delavci v šoli še posebej odgovorni za organizacijo procesov načrtovanja in izvajanja vzgojnega načrta šole, smo želeli preveriti tudi njihovo udeleženo oziroma vlogo pri oblikovanju vzgojne zasnove šole. Zanima nas, če so vodili njen proces oblikovanja, sodelovali v procesu nastajanja vzgojne zasnove, ali pa so bili z vzgojno zasnovo le seznanjeni. Zanima nas tudi, kako so po njihovi oceni z vzgojno zasnovo seznanjeni učitelji, učenci in starši. Želeli smo izvedeti še to, ali bi potrebovali dodatno znanje s področja oblikovanja vzgojne zasnove šole.

Zanimalo nas je, na kaj so se v šolah opirali pri oblikovanju vzgojne zasnove.

Tabela 46: Odgovori svetovalnih delavcev, zaposlenih v osnovni šoli, na vprašanje o tem, na kaj so se v šolah opirali pri oblikovanju vzgojne zasnove njihove šole

	število	%
Na predpisano zakonodajo in pravilnike	68	78,2
Na človekove in otrokove pravice ter iz njih izhajajoče dolžnosti do drugih	66	75,9
Na pravila obnašanja, ki so v družbi splošno sprejeta	49	56,3
Na različne preventivne programe	44	50,6
Na empirične raziskave, ki so jih naredili na šoli	40	46,0
Na uveljavljene in razširjene pedagoške pristope (npr. Glasser, Gordon, Montessori, itd.)	25	28,7

Največ šolskih svetovalnih delavcev je odgovorilo, da so se pri oblikovanju vzgojne zasnove opirali na predpisano zakonodajo in pravilnike (tako je odgovorilo 78,2 % svetovalnih delavcev). Tri četrtine svetovalnih delavcev (75,9 %) je odgovorilo, da so se pri oblikovanju vzgojne zasnove opirali na človekove in otrokove pravice ter iz njih izhajajoče dolžnosti do drugih. Več kot polovica šolskih svetovalnih delavcev je odgovorila, da so se pri oblikovanju vzgojne zasnove opirali tudi na pravila obnašanja, ki so v družbi splošno sprejeta (56,3 %), in na različne preventivne programe (50,6 %), na slabi polovici šol pa so upoštevali tudi rezultate opravljenih empiričnih raziskav (46,0 %). Le dobra četrtina anketiranih svetovalnih delavcev (28,7 %) je odgovorila, da so se pri oblikovanju vzgojne zasnove opirali tudi na uveljavljene in razširjene pedagoške pristope (npr. Glasser, Gordon, Montessori itd.).

Šolski svetovalni delavci so odgovarjali na vprašanje, kaj vključuje vzgojna zasnova njihove šole.

Tabela 47: Odgovori svetovalnih delavcev, zaposlenih v osnovni šoli, na vprašanje, kaj vključuje vzgojna zasnova njihove šole

	število	%
Hišni red, ki ste ga oblikovali na šoli	77	88,5
Skupni dogovor učiteljskega zbora o vzgojnem delovanju	69	79,3
Okvir pravic in dolžnosti ter vzgojnih ukrepov, ki jih predpisuje Pravilnik o pravicah in dolžnostih učencev	64	73,6
Dogovor o ukrepih, ki preprečujejo nasilje, in o doslednem odzivanju učiteljev na nasilne oblike vedenja	60	69,0
Dogovor o skupnih vrednotah, ki veljajo za vse učence in učitelje	55	63,2
Poudarek na strpnosti in demokratičnih odnosih v šoli.	52	59,8
Dogovor učiteljskega zbora o doslednem izrekanju vzgojnih ukrepov	30	34,5
Dogovor o enotnem vzgojnem delovanju učiteljev in staršev	28	32,2
Dogovor med učitelji in učenci o dopustnem vedenju v vsakem oddelku	24	27,6
Dogovor oddelčnega učiteljskega zbora o enotnem vzgojnem delovanju v posameznem oddelku	22	25,3
Področja, ki jih na šoli še posebej razvijajo in ki jim dajejo identiteto (npr. jezikovno, športno, glasbeno ... področje)	17	19,5
Specifične vzgojne strategije za posebne skupine učencev	14	16,1

Največ šolskih svetovalnih delavcev je navedlo, da vzgojna zasnova njihove šole vključuje hišni red, ki so ga oblikovali na šoli (88,5 %). Približno tri četrtine šol je v vzgojno zasnovo vključilo tudi skupni dogovor učiteljskega zbora o vzgojnem delovanju (79,3 %) in okvir pravic, dolžnosti ter vzgojnih ukrepov, ki jih predpisuje Pravilnik o pravicah in dolžnostih učencev (73,6 %). Približno dve tretjini šol ima v vzgojni zasnovi tudi dogovor o ukrepih, ki preprečujejo nasilje, in o doslednem odzivanju učiteljev na nasilne oblike vedenja (69,0 %) ter dogovor o skupnih vrednotah, ki veljajo za vse učence in učitelje (63,2 %). V vzgojni zasnovi večine šol je le še poudarek na strpnosti in demokratičnih odnosih v šoli (59,8 %). Ostali elementi, ki so predstavljeni v tabeli, pa se v vzgojnih zasnovah posameznih šol pojavljajo redkeje. Približno tretjina šol ima v vzgojni zasnovi dogovor učiteljskega zbora o doslednem izrekanju vzgojnih ukrepov (34,5 %) in dogovor o enotnem vzgojnem delovanju učiteljev in staršev (32,2 %). Približno četrtina šol je v vzgojno zasnovo vključila dogovor med učitelji in učenci o dopustnem vedenju v vsakem oddelku (27,6 %) ter dogovor oddelčnega učiteljskega zbora o enotnem vzgojnem delovanju v

posameznem oddelku (25,3 %). Manj kot petina svetovalnih delavcev pa je odgovorila, da njihova vzgojna zasnova vključuje področja, ki jih še posebej razvijajo in ki šoli dajejo identiteto (19,5 %), ter specifične vzgojne strategije za posebne skupine učencev (16,1 %).

Zanimalo nas je, kako spreminjajo oz. dopolnjujejo vzgojno zasnovo šole.

Tabela 48: Odgovori svetovalnih delavcev, zaposlenih v osnovni šoli, na vprašanje, kako spreminjajo oz. dopolnjujejo vzgojno zasnovo njihove šole

	število	%
Vsako leto naredimo evalvacijo učinkovitosti njenega izvajanja in jo spremenimo na osnovi zbranih rezultatov.	52	59,8
V vzgojno zasnovo vsako leto vključimo predloge, ki so jih starši, učitelji in učenci izrazili ob zadnji predstavitvi le-te.	42	48,3
Uskladimo jo z novimi pravilniki.	32	36,8
Pri posodabljanju vzgojne zasnove izhajamo iz posameznih disciplinskih ekscesov, ki so se zgodili v preteklem obdobju.	28	32,2
Vsako leto dosežemo skupni dogovor o vzgojnih ravnanjih na šoli.	22	25,3
Vsako leto se s starši dogovorimo o enotnem vzgojnem delovanju učiteljev in staršev.	8	9,2
Vzgojne zasnove še nismo spremenili.	7	8,0

Večina svetovalnih delavcev je odgovorila, da vsako leto naredijo evalvacijo učinkovitosti izvajanja vzgojne zasnove in jo spremenijo na osnovi zbranih rezultatov (59,8 %), nekaj manj kot polovica šol pa v vzgojno zasnovo vsako leto vključi predloge, ki so jih starši, učitelji in učenci izrazili ob njeni zadnji predstavitvi (48,3 %). Na približno tretjini šol vzgojno zasnovo uskladijo z novimi pravilniki (36,8 %), pri njenem posodabljanju pa izhajajo iz posameznih disciplinskih ekscesov, ki so se zgodili v preteklem obdobju (32,2 %). Četrtnina anketiranih svetovalnih delavcev je odgovorila, da spreminjajo oz. posodabljajo vzgojno zasnovo tako, da vsako leto dosežejo skupni dogovor o vzgojnih ravnanjih na šoli (25,3 %). Manj kot desetina šol se s starši vsako leto dogovori o enotnem vzgojnem delovanju učiteljev in staršev (9,2 %). Sedem svetovalnih delavcev (8,0 %) je odgovorilo, da vzgojne zasnove še niso spremenili.

Svetovalne delavce smo prosili, da opišejo svojo vlogo pri oblikovanju vzgojne zasnove šole.

Tabela 49: Odgovori svetovalnih delavcev, zaposlenih v osnovni šoli, o lastni vlogi pri oblikovanju vzgojne zasnove šole

	število	%
Vodil sem proces oblikovanja vzgojne zasnove	18	21,4
Sodeloval sem v procesu nastajanja vzgojne zasnove	64	76,2
Z vzgojno zasnovo sem bil le seznanjen	2	2,4
Skupaj	84	100,0

Dobre tri četrtine svetovalnih delavcev (76,2 %) je odgovorilo, da so sodelovali v procesu nastajanja vzgojne zasnove, dobra petina svetovalnih delavcev (21,4 %) pa je vodila proces oblikovanja vzgojne zasnove. Dva svetovalna delavca (2,4 %) sta odgovorila, da sta bila z vzgojno zasnovo le seznanjena.

Tabela 50: Mnenje svetovalnih delavcev, zaposlenih v osnovni šoli, o seznanjenosti učiteljev z vzgojno zasnovo njihove šole

	število	%
zelo dobro	45	51,7
dobro	31	35,6
srednje dobro	10	11,5
slabo	1	1,1
skupaj	87	100,0

Po mnenju večine svetovalnih delavcev (51,7 %) so učitelji z vzgojno zasnovo zelo dobro seznanjeni. Dobra tretjina svetovalnih delavcev (35,6 %) je odgovorila, da so učitelji z vzgojno zasnovo dobro seznanjeni, dobra desetina svetovalnih delavcev (11,5 %) pa ocenjuje seznanjenost učiteljev z vzgojno zasnovo kot srednje dobro. Le en svetovalni delavec (1,1 %) ocenjuje, da so učitelji z vzgojno zasnovo slabo seznanjeni.

Tabela 51: Mnenje svetovalnih delavcev, zaposlenih v osnovni šoli, o seznanjenosti učencev z vzgojno zasnovo njihove šole

	število	%
zelo dobro	24	27,6
dobro	37	42,5
srednje dobro	22	25,3
slabo	4	4,6
skupaj	87	100,0

Največ svetovalnih delavcev (42,5 %) ocenjuje, da so učenci z vzgojno zasnovo dobro seznanjeni. Dobra četrtina svetovalnih delavcev (27,6 %) ocenjuje seznanjenost učencev z vzgojno zasnovo kot zelo dobro, četrtina pa kot srednje dobro (25,3 %). Le štirje svetovalni delavci (4,6 %) menijo, da so učenci z vzgojno zasnovo slabo seznanjeni. Nihče izmed anketiranih svetovalnih delavcev ni ocenil seznanjenosti učencev z vzgojno zasnovo kot zelo slabo.

Tabela 52: Mnenje svetovalnih delavcev, zaposlenih v osnovni šoli, o seznanjenosti staršev z vzgojno zasnovo njihove šole

	število	%
zelo dobro	13	14,9
dobro	36	41,4
srednje dobro	30	34,5
slabo	8	9,2
skupaj	87	100,0

Največ svetovalnih delavcev (41,4 %) ocenjuje seznanjenost staršev z vzgojno zasnovo kot dobro. Dobra tretjina svetovalnih delavcev (34,5 %) meni, da so starši z vzgojno zasnovo srednje dobro seznanjeni, dobra desetina (14,9 %) pa, da so seznanjeni zelo dobro. Manj kot desetina svetovalnih delavcev (8 oz. 9,2 %) ocenjuje seznanjenost staršev z vzgojno zasnovo kot slabo. Nihče izmed anketiranih svetovalnih delavcev ni ocenil seznanjenosti staršev z vzgojno zasnovo kot zelo slabo.

Tabela 53: Mnenje svetovalnih delavcev, zaposlenih v osnovni šoli, o tem, ali bi potrebovali dodatno znanje s področja oblikovanja vzgojne zasnove

	število	%
da	31	36,5
ne	37	43,5
ne morem se odločiti	17	20,0
skupaj	85	100,0

Dobra tretjina svetovalnih delavcev (36,5 %) ocenjuje, da bi potrebovala dodatno znanje s področja oblikovanja vzgojne zasnove šole, več kot dve petini svetovalnih delavcev (43,5 %) pa ocenjuje, da dodatnega znanja s področja oblikovanja vzgojne zasnove šole ne potrebuje. Petina svetovalnih delavcev (20,0 %) je glede tega, ali potrebuje dodatno znanje s področja oblikovanja vzgojne zasnove šole, neodločena.

Tabela 54: Mnenje svetovalnih delavcev, zaposlenih v osnovni šoli, o tem, ali bi potrebovali dodatno znanje s področja evalviranja vzgojne zasnove

	število	%
da	38	44,2
ne	33	38,4
ne morem se odločiti	15	17,4
skupaj	86	100,0

Več kot dve petini svetovalnih delavcev (44,2 %) ocenjuje, da potrebuje dodatno znanje s področja evalvacije vzgojne zasnove šole, slabi dve petini svetovalnih delavcev (38,4 %) pa meni, da dodatnega znanja s področja evalvacije vzgojne zasnove ne potrebuje. Manj kot petina anketiranih svetovalnih delavcev (17,4 %) je glede tega, ali potrebuje dodatno znanje s področja evalvacije vzgojne zasnove šole, neopredeljena.

Zaključki

Odgovori šolskih svetovalnih delavcev o tem, kaj vključuje vzgojna zasnova njihove šole, so podobni tistim, ki smo jih dobili v raziskavi (Kovač Šebart, Krek in Vogrinc 2006), opravljeni maja leta 2006 – kljub temu, da se je medtem spremenil zakonski okvir, da raziskavi ločuje obdobje približno petih let in da so v prejšnji raziskavi odgovarjali ravnatelji in učitelji. V času prejšnje raziskave so pravila na državni ravni določala, da šola oblikuje hišni red, zato ne preseneča, da so praktično vsi učitelji (99,1 %) ter 94,7 % ravnateljev odgovorili, da je hišni red del vzgojne zasnove njihove šole. Več kot tri četrtine učiteljev (76,9 %) in še več ravnateljev (84,2 %) je odgovorilo, da vzgojna zasnova njihove šole vključuje okvir pravic in dolžnosti ter vzgojnih ukrepov, ki jih predpisuje Pravilnik o pravicah in dolžnostih učencev. Dve tretjini (66,7 %) učiteljev in skoraj štiri petine ravnateljev (78,9 %) je odgovorilo, da vzgojna zasnova njihove šole vsebuje skupni dogovor učiteljskega zbora o vzgojnem delovanju. Vendar so te tri postavke tudi edine, ki jih najmanj dve tretjini ali več učiteljev in ravnateljev navaja kot tisto od navedenih postavk, ki jih vzgojna zasnova njihove šole že vključuje. Že takrat smo izpostavili, da je več kot 50-odstotni delež pozitivnih odgovorov in še to samo pri ravnateljih dobila postavka, da vzgojna zasnova šole vključuje poudarek na strpnosti in demokratičnih odnosih na šoli (52,6 % ravnateljev in 47,9 % učiteljev), vsi ostali elementi vzgojne zasnove pa so bili bistveno manj zastopani, v deležih med približno deset in do največ štirideset odstotkov (prim. prav tam, str. 36). Povedano drugače, 85,5 % učiteljev in 78,9 % ravnateljev je

odgovorilo, da vzgojna zasnova njihove šole ne vključuje dogovora oddelčnega učiteljskega zbora o enotnem vzgojnem delovanju; 75,2 % učiteljev in 68,4 % ravnateljev je odgovorilo, da vzgojna zasnova njihove šole ne vključuje dogovora med učitelji in učenci o dopustnem vedenju v vsakem oddelku; 78,9 % ravnateljev in 87,2 % učiteljev je odgovorilo, da vzgojna zasnova njihove šole ne vključuje področij, ki jih določena šola še posebej razvija in ki dajejo šoli identiteto (npr. tuji jeziki, šport, glasba ...); več kot dve tretjini anketirancev (71,1 % ravnateljev in 72,6 % učiteljev) je odgovorilo, da vzgojna zasnova njihove šole ne vključuje posebnih vzgojnih strategij za učence; 81,6 % ravnateljev ter 90,6 % učiteljev je odgovorilo, da vzgojna zasnova njihove šole ne vključuje dogovora o enotnem vzgojnem delovanju med učitelji in starši (prim. prav tam, str. 36–37).

Razliki v odgovorih, ki ju velja izpostaviti, pa sta, da je leta 2006 le 34,2 % ravnateljev in 26,5 % učiteljev odgovorilo, da vzgojna zasnova njihove šole vključuje *dogovor o skupnih vrednotah* (prav tam, str. 35), ki veljajo za vse učence in učitelje, medtem ko je sedaj 63,2 % svetovalnih delavcev odgovorilo, da vzgojna zasnova vključuje ta dogovor. Približno dve tretjini šol (69,0 %) imata sedaj v vzgojni zasnovi tudi *dogovor o ukrepih, ki preprečujejo nasilje, in o doslednem odzivanju učiteljev na nasilne oblike vedenja*, medtem kot je leta 2006 le 39,5 % ravnateljev in 41,0 % učiteljev odgovorilo, da vzgojna zasnova njihove šole vključuje ta dogovor (Kovač Šebart, Krek in Vogrinc 2006, str. 35). Ti odgovori pokažejo, da šole v vzgojni zasnovi tem dogovorom posvečajo več pozornosti, odkar jih k njeni pripravi spodbuja zakon, ki tudi določa njeno strukturo.

Kaj je mogoče sklepati iz primerjave rezultatov teh dveh raziskav? Pri prvi raziskavi so avtorji izpostavili, da »so za uspešno vzgojo potrebni skupni dogovori o vzgojnem delovanju na ravni šole in da je dosledno vzgojno ravnanje in ukrepanje, ki vključuje tudi doslednost pri izrekanju sankcij za morebitne kršitve, osnova pravičnosti, ki vpliva tudi na avtoriteto učitelja ter institucije« (prav tam, str. 37), dobljeni odgovori pa po njihovem mnenju nakazujejo, da »bodisi ni opravljen strokovni razmislek o tej problematiki, ki bi opozoril, da je tudi to pot k oblikovanju vzgojne zasnove šole, bodisi je vsak učitelj prepuščen samemu sebi« (prav tam). Izpostavili so »konceptualno (teoretsko) negotovost šol pri tem, kaj je oziroma naj bi bilo del vzgojne zasnove javne šole«, za kar »mora odgovornost nase prevzeti predvsem stroka« (prav tam, str. 38).

Podobno kot leta 2006 z deležema 12,8 % (odgovori učiteljev) in 21,1 % (odgovori ravnateljcev) (prav tam, str. 37), tudi tokrat nizka zastopanost (19,5%) področij, ki jih na šoli še posebej razvijajo in ki ji dajejo identiteto (npr. jezikovno, športno, glasbeno ... področje), v vzgojnem načrtu šole, najbrž pokaže, da ti elementi identitete šole niso dojeti kot del vzgojnega načrta.

Večji deleži šol, ki imajo glede na odgovore svetovalnih delavcev v vzgojno zasnovi vključen dogovor o skupnih vrednotah in o ukrepih, ki preprečujejo nasilje ter dogovor o doslednem odzivanju učiteljev na nasilne oblike vedenja, pa ne dokazujejo, da je prišlo v zadnjih petih letih do premika v ključni točki vzgojnega delovanja šol. Z današnje perspektive je postala še bolj razvidna ločnica, ki postavlja na eno stran visok delež prisotnosti elementov vzgojnega načrta šole, kot so hišni red, skupni dogovor učiteljskega zbora o vzgojnem delovanju in okvir pravic, dolžnosti ter vzgojnih ukrepov, na drugo stran s precej nižjimi deleži zastopanosti pa tiste elemente vzgojnega delovanja, ki so povezani z *usklajenostjo* vzgojnega delovanja (dogovor o enotnem vzgojnem delovanju učiteljev in staršev, dogovor med učitelji in učenci o dopustnem vedenju v vsakem oddelku, dogovor oddelčnega učiteljskega zbora o enotnem vzgojnem delovanju v posameznem oddelku) in *doslednostjo* ter *udejanjanjem* dogovorov (dogovor učiteljskega zbora o doslednem izrekanju vzgojnih ukrepov). Kljub različnim prizadevanjem države in dejstvu, da morajo šole po zakonu pripraviti in evalvirati vzgojni načrt (česar rezultati – kot je razvidno iz zgoraj navedenih podatkov – sicer ne odražajo, kot bi lahko pričakovali), je pri precejšnjem delu šol vzgojni načrt bržčas le še eden od dokumentov, ki jih je šola pripravila, ne pa mehanizem, ki bi ga vsako šolsko leto znova izkoristila za spodbujanje dogovarjanja, katerega učinek je tudi usklajenost in doslednost v vzgojnih ravnanjih (pri učiteljih in tudi starših). To dokazujejo tudi drugi zgoraj navedeni podatki iz zadnje raziskave: če bi bila priprava in izvajanje vzgojne zasnove vsako šolsko leto znova skupni projekt šole, potem bi moral biti delež šol, ki v vzgojno zasnovi vključijo predloge, ki so jih starši, učitelji in učenci izrazili ob zadnji predstavitvi, bistveno višji, kot je (48,3 %); na vprašanje, kako spreminjajo oz. dopolnjujejo vzgojno zasnovi šole, denimo le 25,3 % svetovalnih delavcev odgovarja, da vsako leto dosežejo skupni dogovor o vzgojnih ravnanjih na šoli, še manj, le 9,2 % pa, da se vsako leto s starši dogovorijo o enotnem vzgojnem delovanju učiteljev in staršev. Da bi dosegli ta premik k usklajenosti in doslednosti v vzgojnih ravnanjih pri učiteljih in starših, bi bilo potrebno na ravni

države vzpostaviti stalno strokovno podporo za šole in sistemske mehanizme spodbujanja šol, da bi šle v to smer.

Nizek odstotek (16,1 %) šol, ki v vzgojni načrt vključujejo »specifične vzgojne strategije za posebne skupine učencev«, pa nakazuje, da šole potrebujejo strokovno podporo pri pripravi strategij, kako ravnati z učenci s posebnimi potrebami oziroma z vzgojno izstopajočimi učenci.

3.5 Delo z otroki s posebnimi potrebami

Osnova za sodobno specialno pedagogiko in rehabilitacijo v Sloveniji je bil leta 1968 sprejet Zakon o usposabljanju otrok in mladostnikov z motnjami v telesnem in duševnem razvoju, leta 1976 pa je bil sprejet Zakon o izobraževanju otrok in mladostnikov z motnjami v telesnem in duševnem razvoju. Na njegovi podlagi je bil leta 1977 sprejet Pravilnik o razvrščanju in razvidu otrok, mladostnikov in mlajših polnoletnih oseb z motnjami v telesnem in duševnem razvoju, s katerim so opustili kategorizacijo in uvedli koncept razvrščanja ter spremenili poimenovanje skupin otrok s posebnimi potrebami. Po določbah tega pravilnika so se razvrščali: duševno moteni otroci, otroci s slušnimi in govornimi motnjami, slepi in slabovidni otroci, otroci z drugimi telesnimi motnjami, vedenjsko in osebnostno moteni otroci ter otroci z motnjami več vrst (Bela knjiga /.../ 2011).

Konec šestdesetih let prejšnjega stoletja so bile na posvetih o osebah z motnjo v duševnem razvoju podane strokovne pobude za delo z otroki s posebnimi potrebami v predšolskem obdobju. Prvi razvojni oddelek vrtca je bil ustanovljen v Mariboru pod okriljem Dispanzerja za mentalno zdravje leta 1971, v Ljubljani pa tri leta kasneje. Pravno-formalno je te oddelke opredelil šele Zakon o vzgoji in varstvu predšolskih otrok leta 1980. Otroci z motnjami v razvoju, ki so bili vključeni v redne oddelke, takrat še niso imeli zakonsko urejene dodatne strokovne pomoči (prav tam).

Večje spremembe v zadnjih dveh desetletjih je prinesla Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji (1995), ki je predstavljala strokovno podlago novemu Zakonu o osnovni šoli, Zakonu o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja iz leta 1996 in Zakonu o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami iz leta 2000 (ZUOPP); predstavljala je tudi strokovno podlago za spremembe druge področne zakonodaje. Šolska reforma v devetdesetih letih prejšnjega

stoletja je na področju vzgoje in izobraževanja otrok s posebnimi potrebami prinesla novo, širšo opredelitev skupin otrok, ki potrebujejo dodatno pozornost in podporo. Uvedel se je krovni termin »otroci s posebnimi potrebami«, ki je zaobjel vse do uvedbe ZUOPP poznane skupine otrok s posebnimi potrebami; dodali sta se dve novi skupini: skupina otrok s primanjkljaji na posameznih področjih učenja in skupina dolgotrajno bolnih otrok. V skladu z veljavno zakonodajo Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (3/2007) opredeljuje naslednje skupine otrok s posebnimi potrebami: otroci z motnjami v duševnem razvoju, slepi in slabovidni otroci, gluhi in naglušni otroci, otroci z govorno-jezikovnimi motnjami, gibalno ovirani otroci, dolgotrajno bolni otroci, otroci s primanjkljaji na posameznih področjih učenja ter otroci s čustvenimi in vedenjskimi motnjami. Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (58/2011), ki naj bi se začel uporabljati 1. septembra 2012, pa med otroke s posebnimi potrebami vključuje tudi otroke z avtističnimi motnjami.

Ključni namen zakonodaje, ki je bila na področju izobraževanja otrok s posebnimi potrebami sprejeta šele leta 2000 (ZUOPP 2000), je bil zmanjšati ločene oblike šolanja in vpeljati inkluzivne in prožnejše oblike šolanja otrok s posebnimi potrebami. V redne šole in vrtce je bil uveden t. i. program s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo. Ta program mora otrokom s posebnimi potrebami zagotavljati možnost pridobitve enakovrednega izobrazbenega standarda, kot ga zagotavljajo izobraževalni programi osnovnošolskega, poklicnega in strokovnega izobraževanja ter splošnega srednjega izobraževanja. Z odločbo o usmeritvi v program s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo je bila učencem priznana pravica do prilagoditev učnega okolja in dodatne strokovne pomoči, tako da se lahko uspešneje šolajo po programu z enakovrednim izobrazbenim standardom redne osnovne šole oziroma nadaljujejo šolanje na sekundarni in terciarni ravni. Dodatna strokovna pomoč vključuje (Pravilnik o dodatni strokovni in fizični pomoči /.../ 25/2006) dejavnosti za premagovanje primanjkljajev, ovir oziroma motenj in učno pomoč, ki se izvaja individualno ali občasno v posebni skupini. Učitelj, ki nudi dodatno strokovno pomoč pri premagovanju primanjkljajev, ovir oziroma motenj, mora imeti univerzitetno izobrazbo študijskega programa defektologija, pedagogika (smer pedagogika), psihologija, socialna pedagogika ali specialna in rehabilitacijska pedagogika ali pa mora imeti magistrsko izobrazbo druge stopnje smeri socialna pedagogika, specialna in rehabilitacijska pedagogika, psihologija, pedagogika ali inkluzivna pedagogika. Učitelj za dodatno strokovno pomoč kot učno pomoč pa lahko postane vsak, ki

izpolnjuje pogoje za učitelja v izobraževalnem programu osnovne šole in je opravil študijski program izpopolnjevanja za učitelje za dodatno strokovno pomoč ali končal magistrski študijski program druge stopnje smer inkluzivna pedagogika (Pravilnik o izobrazbi učiteljev in drugih strokovnih delavcev v izobraževalnem programu osnovne šole 109/2011). Možnost dodatne strokovne pomoči naj bi izboljšala kakovost šolanja nekaterim skupinam otrok s posebnimi potrebami, in sicer predvsem učencem s primanjkljaji na posameznih področjih učenja. Zakon pa je določil tudi možnost prehajanja med programi in možnost izvajanja prilagojenih programov v rednih šolah.

Za vsakega učenca, ki je usmerjen oz. ima odločbo o usmeritvi, je treba oblikovati individualiziran program, tj. je načrt individualizacije vzgojno-izobraževalnega in razvojno-rehabilitacijskega dela posameznega otroka oziroma učenca. Individualiziran program oblikuje strokovna skupina, Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (3/2007) pa pri njegovem oblikovanju predvideva tudi sodelovanje staršev otroka s posebnimi potrebami (30. člen). Individualiziran program je osnovno vodilo učiteljev oz. vzgojiteljev in staršev pri zadovoljevanju posebnih potreb otroka oz. učenca, prilagojen potrebam posameznega otroka oz. učenca in tako zanj enako pomemben, kot učni načrt ali kurikulum za vrtce. Za otroke s posebnimi potrebami, ki so vključeni v šole, je cilj individualiziranega programa predvsem opredeliti prilagoditve poučevanja, ki so izražene v ciljih, skladnih z dosežki otroka s posebnimi potrebami na učnem področju in z ravno prilagojenega vedenja. Za otroke s posebnimi potrebami, ki so vključeni v vrtec, pa je treba delo prilagoditi razvoju njihovih kognitivnih procesov in socialne kompetentnosti (Bela knjiga /.../ 2011). Strokovna skupina mora med šolskim letom spremljati izvajanje individualiziranega programa in ga prilagajati napredku in razvoju otroka s posebnimi potrebami, ob koncu šolskega leta pa preveriti njegovo ustreznost in izdelati individualizirani program za naslednje šolsko leto.

Svetovalna služba sodeluje pri vzpostavljanju optimalnih pogojev za učenje in napredovanje vseh otrok, tudi otrok s posebnimi potrebami. V projektu prilagajanja šole učencem s posebnimi potrebami (vključno s posebej nadarjenimi učenci in učenci z učnimi težavami) šolska svetovalna služba z nosilcem individualiziranega programa sodeluje kot koordinator, ki v ta namen spodbudi in poveča vse potrebne strokovne moči za pripravo, izvedbo in spremljanje individualiziranega programa. Svetovalna služba se v samo načrtovanje, izvedbo in spremljanje indivi-

dualiziranega programa vključuje v skladu s svojo strokovno usposobljenostjo (Programske smernice. Osnovna šola 1999, str. 17).

V okviru empirične raziskave smo ugotavljali, katere skupine otrok s posebnimi potrebami imajo v letošnjem šolskem letu v institucijah, ki so bile vključene v raziskavo, in katerim skupinam otrok s posebnimi potrebami anketirani svetovalni delavci nudijo dodatno strokovno pomoč. Ugotavljali smo mnenje anketirancev o kakovosti izvajanja programa s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo za otroke s posebnimi potrebami, ki so v njihovi šoli, vlogo svetovalnih delavcev pri oblikovanju individualiziranega programa in mnenje anketiranih svetovalnih delavcev o lastni usposobljenosti za delo z različnimi skupinami otrok s posebnimi potrebami.

Zanimalo nas je, katere skupine učencev s posebnimi potrebami imajo v letošnjem šolskem letu v vrtcih, osnovnih in srednjih šolah, ki so bili vključeni v raziskavo.

Tabela 55: Odgovori svetovalnih delavcev, zaposlenih v vrtcu, o tem, katere skupine otrok s posebnimi potrebami imajo v letošnjem šolskem letu v vrtcih, v katerih so zaposleni

	število	%
Slepe in slabovidne otroke	13	10,1
Gluhe in naglušne otroke	28	21,7
Otroke z govorno in jezikovno motnjo	88	68,2
Gibalno ovirane otroke	65	50,4
Dolgotrajno bolne otroke	60	46,5
Otroke z motnjami v duševnem razvoju	49	38,0
Otroke z avtistično motnjo	30	23,3

Večina (68,2 %) svetovalnih delavcev odgovarja, da imajo v tem šolskem letu v vrtcu otroke z govorno in jezikovno motnjo. Polovica (50,4 %) jih odgovarja, da imajo otroke, ki so gibalno ovirani, nekaj manj (46,5 %) pa, da imajo otroke z dolgotrajno boleznijo. Slabi dve petini (38,0 %) svetovalnih delavcev odgovarjata, da imajo v vrtcu v letošnjem letu otroke z motnjami v duševnem razvoju, da imajo otroke z avtistično motnjo, pa je odgovorila četrtnina svetovalnih delavcev (23,3 %). Da imajo v šolskem letu 2011/2012 v njihovem vrtcu slepe in slabovidne otroke, je odgovorila desetina (10,1 %) svetovalnih delavcev.

Dobra petina (21,7 %) jih je odgovorila, da imajo gluhe in naglušne otroke.

Tabela 56: Odgovori svetovalnih delavcev, zaposlenih v osnovni in srednji šoli, o tem, katere skupine otrok s posebnimi potrebami imajo v letošnjem šolskem letu v šolah, v katerih so zaposleni

	Osnovna šola		Srednja šola	
	število	%	število	%
Slepe in slabovidne učence	8	9,2	10	32,3
Gluhe in naglušne učence	29	33,3	16	51,6
Gibalno ovirane učence	38	43,7	13	41,9
Dolgotrajno bolne učence	73	83,9	29	93,5
Učence z motnjami v duševnem razvoju	11	12,6	4	12,9
Učence z govorno-jezikovnimi motnjami	68	78,2	12	38,7
Učence s primanjkljaji na posameznih področjih učenja	87	100,0	31	100,0
Učence s čustvenimi in vedenjskimi motnjami	46	52,9	10	32,3

Iz predstavljenih rezultatov je razvidno, da imajo v letošnjem šolskem letu v vseh osnovnih in srednjih šolah, ki sestavljajo vzorec naše raziskave, učence s primanjkljaji na posameznih področjih učenja. Na skoraj vseh šolah imajo tudi dolgotrajno bolne učence (83,9 % osnovnih šol in 93,5 % srednjih šol). Učencev z govorno-jezikovnimi motnjami je precej več v osnovnih (78,2 %) kot v srednjih šolah (38,7 %). V srednjih šolah (51,6 %) pa je več gluhih in naglušnih ter slepih in slabovidnih učencev (32,3 %), kot jih je v osnovnih šolah (33,3 % gluhih in naglušnih ter 9,2 % slepih in slabovidnih). Približno polovica osnovnih šol ima učence s čustvenimi in vedenjskimi motnjami (52,9 %); v srednjih šolah so takšni učenci na približno tretjini šol (32,3 %). Skoraj polovica šol ima gibalno ovirane učence (43,7 % osnovnih in 41,9 % srednjih šol). V osnovnih (12,6 %) in srednjih šolah (12,9 %) je približno desetina učencev z motnjami v duševnem razvoju.

Zanimalo nas je tudi, katerim skupinam učencev s posebnimi potrebami anketirani svetovalni delavci nudijo pomoč.

Tabela 57: Odgovori svetovalnih delavcev, zaposlenih v vrtcu, o tem, katerim skupinam otrok s posebnimi potrebami sami nudijo pomoč

	število	%
Slepim in slabovidnim otrokom	3	2,3
Gluhim in naglušnim otrokom	2	1,6
Otrokom z govorno in jezikovno motnjo	43	33,6
Gibalno oviranim otrokom	17	13,3
Dolgotrajno bolnim otrokom	18	14,1
Otrokom z motnjami v duševnem razvoju	20	15,6
Otrokom z avtistično motnjo	13	10,2

Tretjina anketiranih svetovalnih delavcev, zaposlenih v vrtcu (33,6 %), nudi dodano strokovno pomoč otrokom z govorno in jezikovno motnjo, 13,3 % svetovalnih delavcev dodatno strokovno pomoč nudi otrokom, ki so gibalno ovirani, 14,1 % otrokom z dolgotrajno boleznijo, otrokom z motnjami v duševnem razvoju 15,6 %, desetina svetovalnih delavcev (10,2 %) pa nudi dodatno strokovno pomoč otrokom z avtistično motnjo. Slepim in slabovidnim otrokom dodatno strokovno pomoč nudijo trije svetovalni delavci, gluhim in naglušnim otrokom pa dva.

Tabela 58: Odgovori svetovalnih delavcev, zaposlenih v osnovni in srednji šoli, o tem, katerim skupinam učencev s posebnimi potrebami sami nudijo pomoč

	Osnovna šola		Srednja šola	
	število	%	število	%
Slepim in slabovidnim učencem	0	0,0	2	6,5
Gluhim in naglušnim učencem	1	1,1	0	0,0
Gibalno ovirani učencem	4	4,6	1	3,2
Dolgotrajno bolni učencem	32	36,8	8	25,8
Učencem z motnjami v duševnem razvoju	2	2,3	2	6,5
Učencem z govorno-jezikovnimi motnjami	14	16,1	0	0,0
Učencem s primanjkljaji na posameznih področjih učenja	56	64,4	16	51,6
Učencem s čustvenimi in vedenjskimi motnjami	30	34,5	5	16,1

Večina anketiranih svetovalnih delavcev v osnovnih (64,4 %) in srednjih šolah (51,6 %) nudi pomoč učencem s primanjkljaji na posameznih področjih učenja. Dobra tretjina anketiranih svetovalnih delavcev v osnovni šoli (36,8 %) in četrtnina svetovalnih delavcev v srednji šoli (25,8 %) nudi pomoč dolgotrajno bolnim učencem. Tretjina svetovalnih

delavcev v osnovni šoli (34,5 %) in slaba petina svetovalnih delavcev v srednji šoli (16,1 %) nudi pomoč učencem s čustvenimi in vedenjskimi motnjami. Dobra desetina svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v osnovnih šolah, nudi pomoč učencem z govorno-jezikovnimi motnjami (16,1 %); med anketiranimi svetovalnimi delavci v srednjih šolah ni nobenega, ki bi nudil dodatno strokovno pomoč učencem, ki bi imeli takšne motnje. Med anketiranimi svetovalnimi delavci pa so redki tisti, ki bi nudili dodatno strokovno pomoč slepim in slabovidnim učencem, gluhih in naglušnim učencem, gibalno oviranim učencem in učencem z motnjami v duševnem razvoju.

Svetovalne delavce, ki so zaposleni v vrtcih, osnovnih in srednjih šolah, smo prosili, da ocenijo svojo usposobljenost za delo z otroki oz. učenci, ki imajo različno vrsto oz. stopnjo posebne potrebe. Svojo usposobljenost za ocenjevali na petstopenjski ocenjevalni lestvici. Ocena 5 je pomenila, da so za delo s takšno skupino učencev zelo usposobljeni, ocena 1 pa, da niso usposobljeni.

Tabela 59: Mnenje svetovalnih delavcev, zaposlenih v vrtcu, o svoji usposobljenosti za delo z različnimi skupinami otrok s posebnimi potrebami

	povprečna ocena	standardni odklon	rang
Slepi in slabovidni otroci	1,78	1,003	7
Gluhi in naglušni otroci	2,05	1,169	6
Otroci z govorno-jezikovno motnjo	3,09	1,087	2
Gibalno ovirani otroci	3,01	1,080	3
Dolgotrajno bolni otroci	3,20	1,036	1
Otroci z motnjami v duševnem razvoju	2,96	1,182	4
Otroci z avtističnimi motnjami	2,48	1,119	5

Iz predstavljenih rezultatov je razvidno, da so svetovalni delavci, ki so zaposleni v vrtcu, v povprečju relativno slabo usposobljeni za delo z otroki, ki imajo različno vrsto posebnih potreb. Svetovalni delavci, zaposleni v vrtcu, so v povprečju najbolj usposobljeni za delo z otroki z dolgotrajno boleznijo in z otroki, ki imajo govorno-jezikovno motnjo. Najmanj so v povprečju usposobljeni za delo s slepimi in slabovidnimi ter z gluhih in naglušnimi otroki.

Tabela 60: Mnenje svetovalnih delavcev, zaposlenih v osnovni in srednji šoli, o lastni usposobljenosti za delo z različnimi skupinami učencev s posebnimi potrebami

	Osnovna šola			Srednja šola		
	povprečna ocena	standardni odklon	rang	povprečna ocena	standardni odklon	rang
Slepi učenci	1,30	0,649	12	1,61	0,882	12
Slabovidni učenci	1,53	0,790	11	2,06	0,998	9
Gluhi učenci	1,60	0,958	10	1,81	1,046	10
Naglušni učenci	1,93	1,135	9	2,48	1,151	6
Lažje gibalno ovirani učenci	2,89	1,172	5	2,77	1,055	4
Težje gibalno ovirani učenci	2,06	1,209	8	2,16	1,128	7
Dolgotrajno bolni učenci	3,46	1,064	3	3,52	0,926	2
Učenci z motnjami v duševnem razvoju	2,57	1,242	6	2,13	0,937	8
Učenci z govorno-jezikovnimi motnjami	2,98	1,091	4	2,65	1,112	5
Učenci s primanjkljaji na posameznih področjih učenja	4,13	0,732	1	3,74	0,965	1
Učenci s čustvenimi in vedenjskimi motnjami	3,79	0,919	2	3,16	1,068	3
Učenci z avtističnimi motnjami	2,17	1,170	7	1,65	0,755	11

Iz predstavljenih rezultatov je razvidno, da so svetovalni delavci, zaposleni v osnovnih in srednjih šolah, v povprečju relativno slabo usposobljeni za delo z učenci, ki imajo različno vrsto oz. stopnjo posebnih potreb. Svetovalni delavci, ki so zaposleni v osnovni šoli, so v povprečju najbolj usposobljeni za delo z učenci s primanjkljaji na posameznih področjih učenja, za delo z učenci s čustvenimi in vedenjskimi motnjami, za delo z dolgotrajno bolnimi učenci in za delo z

učenci, ki imajo govorno-jezikovno motnjo. Najmanj so v povprečju usposobljeni za delo s slepimi in slabovidnimi učenci ter gluhi in naglušnimi učenci.

Svetovalni delavci, ki so zaposleni v srednjih šolah, so v povprečju najbolj usposobljeni za delo z učenci s primanjkljaji na posameznih področjih učenja, za delo z dolgotrajno bolnimi učenci, za delo z učenci s čustvenimi in vedenjskimi motnjami in za delo z lažje gibalno oviranimi učenci. Najmanj so v povprečju usposobljeni za delo s slepimi učenci, za delo z učenci z avtističnimi motnjami, za delo z gluhi učenci in za delo s slabovidnimi učenci.

Preverili smo, ali se med svetovalnimi delavci, ki so zaposleni v osnovni šoli, in svetovalnimi delavci, ki so zaposleni v srednji šoli, pojavljajo statistično pomembne razlike pri samooceni lastne usposobljenosti za delo z učenci, ki imajo različno vrsto oz. stopnjo posebne potrebe.

Tabela 61: Ali se med svetovalnimi delavci, zaposlenimi v osnovni in srednji šoli, pojavljajo razlike glede tega, kako ocenjujejo svojo usposobljenost za delo z različnimi skupinami učencev s posebnimi potrebami

	Levenov preizkus	stopnja pomembnosti	t- preizkus	stopnja pomembnosti
Slepi učenci	6,158	0,015	-1,815*	0,077
Slabovidni učenci	0,652	0,421	-3,018	0,003
Gluhi učenci	0,008	0,930	-1,017	0,311
Naglušni učenci	0,201	0,655	-2,319	0,022
Lažje gibalno ovirani učenci	0,229	0,633	0,494	0,622
Težje gibalno ovirani učenci	0,103	0,748	-0,411	0,682
Dolgotrajno bolni učenci	0,980	0,324	-0,265	0,791
Učenci z motnjami v duševnem razvoju	4,625	0,034	2,009*	0,049
Učenci z govorno- jezikovnimi motnjami	0,251	0,618	1,440	0,153
Učenci s primanjkljaji na posameznih področjih učenja	4,608	0,034	2,027*	0,049
Učenci s čustvenimi in vedenjskimi motnjami	1,732	0,191	3,092	0,003
Učenci z avtističnimi motnjami	7,529	0,007	2,858*	0,005

* Izračunan je aproksimativni t-preizkus

Z upoštevanjem predpostavke o homogenosti varianc, je t-preizkus za neodvisne vzorce oz. aproksimativni t-preizkus pokazal statistično pomembne razlike med svetovalnimi delavci, ki so zaposleni v osnovni šoli, in svetovalnimi delavci, ki so zaposleni v srednji šoli, pri ocenjevanju lastne usposobljenosti za delo z naslednjimi skupinami učencev: slabovidni učenci, naglušni učenci (za delo s tema skupinama učencev svojo usposobljenost v povprečju višje ocenjujejo svetovalni delavci, ki so zaposleni v srednji šoli), učenci z motnjami v duševnem razvoju, učenci s primanjkljaji na posameznih področjih učenja, učenci s čustvenimi in vedenjskimi motnjami in učenci z avtističnimi motnjami (za delo s temi skupinami učencev svojo usposobljenost v povprečju višje ocenjujejo svetovalni delavci, ki so zaposleni v osnovni šoli).

Svetovalni delavci, ki so zaposleni v osnovni šoli, v primerjavi s svetovalnimi delavci, ki so zaposleni v srednji šoli, v povprečju nekoliko višje ocenjujejo svojo usposobljenost za delo z učenci, ki so lažje gibalno ovirani in učenci, ki imajo govorno-jezikovne motnje. Svetovalni delavci, ki so zaposleni v srednji šoli, v primerjavi s svetovalnimi delavci, ki so zaposleni v osnovni šoli, v povprečju nekoliko višje ocenjujejo svojo usposobljenost za delo s slepimi učenci, gluhi učenci, težje gibalno oviranimi učenci in dolgotrajno bolnimi učenci. Vendar razlike v ocenjevanju lastne usposobljenosti med osnovnošolskimi in srednješolskimi svetovalnimi delavci niso tako velike, da bi bile statistično pomembne.

Tabela 62: Mnenje svetovalnih delavcev o tem, kako dobro po njihovi presoji izvajajo program s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo v vaši instituciji, kjer so zaposleni

		Kako dobro po vaši presoji izvajate program s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo v vaši instituciji?					
		zelo dobro	dobro	srednje dobro	zelo slabo	nimamo otrok s posebnimi potrebami	skupaj
vrtec	število	36	55	13	1	13	118
	%	30,5	46,6	11,0	0,8	11,0	100,0
osnovna šola	število	29	46	6	0	0	81
	%	35,8	56,8	7,4	0,0	0,0	100,0
srednja šola	število	5	15	11	0	0	31
	%	16,1	48,4	35,5	0,0	0,0	100,0
skupaj	število	70	116	30	1	13	230
	%	30,4	50,4	13,0	0,4	5,7	100,0

Med odgovori svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v vrtcu, osnovni in srednji šoli se pojavljajo statistično pomembne razlike, ko ocenjujejo, kako dobro po njihovi presoji izvajajo program s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo v njihovi instituciji ($2\hat{I} = 33,770$, $g = 8$, $P = 0,000$). Medtem ko skoraj vsi svetovalni delavci, zaposleni v osnovni šoli (92,6 %), odgovarjajo, da v njihovi instituciji zelo dobro oz. dobro izvajajo program s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo, je takšno oceno podalo dobre tri četrtine svetovalnih delavcev, zaposlenih v vrtcu (77,1 %), in slabi dve tretjini svetovalnih delavcev, zaposlenih v srednji šoli (64,5 %). Precej več svetovalnih delavcev (35,5 %), zaposlenih v srednji šoli, kot svetovalnih delavcev, zaposlenih v vrtcu (11,0 %) in v osnovni šoli (7,4 %), ocenjuje, da srednje dobro izvajajo program s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo. Le en svetovalni delavec, ki je zaposlen v vrtcu, odgovarja, da v njihovi instituciji zelo slabo izvajajo program s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo.

Svetovalne delavce, ki so zaposleni v osnovni in srednji šoli, smo vprašali, ali sodelujejo pri oblikovanju individualiziranih programov za učence s posebnimi potrebami.

Tabela 63: Odgovori svetovalnih delavcev, zaposlenih v osnovni in srednji šoli, na vprašanje, ali sodelujejo pri oblikovanju individualiziranega programa za učence s posebnimi potrebami

		Ali sodelujete pri oblikovanju individualiziranih programov za učence s posebnimi potrebami?			
		da, vedno	da, občasno	ne	skupaj
osnovna šola	število	65	20	1	86
	%	75,6	23,3	1,2	100,0
srednja šola	število	30	0	1	31
	%	96,8	0,0	3,2	100,0
skupaj	število	95	20	2	117
	%	81,2	17,1	1,7	100,0

Med odgovori svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v osnovni šoli, in svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v srednji šoli, se pojavljajo statistično pomembne razlike, ko odgovarjajo, ali sodelujejo pri oblikovanju individualiziranih programov za učence s posebnimi potrebami ($2\hat{I} = 14,027$, $g = 2$, $P = 0,001$). Skoraj vsi svetovalni delavci, ki so zaposleni v srednji šoli (96,8 %), so odgovorili, da vedno sodelujejo pri oblikovanju individualiziranih programov za učence s posebnimi potrebami,

enako so odgovorile tri četrtine svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v osnovni šoli (75,6 %). Približno četrtina svetovalnih delavcev, zaposlenih v osnovni šoli (23,3 %), je odgovorila, da občasno sodeluje pri oblikovanju individualiziranih programov za učence s posebnimi potrebami. Le en svetovalni delavec, zaposlen v osnovni šoli, in en svetovalni delavec, zaposlen v srednji šoli, sta odgovorila, da ne sodelujeta pri oblikovanju individualiziranih programov za učence s posebnimi potrebami.

Tabela 64: Odgovori svetovalnih delavcev, zaposlenih v osnovni in srednji šoli, na vprašanje, kako pogosto spremljajo napredek učenca s posebnimi potrebami glede na zastavljene cilje v individualiziranem programu

		Kako pogosto spremljate napredek učenca s posebnimi potrebami glede na zastavljene cilje v individualiziranem programu?					
		1-krat mesečno	približno vsake 3 mesece	približno vsakih 6 mesecev	1-krat letno	drugo	skupaj
osnovna šola	število	12	37	19	3	14	85
	%	14,1	43,5	22,4	3,5	16,5	100,0
srednja šola	število	8	14	4	0	4	30
	%	26,7	46,7	13,3	0,0	13,3	100,0
skupaj	število	20	51	23	3	18	115
	%	17,4	44,3	20,0	2,6	15,7	100,0

Med odgovori svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v osnovni šoli, in svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v srednji šoli, se ne pojavljajo statistično pomembne razlike, ko ocenjujejo, kako pogosto spremljajo napredek učenca s posebnimi potrebami glede na zastavljene cilje v individualiziranem programu ($2\hat{I} = 4,824$, $g = 4$, $P = 0,306$). Največ svetovalnih delavcev, zaposlenih v osnovni (43,5 %) in srednji šoli (46,7 %), je odgovorilo, da vsake tri mesece spremljajo napredek učenca s posebnimi potrebami glede na zastavljene cilje v individualiziranem programu. Dobra petina osnovnošolskih svetovalnih delavcev (22,4 %) in dobra desetina srednješolskih svetovalnih delavcev (13,3 %) je odgovorila, da spremlja napredek učenca s posebnimi potrebami glede na zastavljene cilje v individualiziranem programu vsakih šest mesecev. Da spremljajo napredek učenca s posebnimi potrebami glede na zastavljene cilje v individualiziranem programu enkrat mesečno, je odgovorila četrtina svetovalnih delavcev, zaposlenih v srednji šoli (26,7 %), in dobra desetina svetovalnih delavcev, zaposlenih v osnovni šoli (14,1 %). Anketiranci, ki so obkročili odgovor »drugo« so navedli naslednje

odgovore: dvakrat letno (4 anketiranci), trikrat letno (4 anketiranci), približno na 5 mesecev (2 anketiranca), odvisno od otroka (3 anketiranci).

Ugotavljali smo, kako sprotne povratne informacije, ki jih dobijo o napredku učenca glede na zastavljene cilje v individualiziranem programu, vplivajo na nadaljnje delo s tem učencem.

Tabela 65: Odgovori svetovalnih delavcev, zaposlenih v osnovni in srednji šoli, na vprašanje, kako sprotne informacije, ki jih dobijo o napredku učenca glede na zastavljene cilje v individualiziranem programu, vplivajo na njihovo delo

		Kako sprotne informacije vplivajo na nadaljnje delo?			
		program se na osnovi pisnega poročila dopolni	program se na osnovi ugotovitev, ki si jih učitelji ustno izmenjajo, dopolni	drugo	skupaj
osnovna šola	število	46	28	5	79
	%	58,2	35,4	6,3	100,0
srednja šola	število	11	14	5	30
	%	36,7	46,7	16,7	100,0
skupaj	število	57	42	10	109
	%	52,3	38,5	9,2	100,0

Med odgovori svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v osnovni šoli, in svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v srednji šoli, se ne pojavljajo statistično pomembne razlike, ko odgovarjajo na vprašanje, kako sprotne informacije, ki jih dobijo o napredku učenca glede na zastavljene cilje v individualiziranem programu, vplivajo na nadaljnje delo s tem otrokom ($\chi^2 = 5,176$, $g = 2$, $P = 0,075$). Več kot polovica svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v osnovni šoli (58,2 %), je odgovorila, da o ugotovitvah napišejo pisno poročilo, ki je podlaga za dopolnitev individualiziranega programa; enak odgovor je podala dobra tretjina svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v srednji šoli (36,7 %). Največ srednješolskih svetovalnih delavcev (46,7 %) je odgovorilo, da si učitelji ustno izmenjajo ugotovitve, nato pa se individualizirani program dopolni; enak odgovor je podala dobra tretjina svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v osnovni šoli (35,4 %).

Tabela 66: Mnenje svetovalnih delavcev o tem, kje naj bi bili zaposleni strokovnjaki, ki izvajajo dodatno strokovno pomoč

		Kje naj bi bili zaposleni strokovnjaki, ki izvajajo dodatno strokovno pomoč?			
		na vsaki šoli	na šoli, vendar si lahko več šol deli istega strokovnjaka	v mobilni službi	skupaj
vrtec	število	42	53	21	116
	%	36,2	45,7	18,1	100,0
osnovna šola	število	39	35	7	81
	%	48,1	43,2	8,6	100,0
srednja šola	število	6	18	7	31
	%	19,4	58,1	22,6	100,0
skupaj	število	87	106	35	228
	%	38,2	46,5	15,4	100,0

Mnenja svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v vrtcu, osnovni in srednji šoli glede tega, kje naj bi bili zaposleni strokovnjaki, ki izvajajo dodatno strokovno pomoč, se statistično pomembno razlikujejo ($\chi^2 = 10,206$, $g = 4$, $P = 0,037$). Več kot polovica svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v srednji šoli (58,1 %), meni, da naj bi bili strokovnjaki, ki delajo z otroki s posebnimi potrebami, zaposleni v instituciji (vrtcu, šoli), vendar si jih lahko več institucij deli; enakega mnenja sta dobri dve petini svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v vrtcu (45,7 %) in osnovni šoli (43,2 %). Največ svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v osnovni šoli (48,1 %), meni, da bi vsaka institucija morala imeti zaposlene svoje strokovnjake, ki izvajajo dodatno strokovno pomoč; enakega mnenja je dobra tretjina svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v vrtcu (36,2 %), in petina svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v srednji šoli (19,4 %). Dobra petina srednješolskih svetovalnih delavcev (22,6 %), slaba petina svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v vrtcu (18,1 %), in manj kot desetina svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v osnovni šoli (8,6 %), odgovarja, da naj bi bili strokovnjaki, ki izvajajo dodatno strokovno pomoč, zaposleni v mobilni službi.

Tabela 67: Mnenje svetovalnih delavcev o želji po pridobitvi dodatnega znanja za delo z otroki s posebnimi potrebami

		Ali bi si želeli pridobiti dodatno znanje za delo z otroki s posebnimi potrebami?			
		da	ne	ne morem se odločiti	skupaj
vrtec	število	107	5	11	123
	%	87,0	4,1	8,9	100,0
osnovna šola	število	68	8	10	86
	%	79,1	9,3	11,6	100,0
srednja šola	število	27	1	3	31
	%	87,1	3,2	9,7	100,0
skupaj	število	202	14	24	240
	%	84,2	5,8	10,0	100,0

Med odgovori svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v vrtcu, svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v osnovni šoli, in svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v srednji šoli, se ne pojavljajo statistično pomembne razlike, ko odgovarjajo, ali bi si želeli pridobiti dodatno znanje za delo z otroki s posebnimi potrebami ($\chi^2 = 3,450$, $g = 4$, $P = 0,485$). Približno štiri petine svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v vrtcu (87,0 %), osnovni šoli (79,1 %) in srednji šoli (87,1 %) odgovarja, da bi si želeli pridobiti dodatno znanje za delo z otroki s posebnimi potrebami. Približno desetina anketiranih svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v vrtcu (8,9 %), osnovni (11,6 %) in srednji šoli (9,7 %), se ne more odločiti, ali si želi pridobiti dodatno znanje za delo z otroki s posebnimi potrebami. Svetovalni delavci, ki si ne bi želeli pridobiti dodatnega znanja za delo z otroki s posebnimi potrebami, so redki, ne glede na institucijo, v kateri so zaposleni.

Svetovalne delavce, ki so zaposleni v osnovni šoli in so odgovorili, da bi si želeli pridobiti dodatno znanje za delo z otroki s posebnimi potrebami, smo vprašali, za delo s katero skupino otrok bi si želeli pridobiti največ dodatnega znanja.

Tabela 68: Mnenje svetovalnih delavcev, zaposlenih v osnovni šoli, o tem, za delo s katero skupino otrok s posebnimi potrebami bi si želeli pridobiti dodatno znanje

Skupine otrok s posebnimi potrebami	število	%
Učenci s čustvenimi in vedenjskimi motnjami	61	70,1
Učenci s primanjkljaji na posameznih področjih učenja	26	29,9
Učenci z govorno-jezikovnimi motnjami	17	19,5
Dolgotrajno bolni učenci	9	10,3
Slepi in slabovidni učenci	8	9,2
Učenci z motnjami v duševnem razvoju	7	8,0
Gluhi in naglušni učenci	6	6,9
Gibalno ovirani učenci	3	3,4

Skoraj tri četrtine svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v osnovni šoli (70,1 %), si želi pridobiti največ dodatnega znanja za delo z učenci, ki imajo čustvene in vedenjske motnje. Skoraj tretjina svetovalnih delavcev (29,9 %) si želi pridobiti največ dodatnega znanja za delo z učenci s primanjkljaji na posameznih področjih učenja. Petina svetovalnih delavcev (19,5 %) je odgovorila, da si želi pridobiti dodatno znanje za delo z učenci z govorno-jezikovnimi motnjami, desetina pa za delo z dolgotrajno bolnimi učenci (10,3 %) in (9,2 %) za delo s slepimi in slabovidnimi učenci. Svetovalni delavci, zaposleni v osnovni šoli, si redkeje želijo pridobiti dodatno znanje za delo z učenci z motnjami v duševnem razvoju, za delo z gluhi in naglušnimi učenci in za delo z gibalno oviranimi učenci.

Zaključki

Večina (68,2 %) svetovalnih delavcev je odgovorila, da imajo v tem šolskem letu v vrtcu otroke z govorno in jezikovno motnjo, približno polovica pa, da imajo otroke, ki so gibalno ovirani (50,4 %), in otroke z dolgotrajno boleznijo (46,5 %). V vseh osnovnih in srednjih šolah, ki so bile vključene v raziskavo, imajo v tem šolskem letu učence s primanjkljaji na posameznih področjih učenja, na skoraj vseh šolah pa tudi dolgotrajno bolne učence (83,9 % osnovnih in 93,5 % srednjih šol). Učencev z govorno-jezikovnimi motnjami je precej več v osnovnih (78,2 %) kot v srednjih šolah (38,7 %). V srednjih šolah (51,6 %) pa je več gluhih in naglušnih učencev kot v osnovnih šolah (33,3 %).

Zanimalo nas je, katerim skupinam otrok s posebnimi potrebami nudijo strokovno pomoč svetovalni delavci, ki so odgovorili na vprašalnik. Največ, tretjina svetovalnih delavcev, zaposlenih v vrtcu (33,6 %), nudi

dodano strokovno pomoč otrokom z govorno in jezikovno motnjo. Večina svetovalnih delavcev v osnovnih (64,4 %) in srednjih šolah (51,6 %) pa nudi pomoč učencem s primanjkljaji na posameznih področjih učenja.

Iz predstavljenih rezultatov je razvidno, da so svetovalni delavci, ki so zaposleni v osnovnih in srednjih šolah, v povprečju relativno slabo usposobljeni za delo z učenci, ki imajo različno vrsto oz. stopnjo posebnih potreb. Svetovalni delavci, ki so zaposleni v osnovni šoli, so v povprečju najbolj usposobljeni za delo z učenci s primanjkljaji na posameznih področjih učenja, za delo z učenci s čustvenimi in vedenjskimi motnjami, za delo z dolgotrajno bolnimi učenci in za delo z učenci z govorno-jezikovnimi motnjami. Svetovalni delavci, ki so zaposleni v srednjih šolah, pa so v povprečju najbolj usposobljeni za delo z učenci s primanjkljaji na posameznih področjih učenja, za delo z dolgotrajno bolnimi učenci, za delo z učenci s čustvenimi in vedenjskimi motnjami in za delo z lažje gibalno oviranimi učenci. Približno štiri petine svetovalnih delavcev, zaposlenih v vrtcu (87,0 %), osnovni (79,1 %) in srednji šoli (87,1 %), odgovarja, da si želijo pridobiti dodatno znanje za delo z otroki s posebnimi potrebami. Skoraj tri četrtine svetovalnih delavcev, zaposlenih v osnovni šoli (70,1 %), si želi pridobiti največ dodatnega znanja za delo z učenci, ki imajo čustvene in vedenjske motnje, skoraj tretjina (29,9 %) pa si želi pridobiti največ dodatnega znanja za delo z učenci s primanjkljaji na posameznih področjih učenja.

Medtem ko skoraj vsi svetovalni delavci, ki so zaposleni v osnovni šoli, odgovarjajo, da v njihovi instituciji zelo dobro oz. dobro izvajajo program s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo, je takšno oceno podalo dobre tri četrtine svetovalnih delavcev, zaposlenih v vrtcu (77,1 %), in slabi dve tretjini svetovalnih delavcev, zaposlenih v srednji šoli (64,5 %). Največ svetovalnih delavcev, zaposlenih v osnovni (43,5 %) in srednji šoli (46,7 %), je odgovorilo, da napredek učenca s posebnimi potrebami glede na zastavljene cilje v individualiziranem programu spremljajo približno na tri mesece. Več kot polovica svetovalnih delavcev, zaposlenih v osnovni šoli (58,2 %), je odgovorila, da se o ugotovitvah napiše pisno poročilo, na podlagi katerega se individualizirani program dopolni. Največ srednješolskih svetovalnih delavcev (46,7 %) pa je odgovorilo, da se individualizirani program dopolni na osnovi ugotovitev, ki si jih učitelji izmenjajo ustno.

Največ svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v osnovni šoli (48,1 %), meni, da bi morali biti v vsaki instituciji zaposleni strokovnjaki, ki

izvajajo dodatno strokovno pomoč, največ svetovalnih delavcev, ki so zaposleni v srednji šoli (58,1 %) in v vrtcu (45,7 %), pa meni, da naj bi bili strokovnjaki, ki delajo z otroki s posebnimi potrebami, zaposleni v instituciji (vrtcu, šoli), vendar bi si jih lahko več institucij delilo.

4 ZAKLJUČEK

V zaključku monografije navajamo nekaj predlogov za izboljšavo kakovosti dela svetovalne službe v vrtcu, osnovni in srednji šoli, ki so jih anketirani svetovalni delavci napisali kot komentar ob zaključku vprašalnika. Njihove predloge lahko združimo v naslednji kategoriji: (1) naloge svetovalne službe (svetovalni delavci si želijo, da bi bile njihove naloge natančno opredeljene in zakonsko določene, obseg administrativnega dela svetovalnega delavca se mora zmanjšati, v predmetnik osnovne šole je treba vključiti ure za delo učencev s svetovalno službo, zaradi obsega nalog, ki jih morajo opraviti svetovalni delavci, je normativ za svetovalnega delavca previsok), (2) stalno strokovno izpopolnjevanje (svetovalni delavci potrebujejo več možnosti za stalno strokovno izpopolnjevanje in skupna srečanja, na katerih bi si izmenjali izkušnje in ki bi potekala pod mentorskim vodstvom supervizorja).

V nadaljevanju za vsak predlog navajamo nekaj konkretnih zapisov svetovalnih delavcev.

Natančno opredeljene naloge svetovalne službe

»Svetovalna služba ima še vedno neurejen status. Svetovalna služba je mnogokrat vreča brez dna, v katero se še vedno nalagajo različne naloge, od administrativnih, ki naše delo preplavljajo, do ustvarjalnih, ki nam dajo zadoščenje in nas energetsko polnijo. Žal je za slednje kar premalo časa.«

»Nemalokrat se pozablja, da svetovalna služba ni strokovni servis, temveč strokovni sodelavec, kar je zapisano tudi v programskih smernicah.«

»Predvsem bi si želeli, da svetovalni delavec ni bombardiran z raznimi nalogami, ki se mu jih dodeli zato, ker je "na voljo", oz. zato, ker se ne ve, kdo drug bi to delal. Naloge svetovalnih delavcev je treba opredeliti s pravilnikom.«

»Svetovalne delavke na šoli smo neposredno odvisne od vodstva. Ko si izmenjavamo izkušnje, ugotavljamo, da ima vsaka drugačne naloge. Naloge svetovalne službe bi torej morale biti jasno definirane. Ostale naloge pa naj se dodatno ovrednotijo.«

»Svetovalni delavec ima izjemno širok spekter dela in si mora sam zastaviti svoje prioritete delovanja. Potrebno bi bilo zakonsko opredeliti, kaj so naloge svetovalne službe.«

»Svetovalne delavce na šolah se v zadnjem času vedno bolj izkorišča za administrativna dela, nadomeščanje odsotnih učiteljev, spremstva, šole v naravi ipd. Na račun tega pogosto trpi njihovo primarno delo.«

Zmanjšati obseg administrativnega dela

»Lepo bi bilo, če bi zagotovili manj administrativnega dela, ki bi ga lahko opravili drugi, mi pa bi svoje znanje delili z našimi uporabniki v svoje in njihovo zadovoljstvo.«

»V mnogih šolah opravlja svetovalna služba obsežne administrativne naloge. Ob takšni organizaciji in razporeditvi delovnih nalog, ji ne ostaja veliko časa in energije za svoje osnovno poslanstvo. Svetovalna služba bi nujno potrebovala administrativno pomoč, zlasti v kritičnem delu leta, ko je potreba po svetovanju največ.«

»Poenostaviti birokracijo, ker nam vzame preveč časa.«

Zmanjšati normativ za svetovalnega delavca

»Naloge šolske svetovalne službe so raznolike. Poleg tega, da imamo 40 urni delovnik, je potrebno dodatno izobraževanje, kar pomeni branje strokovne literature in revij s področja stroke v prostem času.«

»Obseg dela svetovalne službe se je v zadnjih letih izjemno povečal (integracija, nadarjeni), normativ pa ostaja nespremenjen. Za zagotavljanje kakovosti dela je nujno treba urediti ta primanjkljaj.«

»Problem svetovalnega dela je veliko področje dela, zato so normativi odločno previsoki.«

Ure za delo učencev s svetovalno službo

»Zdi se mi pomembno, da se v program šole vključijo ure, namenjene delu svetovalnega delavca z učenci.«

»Nujno potrebujemo obvezne ure za poklicno orientacijo in preventivne dejavnosti.«

»Potrebno bi bilo sistemizirati določeno število ur za potrebe poklicne orientacije v 8. in 9. razredu.«

Več možnosti za stalno strokovno izpopolnjevanje

»Zaradi izjemne raznolikosti in obsega dela menim, da bi nam vodstvo moralo dati več možnosti za izobraževanje, kot je to predvideno za učitelje.«

»Mislim, da bi bilo dobro, da bi fakultete organizirale obnovitvene seminarje, kjer bi svetovalni delavci že pridobljeno znanje v času diplomskega izobraževanja obnovili in ga dopolnili oz. nadgradili z novostmi, ki so se v stroki zgodile v zadnjem obdobju. Seznanili bi nas lahko tudi s trendi v stroki.«

»Seminarji so nujno potrebni za dodatno izobraževanje in morajo biti stalnica pri delu. Zaradi kvantitativnega naraščanja problematike in tudi glede na spremembe v družbi in spremembe, ki jih prinaša napredek, so izobraževanja nujno potrebna za uspešno delo.«

»Dobro bi bilo spodbujati razvojno-raziskovalno delo, v smislu objav in strokovnih člankov, pisanja priročnikov.«

»Svetovalni delavci potrebujemo dodatno izpopolnjevanje s področja nadarjenih, poklicne orientacije, svetovalnega dela.«

»Nujno potrebujemo izkustvene delavnice na področju dela z otroki, ki imajo čustvene in vedenjske motnje.«

Več skupnih srečanj

»Svetovalni delavci nujno potrebujemo skupna srečanja za supervizijo.«

»Supervizija z dobrimi supervizorji bi morala biti obvezna.«

»Svetovalni delavci potrebujemo organizirana skupna srečanja, na katerih bi si lahko izmenjali izkušnje. Potekajo naj v obliki supervizije.«

»Vsak svetovalni delavec bi moral imeti možnost stalnega strokovnega izobraževanja s področja osebnostne in strokovne rasti – supervizija.«

5 LITERATURA

- Austin, J. L. (1990 [1962, 1975]). *Kako napravimo kaj z besedami*. Ljubljana: ŠKUC: Filozofska fakulteta. *Studia humanitatis*.
- Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji (1995). Krek, J. (ur.). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport.
- Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji (2011). Krek, J. in Metljak, M. (ur.). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport.
- Bell, B. (1993). *I know about LISP but how do I put it into practice? Final Report of the Learning in Science Project (Teacher Development)*. Hamilton: Centre for Science and Mathematics Education Research, University of Waikato.
- Benedict, R. (1934). *Patterns of Culture*. Boston: Houghton Mifflin.
- Benveniste, E. (1988 [1966]). *Problemi splošne lingvistike I*. Ljubljana: ŠKUC: Filozofska fakulteta. *Studia humanitatis*.
- Bezić, T. (2002). *Primerjalna analiza konceptov razvojnega in svetovalnega dela v osnovnem šolstvu: magistrsko delo*. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- Bezić, T., Rupar, B. in Škarič, J. (2003). *Načrtovanje, spremljanje in evalvacija dela svetovalne službe*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Buljan-Flander, G. in Kocijan-Hercigonja, D. (2003). *Zlostavljanje i zane-marivanje djece*. Zagreb: Marko M.
- Kolektivna pogodba za dejavnost vzgoje in izobraževanja v RS (1994). Uradni list RS, št. 53/94, 30. 8. 1994, str. 3197–3191.
- Konvencija o otrokovih pravicah (OZN) (1989). Generalna skupščina združenih narodov. Dostopno na: <http://www.varuh-rs.si/pravni-okvir-in-pristojnosti/mednarodni-pravni-akti-s-podrocja-clovekovih-pravic/organizacija-zdruzenih-narodov/konvencija-o-otrokovih-pravicah-ozn/?L=#c69> (25. 2. 2012).
- Kovač Šebart, M. (2002). *Samopodobe šole: konceptualizacija devetletke*. Ljubljana: Center za študij edukacijskih strategij, Pedagoška fakulteta, Univerza v Ljubljani. *Obrazi edukacije*.
- Kovač Šebart, M. in Krek, J. (2009). *Vzgoja v javni šoli*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta, Univerza v Ljubljani. *Obrazi edukacije*.
- Kovač Šebart, M., Krek, J. in Vogrinc, J. (2006). *O vzgojni zasnovi v javnih osnovnih šolah - kaj pokažejo empirični podatki = About the educational plan in state primary schools - what the empirical data show*. *Sodobna pedagogika*, 57(5), 22–42, 22–44.
- Krek, J., Kovač Šebart, M., Vogrinc, J. in Podgornik, V. (2007). *Sintetizirana interpretacija rezultatov raziskave: vprašanja vzgojne zasnove, socialne klime,*

nasilja in drog: zaključno poročilo, (Ciljno raziskovalni projekt, V5-0938). Ljubljana: Pedagoška fakulteta: Filozofska fakulteta.

Kroflič, R. (1997). Avtoriteta v vzgoji. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

Kroflič, R., Mažgon, J., Klarič, T., Jeznik, K., Štirn Janota, P., Štirn Koren, D., Vončina, V., Ermenc, K. S., Lenič, Š., Makovec, D., Rutar, V. in Peček, M. (2009). Ali poklicne in strokovne šole potrebujejo vzgojni koncept? Ljubljana: Center RS za poklicno izobraževanje.

Marentič Požarnik, B. (2006). Seminarji za mentorje kot priložnost za razvijanje kompetenc in poglobljanje refleksije ob partnerskem sodelovanju s fakultetnimi učitelji. V: Peklaj, C. (ur.), Teorija in praksa v izobraževanju učiteljev. Ljubljana: Center FF za pedagoško izobraževanje, str. 45–52.

Mikuš Kos, A. (1997). Psihosocialni vidiki trpinčenja otrok. V: II. ciklus seminarjev Namesto koga roža cveti. Trpinčen otrok, razširjen zbornik. Ljubljana: Meridiana, str. 52–89.

Pediček, F. (1972). Delovanje šolske svetovalne službe v osnovni šoli. Ljubljana: Pedagoški inštitut.

Pravilnik o dodatni strokovni in fizični pomoči za otroke in mladostnike s posebnimi potrebami (2006). Uradni list RS, št. 25/2006.

Pravilnik o dopolnitvi Pravilnika o pripravi strokovnih delavcev na področju vzgoje in izobraževanja (2007). Uradni list RS, št. 72/2007.

Pravilnik o izobrazbi učiteljev in drugih strokovnih delavcev v izobraževalnem programu osnovne šole (2011). Uradni list RS, št. 109/2011.

Pravilnik o napredovanju zaposlenih v vzgoji in izobraževanju v nazive (2002). Uradni list RS, št. 54/02, 21. 6. 2002, str. 5695–5701.

Pravilnik o normativih in kadrovske pogojih za opravljanje dejavnosti predšolske vzgoje (2005, 2008, 2009, 2010). Uradni list RS, št. 75/2005, 82/2005, 76/2008, 77/2009, 79/2009, 102/2009, 105/2010.

Pravilnik o pripravi strokovnih delavcev na področju vzgoje in izobraževanja (2006). Uradni list RS, št. 23/06.

Pravilnik o smeri izobrazbe strokovnih delavcev v devetletni osnovni šoli (1999, 2001, 2003, 2007, 2008). Uradni list RS, št. 57/1999, 8/2001, 64/2001, 73/2003, 72/2007, 90/2008.

Pravilnik o spremembah in dopolnitvah Pravilnika o nadaljnjem izobraževanju in usposabljanju strokovnih delavcev v vzgoji in izobraževanju (2007, 2008, 2009). Uradni list RS, št. 27/07, 26. 3. 2007, str. 3593–3597, 123/08, 29. 12. 2008, str. 16473–16477, 42/09, 5. 6. 2009, str. 5905.

Pravilnik o spremembah in dopolnitvah Pravilnika o napredovanju zaposlenih v vzgoji in izobraževanju v nazive (2008, 2009, 2010). Uradni list RS, št. 123/08,

29. 12. 2008, str. 16473–16475, 44/09, 12. 6. 2009, str. 6253, 16/2010, 5. 3. 2010, str. 1789–1790, 18/2010, 8. 3. 2010, str. 2186

Pravilnik o strokovnem izpitu strokovnih delavcev na področju vzgoje in izobraževanja (2006). Uradni list RS, št. 23/06.

Pravilnik o nadaljnjem izobraževanju in usposabljanju delavcev v vzgoji in izobraževanju (2004). Uradni list RS, št. 64/04, str. 8088–8094.

Programske smernice. Svetovalna služba v osnovni šoli (2008). Čačinovič Vogrinčič, G. idr. (ur.). Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.

Programske smernice. Svetovalna služba v srednjem šolstvu (2008). Čačinovič Vogrinčič, G. idr. (ur.). Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.

Programske smernice. Svetovalna služba v vrtcu (2008). Čačinovič Vogrinčič, G. idr. (ur.). Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.

Resman, M., Bečaj, J., Bezić, T., Čačinovič-Vogrinčič, G. in Musek, J. (1999). Svetovalno delo v vrtcih, osnovnih in srednjih šolah. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.

Rus Makovec, M. (2003). Zloraba moči in duševne motnje ter poti iz stiske. Ljubljana: Cankarjeva založba.

Sagadin, J. (1993). Poglavja iz metodologije pedagoškega raziskovanja. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.

Ustava Republike Slovenije (1991). Dostopno na: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=199133&stevilka=1409> (25. 2. 2012).

Valenčič Zuljan, M. (1999). Kognitivni model poklicnega razvoja študentov razrednega pouka. Doktorska disertacija. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za pedagogiko, Univerza v Ljubljani.

Valenčič Zuljan, M. in Vogrinc, J. (ur.) (2011). European dimensions of teacher education – similarities and differences. Ljubljana: Pedagoška fakulteta, Kranj: Šola za ravnateljce.

Valenčič Zuljan, M., Vogrinc, J., Cotič M., Fošnarič, S. in Peklaj, C. (2011). Sistemski vidiki izobraževanja pedagoških delavcev. Ljubljana: Pedagoški inštitut.

Vršnik Perše, T. idr. (2008). Vloga svetovalne službe v vrtcih, osnovnih in srednjih šolah (preliminarna študija). Ljubljana: Pedagoški inštitut. Dostopno na: http://www.mizks.gov.si/fileadmin/mizks.gov.si/pageuploads/podrocje/razvoj_solstva/evalvacija/2009/Evalvacija_Vloga_svetovalne_sluzbe.pdf (25.2.2011).

Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja (1996). Uradni list RS, št. 12/96.

Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja (uradno prečiščeno besedilo) (ZOFVI-UPB5) (2007). Uradni list RS, št. 16/2007.

Zakon o osnovni šoli (ZOsn) (1996). Uradni list RS, št. 12/1996

Zakon o preprečevanju nasilja v družini (ZPND) (2008). Uradni list RS, št. 16/2008.

Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o osnovni šoli (ZOsn-F) (2007). Uradni list RS, št. 102/2007.

Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (2006). Uradni list RS, št. 118/06.

Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (ZUOPP) (2000). Uradni list RS, 54/2000.

Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami: uradno prečiščeno besedilo (ZUOPP-UPB1) (2007). Uradni list RS, št. 3/2007.

Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (ZUOPP-1) (2011). Uradni list RS, 58/2011.

Zakon o vrtcih (2005). Uradni list RS, št. 100/05.

STVARNO KAZALO

A

alkohol 45, 46

B

center za socialno delo 47, 57,
65, 66

Č

človekove pravice 17, 72, 74, 76

D

depresija 45, 46

dodatna strokovna pomoč 84-
87, 89, 90, 93, 94, 97, 100,
108

dolgotrajno bolni učenci/otroci
85, 87-93, 99, 100

droga 12, 45, 46, 108

E

evalvacija 5, 6, 31-37, 50, 78,
81, 107

G

gibalno ovirani učenci/otroci 85,
87-90, 99

gluhi učenci/otroci 85, 87-93,
99

H

hišni red 73, 75, 77, 81, 83

I

individualizirani program 5, 34-
37, 50, 86, 87, 94-96, 100

individualno svetovanje 41, 42,
51

izpopolnjevanje 18-20, 23, 24,
32, 33, 48, 51, 86, 103, 105

K

klima 12, 33-37, 50, 107

kolektivna pogodba 18, 107

kriteriji 18, 26-28, 30

kultura 33-37, 50, 55

L

lažje gibalno ovirani

učenci/otroci 91-93, 100

letni delovni načrt 33-37, 73

M

mentor 10, 11, 16, 18, 20, 21,
26, 29, 30, 108

N

nadarjeni učenci 38, 43, 44, 86,
104, 105

naglušni učenci/otroci 85, 87-
93, 99

naloge svetovalne službe 7, 9,
10, 12, 30-38, 50, 51, 103,
104

napredovanje 17-19, 25, 33, 86,
108

nasilje

– fizično 54

– spolno 54

– psihično 54

– ekonomsko 54

normativ 31, 50, 52, 103, 104,
108

O

oddelčna skupnost 43, 44

osebni razvoj 34, 35, 37, 40, 41,
50

otroci/učenci s posebnimi

potrebami 5, 8, 9, 12, 31, 32,

34, 35, 39, 50, 84-95, 97-101, 108
otrokove pravice 17, 52-56, 74, 76, 107

P

pedagog 5, 10, 11, 56
pedagoški pristop 74, 76
poklicna vzgoja 33, 35-37, 50
preventivno delo 34-37, 50
preventivni program 33, 74, 76
pripravnik 12, 16, 18
pripravnništvo 12, 15, 16, 21, 108
profesionalni razvoj 12, 17, 18, 24, 33
programske smernice 5, 6, 30-33, 87, 103, 109
program s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo 85, 87, 93, 94, 100
psiholog 5-7, 10, 11, 50

R

roditeljski sestanek 43, 44

S

samoevalvacija 73, 74
sistem nadaljnjega izobraževanja in usposabljanja 7, 12, 19, 21, 22, 29
socialna služba 56, 57, 69
socialni delavec 5, 6, 10, 11, 56
socialni pedagog 6, 10, 11, 56
socialni razvoj 33-35, 37, 40, 41, 50
specialni in rehabilitacijski pedagog 6, 10, 11
strokovni izpit 12, 15-17, 109

strokovni naziv 7, 10, 11, 18, 19, 25, 26, 28-30
supervizija 7, 15, 105
svetovalec 10, 11, 18, 27, 30
svetovalni odnos 6, 30
svetnik 10, 11, 18, 27, 28, 30

Š

šolski red 36, 73

T

telesni razvoj 33-35, 37, 40, 41, 50, 84
težje gibalno ovirani učenci 91-93
trpinčenje 52-54, 56, 57, 108

U

učenci/otroci z avtističnimi motnjami 85, 87, 89-93
učenci/otroci s čustvenimi in vedenjskimi motnjami 85, 88-93, 99, 100, 105
učenci/otroci z govorno-jezikovnimi motnjami 85, 87-93, 99, 100
učenci/otroci z motnjami v duševnem razvoju 84, 85, 87-93, 99
učenci s primanjkljaji na posameznih področjih učenja 85, 86, 88, 89, 91-93, 99, 100
učenci z učnimi težavami 6, 38, 39, 43, 44, 51, 86
učenci z vzgojnimi in disciplinskimi težavami 40

V

volontersko pripravništvo 15, 16
vzgojna zasnova 9, 12, 72-83, 107

vzgojni ukrep 54, 73-75, 77, 81,
83

Z

začetnik 12, 21, 29

zanemarjanje 53-55, 57, 60, 64,
69, 70, 71

zloraba

- telesna 57-59, 62, 69-71
- spolna 54, 57, 59, 60, 63,
70, 71
- psihična 57, 58, 61, 70,
71

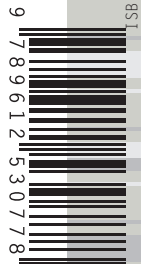
Univerza v Ljubljani
Pedagoška fakulteta

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA IZOBRAŽEVANJE,
ZNANOST, KULTURO IN ŠPORT

Naložba v vašo prihodnost
OPERACIJO DELNO FINANCIRA EVROPSKA UNIJA
Evropski socialni sklad

ISBN 978-961-253-077-8